

Univerza v Mariboru

Fakulteta za turizem

Strategija razvoja turizma v občini Sevnica za obdobje 2019–2024

Sevnica, november 2018

Univerza v Mariboru

Fakulteta za turizem

Strateški dokument Občine Sevnica

Strategija razvoja turizma v občini Sevnica

za obdobje 2019–2024

Naročnik

Občina

Naslov:

ID za DDV:

Matična številka:

Odgovorna oseba:

Občina Sevnica

Glavni trg 19a, SI-8290 Sevnica

SI99767392

5883008000

župan Srečko Ocvirk

Izvajalec

Institucija:

Naslov:

ID za DDV:

Matična številka:

Odgovorna oseba:

Odgovorni osebi za

izdelavo dokumenta:

Fakulteta za turizem Brežice Univerza Maribor

Cesta prvih borcev 36, 8250 Brežice

SI71674705

5089638054

dekan izr. prof. dr. Boštjan Brumen

doc. dr. Tanja Lešnik Štuhec

asist. Nejc Pozvek

Sevnica, 20. 11. 2018

Kazalo vsebine

1	Strategiji na pot	1
1.1	Predstavitev dokumenta	1
1.2	Izvedene aktivnosti v sklopu priprave strategije	1
1.3	Prikaz izvedenih aktivnosti po mesecih	3
1.4	Postopek izvedbe analize stanja turizma v občini Sevnica	5
2	Osnovna predstavitev občine sevnica	8
2.1	Naravnogeografski oris občine	8
2.2	Družbenogeografski oris občine	11
2.2.1	Mesto	14
2.2.2	... in podeželje	16
2.3	Infrastruktura opremljenost občine	17
2.4	Zgodovinski razvoj območja in začetki turizma	21
3	Analiza in vrednotenje turistične ponudbe	26
3.1	Naravna dediščina občine in turizem	26
3.2	Kulturna dediščina občine in turizem	30
3.3	Nastanitvene kapacitete	34
3.4	Gostinska ponudba	36
3.5	Pregled sevniške vinske scene	41
3.6	Pregled ponudbe kmetij	43
3.6.1	Predstavitev izbranih kmetij.....	43
3.6.2	Kmečka tržnica Sevnica	48
3.6.3	Kmečka zadruga Sevnica	48
3.7	Aktivnosti in doživetja	49
3.7.1	Planinstvo in pohodništvo	49
3.7.2	Kolesarjenje	53
3.7.3	Ribolov.....	56
3.7.4	Ostale aktivnosti.....	58
3.8	Pomembnejše prireditve	61
3.8.1	Festival modre frankinje.....	61

3. 8. 2	Sevniška salamiada.....	62
3. 8. 3	Košnja na Lisci.....	63
3. 8. 4	Pod črto prireditev	64
4	Pregled turističnega povpraševanja.....	67
4. 1	Prihodi in prenočitve	68
4. 2	Enodnevni obiskovalci	71
5	Organiziranost in trženje turizma	73
5. 1	Pregled organiziranosti po sektorjih.....	73
5. 2	Specifični trženjski prijemi.....	75
5. 3	Trženje turističnih produktov	75
5. 4	Pod črto trženja	77
6	Zaključek	78
7	Viri in literatura	79

Kazalo slik

Slika 1: Podrobna karta površja občine Sevnica (neznano merilo)	8
Slika 2: Pogled na stari del mesta Sevnica s podeželjem severno od Save	9
Slika 3: Meje 119 naselij v občini Sevnica	10
Slika 4: Prometna umeščenost in povezanost občine Sevnica.....	13
Slika 5: Pogled na novi del mesta Sevnice in Boštanj.....	15
Slika 6: Značilna podoba sevniškega podeželja	16
Slika 7: Idejne zasnove prometnega vozlišča iz CPS.....	18
Slika 8: Prost dostop do brezžičnega omrežja.....	20
Slika 9: Dostopni turizem – priložnost za občino Sevnica?	21
Slika 10: Sevniški grb	22
Slika 11: Prva Jurkova koč na Lisci	23
Slika 12: Ajdovski gradec	24
Slika 13: Privlačnost kulturne pokrajine na Sevniškem je nesporna	26
Slika 14: Rastišče Clusijevega svišča na Lovrencu je zavarovano kot naravni spomenik.....	27
Slika 15: Karta območij varovane narave v občini Sevnica	28
Slika 16: Rumeni sleč (<i>Rhododendron luteum</i>) ali pontska azaleja.....	29
Slika 17: Raznoliki kozolci so tipični predstavniki sevniškega podeželja.....	30
Slika 18: Dolinškov toplar na Šmarčni z obsežno etnološko zbirko	32
Slika 19: Dovršena spletna podoba Domačije Repovž	37
Slika 20: Znamka kmetije Gnidica.....	44
Slika 21: Ekološke testenine Gabaroni	46
Slika 22: Kmetijstvo – priložnost za razvoj v smeri turizma?	47
Slika 23: Logotip Kmečke zadruge Sevnica.....	48
Slika 24: Primer odlične planinske infrastrukture na sevniških poteh	49
Slika 25: Naravne danosti za pohodništvo so v občini zelo dobre	50
Slika 26: Sevniški planinski maraton bo izveden tudi v letu 2019.....	51
Slika 27: Lisca – izletniški biser Posavja.....	52
Slika 28: Odlična kulisa na štartu ene izmed kolesarskih prireditev	54
Slika 29: Kolesarjenje ob Savi je priložnost za povezovanje regije	55
Slika 30: Ribolov predstavlja enega večjih potencialov v turizmu Sevnice	56
Slika 31: Prostorska povezava Save in Sevnice predstavlja velik izziv.....	57
Slika 32: Konjenišтво predstavlja priložnost za nišni produkt na podeželju	58
Slika 33: Vzletišče za jadralne padalce z Lisce	59
Slika 34: Najbolj odmevna in pomembna sevniška prireditev	61
Slika 35: Ocenjevanje salam na Sevniški salamiadi	63
Slika 36: Grad Sevnica z izjemnim grajskim parkom	65
Slika 37: Sevniški grad je ena od osrednjih točk turistične ponudbe in obiska občine.....	72
Slika 38: Organizacijska struktura JZ KŠTM	74
Slika 39: Krovna destinacijska znamka občine Sevnica	75
Slika 40: Primer letaka s promocijo turistične ponudbe	76

Kazalo grafikonov

Grafikon 1: Indeks staranja prebivalstva	11
Grafikon 2: Stopnja registrirane brezposelnosti v %	12
Grafikon 3: Spreminjanje % aktivnega prebivalstva na delu v Sevnici in izven nje.....	12
Grafikon 4: Rast števila podjetij v občini Sevnica.....	14
Grafikon 5: Število nočitvenih kapacitet v občini Sevnica.....	35
Grafikon 6: Prihodi turistov v občino Sevnica	68
Grafikon 7: Nočitve turistov v občini Sevnica	69
Grafikon 8: Povprečna doba bivanja turistov v občini Sevnica (v dnevih)	69
Grafikon 9: Vsota tujih prenočitev v občini Sevnica v obdobju 2008–2016	70
Grafikon 10: Sezonskost nočitev turistov v občini Sevnica	70

1 STRATEGIJI NA POT

Turizem je ena izmed najhitreje rastočih in najbolj donosnih panog sodobnega sveta. Postal je globalni akter, ob vzvodih katerega se letno na pot v tuje dežele poda petina svetovnega prebivalstva. To prinaša številne pozitivne učinke na vseh ravneh, hkrati pa ima lahko ob neugodnih razpletih tudi izrazito negativne posledice. Da jih preprečimo, ob tem pa omogočimo čim boljše izkušnje vsem udeleženi, sta ključnega pomena njegovo načrtovanje in upravljanje.

Globalni trendi se zadnja leta vse bolj odražajo tudi v slovenskem turizmu. Novosti in inovacije z vse večjo povezanostjo sveta prinašajo hitre spremembe, ki jim lahko sledimo le z neprestanim spremljanjem dogajanja in obilo znanja, da procese razumemo. Hitrost sprememb in življenjskega tempa nasplah pa nas na drugi strani sili tudi v odklop – k vrnitvi k naravi. Številne destinacije po svetu so prepoznale ta trend in izkoristile priložnost. Mnoge med njimi so ubrale poti trajnostnega in sonaravnega razvoja.

Med destinacijami, ki imajo zagotovljene vse ključne danosti za razvoj trajnostnega turizma z uporabo zelenih praks, je tudi občina Sevnica. Razvoju njenega turizma je namenjen ta dokument: Strategija razvoja turizma v občini Sevnica. Nanaša se na obdobje petih let, od 2019 do 2024. Dejansko pa so v njem zapisani ukrepi, ki ob izvajanju zagotavljajo trajno kvaliteto, saj so osredotočeni na ljudi – na domačine. Z uresničevanjem strateških načrtov bomo poskrbeli predvsem za dvig kakovosti življenja v lokalnem okolju, s tem pa ustvarili pokrajino tudi turistično privlačno.

1.1 Predstavitev dokumenta

Dokument z naslovom Strategija razvoja turizma v občini Sevnica za obdobje 2019–2024 je sestavljen iz treh delov. V prvem delu dokumenta smo se podrobno lotili analize stanja na področju turizma, tej pa dodali še vrednotenje; stanje na področju turizma in z njim povezanih dejavnosti smo tudi ocenili, hkrati pa že skozi analitični del dokumenta navedli številne primere in možnosti izboljšanja, napredka. Konkretnější strateški načrt za nadaljnji razvoj turizma na Sevnškem je predstavljen v drugem delu dokumenta, ki predstavlja vizijo in cilje razvoja ter skozi ukrepe na razvojnem in trženjskem področju predvideva smer, v katero se bo turizem v občini razvijal v naslednjih petih letih – še boljše pa dolgoročno. Strateški del dokumenta je nadgrajen z Akcijskim načrtom, v katerem so predvideni postopni koraki – aktivnosti, ki bodo ob uresničevanju pripeljali do zadanih ciljev.

1.2 Izvedene aktivnosti v sklopu priprave strategije

Priprava dokumenta Strategija razvoja turizma v občini Sevnica za obdobje 2019–2024 je potekala od januarja do novembra 2018. Razdeljena je bila v dve fazi. 1. faza je obsegala analizo stanja turizma v občini Sevnica s prepoznavanjem potencialov. V njen okvir so bile

umeščene tudi vse aktivnosti povezovanja ponudnikov in spodbujanja k sodelovanju na podlagi skupnih aktivnosti in izobraževanja skozi delavnično delo. Potekala je med februarjem in julijem. 2. faza je zajela strateško načrtovanje – to je pripravo strateškega dela dokumenta z vizijo, cilji in ukrepi za njihovo doseg, nadalje pa tudi osnovanje akcijskega načrta, ki predstavlja temeljne korake za izpolnitev ciljev, zastavljenih v strategiji. Potekala je od avgusta do novembra.

V aktivnosti priprave strategije je bilo vključenih okoli 100 deležnikov – približno 90 % njih prihaja iz lokalnega okolja, ostalih 10 % pa je bilo strokovnjakov iz ekipe pripravljavcev oziroma izvajalcev strategije, Fakultete za turizem Univerze v Mariboru. Izvedenih je bilo 24 obiskov na destinaciji v skupnem obsegu preko 100 ur. V sklopu aktivnosti je bilo 7 sestankov tako imenovane projektne skupine, ki je strukturo vabljenih prilagajala tematiki. Splošni javnosti so bili namenjeni 3 posveti; prvi, 18. junija na Studencu, kjer smo predstavili delo na strategiji in preverili ugotovitve analize stanja turizma, drugi, 11. septembra v Sevnici, kjer smo predstavili strateške usmeritve in ukrepe za doseg ciljev v strategiji, in tretji, 16. oktobra na Lisci, ki je bil namenjen zaključni predstavitvi strateškega dokumenta. Deležniki so imeli možnost udeležiti se 7 delavnic, ki so bile zasnovane na temelju identifikacije produktne usmerjenosti ponudnikov na destinaciji: (eno)gastronomija, kolesarstvo in pohodništvo ter doživetja na podeželju. Gostilo jih je 5 različnih ponudnikov, nanje pa smo povabili 6 zunanjih predavateljev/strokovnjakov iz področij, ki smo jih obravnavali. Kot najbolj povezovalni aktivnosti sta se izkazali strokovni ekskurziji, ki sta združili ponudnike in ponudbo na štajerski in kranjski strani občine. Udeležilo se ju je 23 oz. 27 udeležencev. Na terenu smo obiskali in individualno obravnavali/spoznali/intervjuvali 24 ponudnikov, dodatno pa opravili podrobne razgovore še z 11 drugimi deležniki, ki so neposredno vpeti v dogajanje na področju turizma v občini.

Rezultat izvedenih aktivnosti in vključevanja deležnikov ima odraz v pripravljenem strateškem dokumentu. Ta je oblikovan po meri mnenj lokalnih ustvarjalcev turizma in na podlagi sodobnih usmeritev stroke ter nacionalnih in mednarodnih turističnih smernic. Predvideva aktivno participacijo, soudeležbo in soustvarjanje – ob zavedanju, da smo vsi prebivalci na destinaciji, na čelu z vsemi turističnimi deležniki, podoba destinacije in hkrati odgovorni za njeno stanje in razvoj.

1. 3 Prikaz izvedenih aktivnosti po mesecih

JANUAR	
24.	Prvo uradno srečanje ekip naročnika strategije – Občine Sevnica, in izvajalca – Fakultete za turizem Univerze v Mariboru. Dogovorjen je bil potek izvedbe in način dela ob pripravi dokumenta.
FEBRUAR	
20.	Predstavitvev uvodne analize stanja ponudbe in povpraševanja ter trženja turizma v občini v okviru projektne skupine.
MAREC	
6.	Sestanek na temo celovite organiziranosti in trženja ponudbe s predstavniki javne sfere na področju turizma.
	Pripravljen kratek anketni vprašalnik za širšo javnost (objavljen na spletni strani Občine Sevnica), s katerim smo zbrali osnovne vtise in poglede na dogajanje na področju turizma v občini.
APRIL	
10.	Izvedba treh delavnic v novo odprtem hostlu Trimček na Blanci. Namenjene so bile razpravi na temo aktualnega stanja na področju izpostavljenih tematskih sklopov: gastronomije, kolesarstva in pohodništva ter doživetij na podeželju. Poleg ocene stanja smo skozi vodeno razpravo dobili tudi pogled v prihodnost, trende, možnosti in priložnosti ter primere dobrih praks in projektno delo pa so predstavili gostujoči strokovnjaki dr. Lea Kužnik (področje gastronomije in dediščine), dr. Andrej Lisec (povezovanje sevniške kulinarike in dediščine s kolesom) in Urška Topolšek Planinšek (lastnica prvovrstne turistične kmetije Urška).
16.	Usklajevalni sestanek ožje ekipe pripravljavcev strategije na Občini Sevnica z namenom prilagoditve strukture dela in načrtovanjem nadaljnjih aktivnosti.
23.	Izvedba drugega sklopa delavnic. Srečanje za področje gastronomije je gostila Gostilna Repovž, ob njihovi pomoči in prezentaciji pa smo posebej poudarili lokalna živila kot osnovo za prepoznavno kulinariko območja. Delavnično delo je dopolnil gost dr. Janez Bogataj. Srečanje za področje pohodništva in kolesarstva smo izvedli v Trškem dvorcu v Sevnici. Preverili smo ključne ciljne skupine gostov na kolesih oz. peš in se pogovorili o njihovih potrebah in nujni nadgradnji ponudbe.
	Pripravljen in javno objavljen »Projektni list«, namenjen deležnikom s področja turizma in sorodnih dejavnosti, da predstavijo svoje investicijske načrte/potrebe za naslednje strateško obdobje.
MAJ	
5.	Obisk Turistično-informacijske pisarne in sevniškega gradu Podrobneje smo spoznali delovanje Javnega zavoda KŠTM, delovanje in poslovanje TIPS in TA Doživljaj ter programov na Gradu Sevnica.
28.	Prvi sklop intervjujev z izbranimi deležniki na področju razvoja turizma in gostinstva (v Trškem dvorcu), v okviru delavnic z gastronomsko vsebino pa smo se z gostom Francijem Jezerškom in domačinom Grego Repovžem odpravili na individualne obiske posameznih gostinskih ponudnikov v mestu Sevnica in bližnji okolici.
29.	Delavnica iz sklopa doživetij podeželja na TK Močivnik, kjer smo s pomočjo delovnega gradiva razpravljali o sedanji ponudbi ponudnikov – udeležencev delavnice – in možnostih

	njene nadgradnje. Delavnico je s predstavitvijo trendov in možnosti na področju kulinarike v povezovanju z doživetji na podeželju zaokrožila gostja iz prakse – predavateljica in kuharica Mojca Polak.
JUNIJ	
5.	Pripravili smo drugi sklop intervjujev z izbranimi deležniki in drugi sklop individualnih obiskov gostinskih (in drugih) ponudnikov, namenjen predvsem spoznavanju in evalvaciji ponudbe.
18.	Prvi posvet v sklopu priprave strategije namenjen širši javnosti (Gostilna Janc), kjer smo predstavili delo in preverili ugotovitve, ki bodo predstavljale izhodišče za pripravo načrta razvoja turizma v prihodnje.
19.	Tretji sklop intervjujev z izbranimi deležniki in izvedba delavnice/srečanja za predstavnike kmetijskih gospodarstev z namenom predstavitve pomena lokalne dobaviteljske verige, medsebojnega poznavanja in sodelovanja. Skozi delavnično delo smo preverili aktualno stanje na področju kmetijstva, prepoznali potrebe in predvideli možnosti za prihodnost.
28.	Študijska tura med izbranimi ponudniki na štajerski strani občine Sevnica. Obisk TIP Sevnica/TA Doživljaj, Kmetije Gnidica, Hostla Trimček, TK Grobelnik, Ajdovskega gradca, kmetije Jazbec, Vinske kleti Mastnak, Lisce, TK Močivnik in kmetije Zakrajšek. 23 udeležencev, organiziran avtobusni prevoz.
JULIJ	
3.	Študijska tura med izbranimi ponudniki na kranjski strani občine Sevnica. Obisk Gradu Sevnica (z animacijo), Dolinškovega kozolca, Gostilne Repovž, Hiše vina Kamenško, podjetja Gabaroni in sirarne Urban v Gabrijelah, Vinskega dvora Deu, Domaine Slapšak, Gostilne Janc in Hotela Ajdovec. 27 udeležencev, organiziran avtobusni prevoz.
11.	Zadnji sklop individualnih obiskov ponudnikov na terenu.
SEPTEMBER	
6.	Sestanek ožje skupine pripravljavcev strategije z namenom uskladitve pripravljenih izhodišč za strateški del dokumenta.
11.	Drugi posvet v sklopu priprave strategije namenjen širši javnosti (Hotel Ajdovec), kjer smo predstavili osnovna strateška izhodišča, cilje in ukrepe za njihovo doseg.
OKTOBER	
9.	Sestanek ožje skupine pripravljavcev strategije z namenom uskladitve akcijskega načrta in predvidenih ukrepov za njegovo izvajanje v prvem obdobju strateškega dokumenta.
16.	Tretji posvet v sklopu priprave strategije namenjen širši javnosti (Tončkov dom na Lisci), kjer je bila strategija javno predstavljena.
NOVEMBER	
20.	Predaja strateškega dokumenta in celotnega gradiva, vezanega na pripravo strategije, naročniku izdelave Občini Sevnica.

1. 4 Postopek izvedbe analize stanja turizma v občini Sevnica

Analiza stanja turizma v občini Sevnica je obsegala več vrst aktivnosti in več faz. Potekala je od februarja do julija 2018, posamezni fragmenti pa so bili v dokument dodani še ob dokončanju dela, in sicer do vključno novembra istega leta. Do čim boljših rezultatov smo skušali priti z izdatnim terenskim delom, prav tako smo čas namenili tudi kabinetnemu raziskovanju. Za pripravo kompletnega posnetka stanja smo k analizi pristopili iz dveh perspektiv: na občinski turizem smo pogledali:

- »od zunaj« – kot turisti, prišleki, nepoznavalci območja (a poznavalci stroke, zahtevni turisti), ki želijo pridobiti čim več informacij za svoje udejstvovanje na destinaciji. Preverili smo spletno podobo ključnih destinacijskih organizacij oz. ponudnikov, tako v javni, zasebni kot civilni sferi, se za informacije pozanimali na ključnih točkah, preverili komunikacijo, njeno primernost in doseg;
- »od znotraj« – s tem pristopom smo preko individualnih razgovorov, intervjujev, delavnic, posveta, anketnega vprašalnika, študijskih tur, obiska prireditev in drugih metod skušali ujeti razmišljanje o sevniškem turizmu s strani ključnih deležnikov, ki turizem na destinaciji soustvarjajo, in lokalnega prebivalstva, ki na območju Sevnice vsakodnevno ustvarja in se udejstvuje.

Sočasno z analizo stanja in prepoznavanja potencialov turizma v sevniškem prostoru smo svoje aktivnosti usmerili v krepitev sodelovanja/povezovanja med ponudniki, čemur so bile namenjene že omenjene delavnične aktivnosti in študijski turi. Glede na začetno oceno stanja ponudbe, povpraševanja in trženja turizma v občini, smo, soglasno z naročnikom, delno prilagodili strukturo izvedbenega dela. Težišče smo usmerili k delavničnim aktivnostim ter več časa in energije posvetili delu s posameznimi deležniki. Tekom uvodnih sestankov in prve analize stanja (izvedene na uvodnem srečanju s projektno skupino) smo skupaj z deležniki prepoznali osnovna področja ponudbe, na katere smo usmerjali delavnično delo. Skozi vsa srečanja smo sporočali pomen zavedanja lokalnih danosti in možnosti, priložnosti, ki jih te edinstvene danosti ponujajo na vseh izpostavljenih področjih. Med najnujnejšimi prioritetami dela smo izpostavili ustvarjanje lokalne dobaviteljske verige z namenom povezovanja pridelovalcev, predelovalcev in ponudnikov lokalne, doma pridelane hrane. Prav tako je bil prepoznan pomen (in nuja) postopnega dvigovanja kakovosti in inovativnost produktov, predvsem na področju aktivnosti in doživetij, ki jih ponuja sevniško podeželje.

Z namenom vključevanja čim širše skupine zainteresiranih deležnikov in javnosti v analitični del je bil ob začetku snovanja dokumenta javnosti posredovan kratek vprašalnik in z njim povabilo k oddaji predlogov ter k udeležbi v procesu nastajanje strategije; njegova analiza je predmet uvoda v strateški del dokumenta. V nadaljevanju so bili vsi zainteresirani deležniki nagovorjeni k oddaji svojih projektnih idej¹, ki so predstavljale pomembno vsebinsko oporo

---

¹ Projektne ideje je neposredno predstavilo le ducat ponudnikov, približno dvakrat toliko pa smo jih identificirali na terenu skozi razgovore.

pri pripravi akcijskega načrta. Naše delovanje je vseskozi temeljilo na vključevanju ponudnikov (oz. deležnikov) in njihovi aktivni udeležbi pri nastajanju strateškega dokumenta, kar je potekalo na različne načine. Skupno se je v fazi analize stanja na področju turizma izvedenih delavnic, srečanj in intervjujev udeležilo 82 različnih deležnikov, gostili smo 6 predavateljev/strokovnjakov iz različnih področij, najbolje obiskana je bila delavnica na Turistični kmetiji Močivnik (24 udeležencev), turi po občini pa sta povezali skupaj 23 oz. 27 udeležencev.

Kot smo zapisali že v poročilu o prvi fazi priprave strategije, ki smo ga tekom poletja pripravili za naročnika, smo z opravljenim delom in odzivom zadovoljni, čeravno je včasih prevladal občutek, da obstajajo rezerve. V okolju so prisotni še številni deležniki, ki lahko pomembno zaznamujejo bodočnost sevniškega turizma, pomembno pa je, da so bili aktivno udeleženi mnogi, ki nudijo svetel zgled za delo tudi ostalim. Zavedati se je potrebno, da je tovrstno (strateško) delo v turizmu »tek na (zelo) dolge proge« in bo v petletnem obdobju vidnih le del rezultatov. Glede na trenutno stopnjo razvitosti turizma menimo, da naš pristop lahko zaseje seme napredka, ki bo vzkliko in bogato rodilo naslednjim generacijam.

Ugotovitve analize so bile temelj nadaljnjega, strateškega dela, ki smo ga z več aktivnostmi izvedli od konca avgusta do novembra 2018. Predstavljale so izhodišča za pripravo vizije, postavitev ciljev in formiranje ukrepov, čemur smo prilagodili tudi zastavljeni akcijski načrt.

Analiza in vrednotenje stanja na področju turizma v občini Sevnica

Dokument je bil pripravljen v prvi fazi priprave Strategije razvoja turizma v Občini Sevnica za obdobje 2019–2024 (v prvi polovici leta 2018) in dopolnjen v času do oddaje dokumenta (november 2018).

2 OSNOVNA PREDSTAVITEV OBČINE SEVNICA

V prvem poglavju analize predstavljamo osnovne informacije o občini Sevnica – njene ključne geografske poteze, osnovne družbene in gospodarske statistike, zgodovinski oris razvoja območja, osnovno predstavitev turistične ponudbe z zgodovinskim razvojem turistične dejavnosti in naravno ter kulturno dediščino kot temeljno podstat razvoja turizma v preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. Predstavitvam dejstev so dodani komentarji, ocena oz. vrednotenje posameznih dejstev z vidika prihodnjega razvoja občine.

2.1 Naravnogeografski oris občine²

Občina Sevnica leži na pokrajinsko prehodnem območju, kjer se prepletajo značilnosti slovenskega (pred)alpskega in (ob)panonskega sveta. Obdana je s Posavskim hribovjem, ki območje zapira s severa, osrčje gospodarskega razvoja in poselitve predstavljata dolini reke Save in Mirne, ob njiju pa se raztezata Krško in Senovsko gričevje, obe zelo izraziti in razgibani pokrajini, ki zvezno prehajata v višji vzpeti svet posavskih hribov.

Slika 1: Podrobna karta površja občine Sevnica (neznano merilo)

Vir: Občina Sevnica, 2018

² Osnovi geografski pogled na občino Sevnica v poglavjih 1.1 in 1.2 je povzet po prispevku geografinke dr. Katje Vintar Mally v mogorafiji z naslovom Občina Sevnica, ki je izšla v letu 2015.

Površje občine je zelo razgibano, z visoko reliefno energijo. Blizu tisoč metrov visoko se vzpne na vrhu Veliko Kozje (993 m), več vrhov sega nad 900 metrov (Lisca, Ješivec, Skalica), relief pa se postopoma spušča proti toku reke Save in na Kladjem (160 m; meja z občino Krško) doseže najnižjo točko. Podnebje je zmerno celinsko (celinskost narašča proti vzhodu, kar se v pokrajini odraža z več površinami v obliki trajnih nasadov – vinogradov in sadovnjakov), s povprečno letno temperaturo do 10° C, oktobrom toplejšim od aprila, in 1000 do 1300 mm padavin na letni ravni, z viškom poleti in nižkom pozimi; vlogo pri padavinah ima tudi orografija, saj je količina v najvišjih predelih večja. Dolinsko dno oz. območje Sevniške kotline je pozimi večkrat izpostavljeno izrazitemu temperaturnemu obratu, ki ima za posledico meglo in slabšo kakovost zraka.

Na območju občine Sevnica je rečna mreža relativno gosta. Površje odmakajo reka Sava, ki je daleč najbolj vodnata, Mirna in Sevnična, ki sta bistveno manjši, in številni potoki, ki se zlivajo vanje. Le vode s skrajnega južnega roba občine odtekajo v reko Krko, ki pa prav tako sodi v porečje reke Save. Vsi vodotoki imajo vsaj delno hudourniški značaj in ob visokih vodah poplavlajo ter povzročajo tudi gmotno škodo, ki pa je bila z obsežnimi melioracijami in hidroenergetsko izrabo prostora že znatno zamejena. Skromen del površja je kraškega značaja – odvajajo ga podzemne vode, zato rečna mreža na površju ni prisotna.

Slika 2: Pogled na stari del mesta Sevnica s podeželjem severno od Save³

Vir: Občina Sevnica, 2018

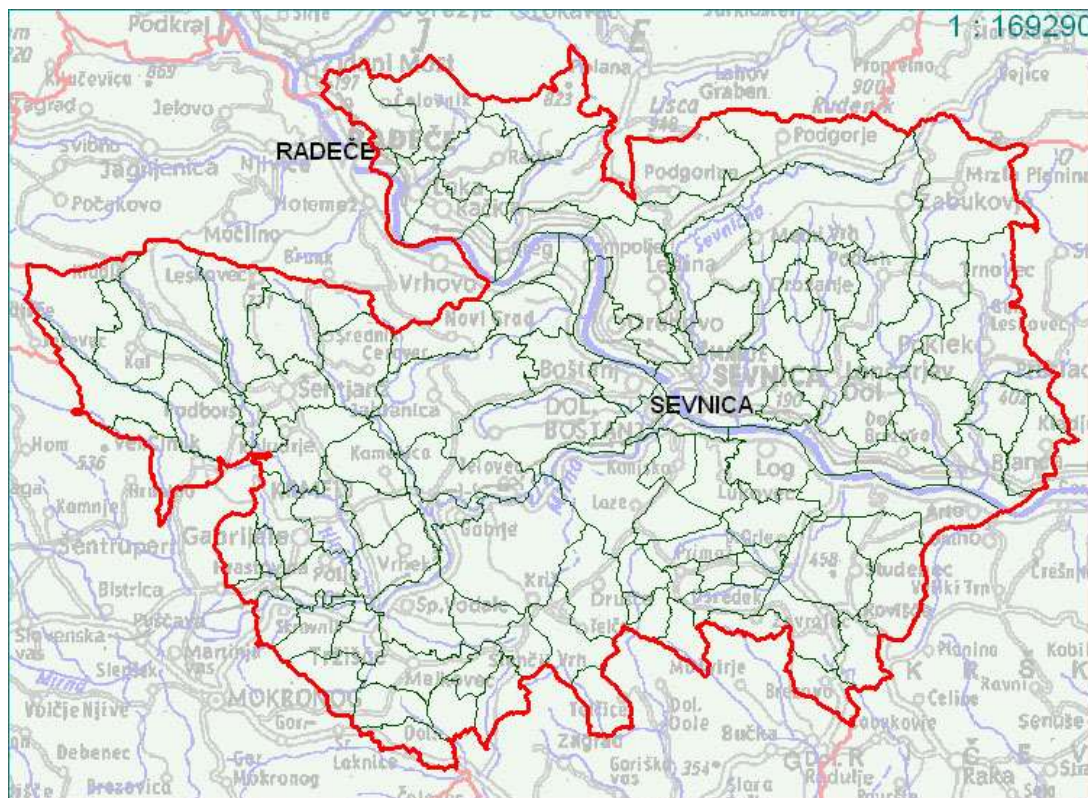
³ S fotografije je lepo razvidna razgibana, pretežno gozdnata pokrajina z gričevjem, ki se severno od reke Save (na sliki spodaj) in mesta Sevnice postopoma vzpenja proti najvišjim vrhovom Posavskega hribovja na območju občine; levo zgoraj je priljubljena izletniška točka Lisca (948 m).

Gozdovi poraščajo približno tri petine površja, kar je skladno s slovenskih povprečjem; večina sestojev je listnatih in mešanih. Izkrčene gozdne površine je človek že v preteklosti izrabil za kmetovanje, za kar so na območju poleg ostalih dejavnikov ugodne tudi prsti: od distričnih do evtričnih rjavih v vzpetem svetu občine, rjavih pokarbonatnih prsti v Krškem gričevju in obrečnih prsti na terasah ob večjih vodotokih; tik ob slednjih so na mokrotnih travnikih prsti pogosto tudi oglejene ali psevdoglejene.

Zelo skromen v primerjavi s slovenskim povprečjem je delež (za)varovane narave. Na območju občine Sevnica ne sega nobeno širše območje zavarovane narave, zgolj 6 % površja pa je varovanega v okviru evropske mreže varovanih območij Natura 2000, in sicer vsa v okviru Direktive o ohranjanju habitatov ter prosto živečih rastlinskih in živalskih vrst. S tega vidika so posebna območja bukovih gozdov na območju Bohorja in Velikega Kozja, rastišči rumenega sleča pri Boštanju in Tržišču, kraška jama Ajdovska/Raja/Vranja peč ter svet reke Mirne in Kamenškega potoka z redkim vodnim in obvodnim življenjem.

Četudi nevarovana narava je njena ohranjenost in pestrost v sevniški občini izjemnega pomena za kakovost življenja domačinov. Reliefna razgibanost, dobro ohranjeno okolje in številne prepoznane naravne znamenitosti so hkrati ključne tudi za turistično privlačnost teh krajev. V splošnem zato lahko ocenimo naravne danosti sevniške občine kot odlično podstat za razvoj vzdržnih, do okolja prijaznih nemnožičnih oblik turizma.

Slika 3: Meje 119 naselij v občini Sevnica

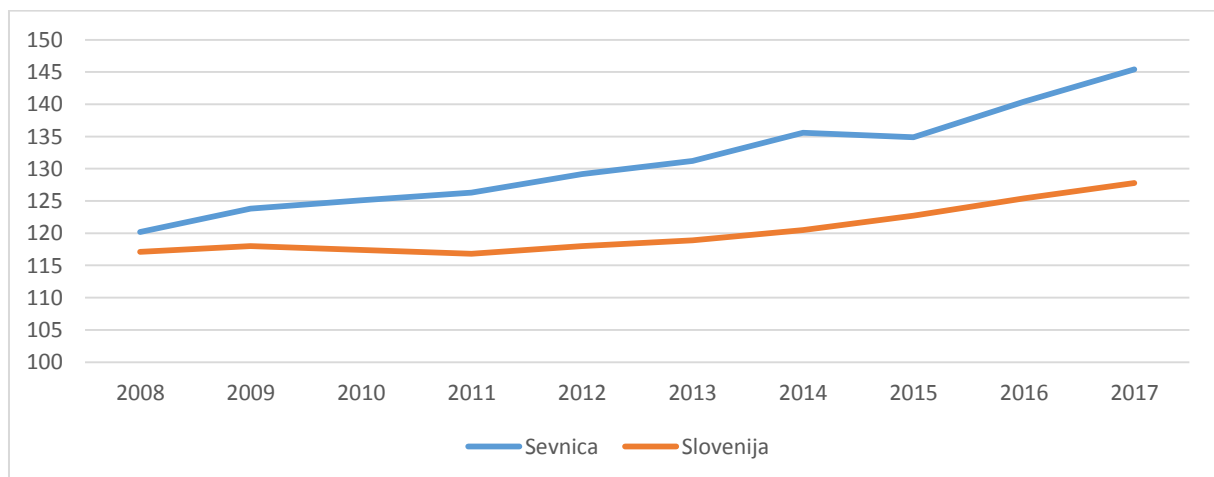
Vir: Kam.si, 2018

2.2 Družbenogeografski oris občine

Občina Sevnica je sodi z 272 km² med največje slovenske občine. V letu 2017 je v njej prebivalo 17.469 prebivalcev, med katerimi je bilo skoraj 300 več žensk kot moških. Iz primerjave površine in števila prebivalcev lahko hitro sklepamo o relativno redki poseljenosti za slovenske razmere – s 64 prebivalci/km² sodi občina v spodnjo tretjino najredkeje poseljenih. Povprečna starost prebivalstva je več kot 44 let (1 leto višja kot slovensko povprečje), delež starega prebivalstva pa močno presega delež mladih. Starejših od 65 let je približno 20 % vseh prebivalcev občine, mlajših od 15 let pa zgolj 13,7 %. Indeks staranja, ki je v letu 2017 že presegel vrednost 145, je zaskrbljujoč. Kljub nadpovprečnemu staranju in počasnemu upadanju števila prebivalcev v zadnjih desetletjih, pa so nekatera naselja v občini še vedno precej vitalna; med njimi izpostavljamo Šentjanž, Tržišče in Razbor ...

Grafikon 1: Indeks staranja prebivalstva

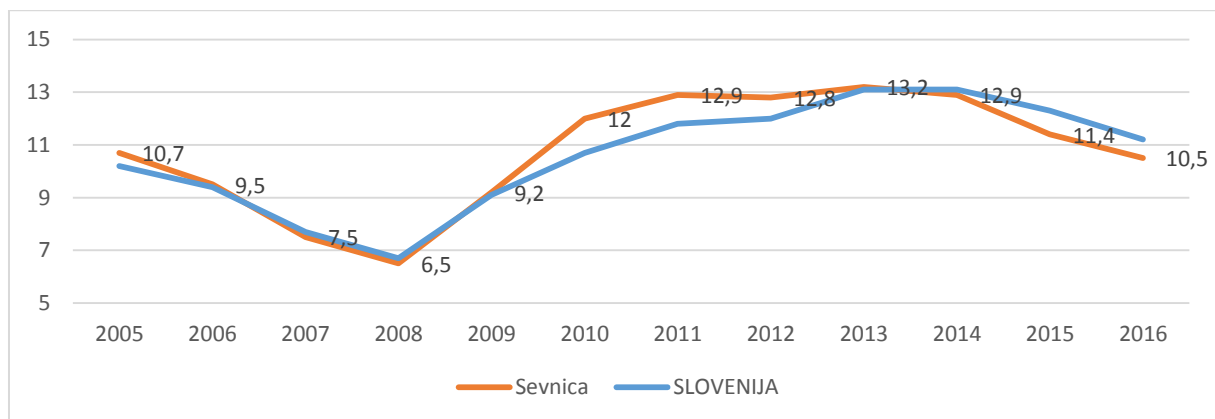
Vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije, 2018

Skupno več kot 100 naselij je razporejenih v 11 krajevnih skupnosti. Največje med naselji je Sevnica, ki ima po zadnjih podatkih okoli 4500 prebivalcev (še leta 2002 4933 prebivalcev in leta 1991 5120 prebivalcev), več kot 500 prebivalcev pa imajo le še Dolenji Boštanj, Krmelj in Loka pri Zidanem Mostu. Vsa večja naselja, z izjemo Šentjanža in Krmelja, so nastala na reliefno ugodnih uravnavah ob rekah, ki so jim že skozi zgodovino nudila najboljše možnosti preživetja – tako zaradi plodne prsti kot zaradi ugodne prometne lege.

V gospodarskih kazalcih občina zaostaja za slovenskim povprečjem in je najšibkejša med tremi velikimi občinami regije Posavje. V obdobju od 2010 do 2013 je bila povprečna bruto dodana vrednost na zaposlenega približno 25 tisoč EUR, povprečna mesečna neto plača pa v zadnjih letih počasi raste in je bila v letu 2018 vseskozi nad 950 EUR. Glede na tovrstne kazalce občina dosega približno 85 % slovenskega povprečja. Stopnja brezposelnosti po gospodarski krizi počasi upada in se je v letu 2016 spustila pod slovensko povprečje – dosegla je 10,5 %, kazalci pa se v zadnjih letih še rahlo izboljšujejo. Bistveno bolj problematična je brezposelnost med ženskami, kar je predvsem posledica usmerjenosti

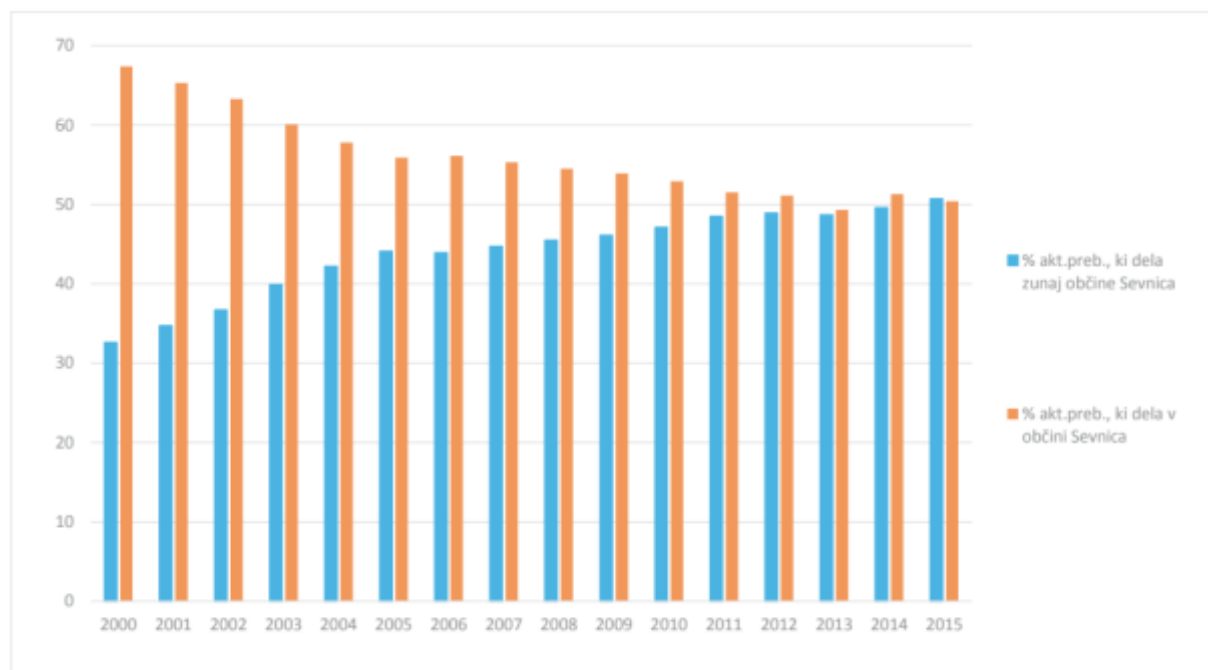
sevniške industrije in razmer na trgu po prehodu v tržno gospodarstvo po osamosvojitvi. Nezavidljiva je tudi struktura delovno aktivnega prebivalstva, saj je delež višje in visokošolsko izobraženih v Sevnici znatno pod državnim povprečjem. Stanje je posledica preteklih izobraževalnih značilnosti in razmer v občini (odsotnost programov sekundarnega in terciarnega izobraževanja) ter specifik podjetij, kjer je primanjkovalo visokokvalificiranih delovnih mest za mlade izobražence, kar je – logično – rezultiralo v precejšnji stopnji odseljevanja mladih. Tudi sicer izstopa podatek, da kar več kot polovica Sevnčanov migrira na delo v večja zaposlitvena središča; skoraj tisoč Sevnčanov je zaposlenih v Ljubljani, na delo pa se mnogi vozijo v Krško, Novo mesto, Trebnje, Brežice, Celje, Maribor in v Zasavje.

Grafikon 2: Stopnja registrirane brezposelnosti v %

Vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije, 2018

Grafikon 3: Spreminjanje % aktivnega prebivalstva na delu v Sevnici in izven nje

Vir: Celostna prometna strategija občine Sevnica, 2017

Vsi, ki dnevno migrirajo na delo v bližnja ali daljna zaposlitvena središča neposredno izkušajo prometno lego in povezanost občine. Kljub temu, da je bila prometna os po savski dolini skozi stoletja ključnega pomena za razvoj območja, je z današnjega vidika prometna povezanost relativno slaba. Še najboljše so povezave z vlakom na relaciji Ljubljana/Maribor–Dobova. Avtocestni križ se je Sevnici zanesljivo izognil, tako da je do najbližje večje prometne osi vsaj pol ure vožnje po cesti; v smeri Krškega/Drnovega po dolini Save, v smeri Trebnjega/Novega mesta po dolini Mirne in v smeri Celja po dolini Save in Savinje. Tretja razvojna os, ki bi se občine Sevnica dotaknila na zahodnem delu, se odmika v nedorečeno prihodnost. Do večjih mest in letališč (Ljubljana, Zagreb, Maribor) je iz Sevnice debelo uro vožnje.

Med Sevnico in Boštanjem je v omejenem času dneva vzpostavljena avtobusna povezava mestnega prometa, avtobusne povezave so za potrebe šol in delavcev vzpostavljene tudi z bolj oddaljenimi kraji v občini in izven njenih meja, zaman pa bomo iskali redno linijo na relaciji iz večjih mest do Sevnice ali obratno. Na drugi strani je izjemno zanimivo dejstvo, da je na območju občine registriranih veliko avtobusnih prevoznikov, ki pa se (tudi pod okriljem agencij) predvsem ukvarjajo z »outgoing« turizmom.

Slika 4: Prometna umeščenost in povezanost občine Sevnica

Vir karte: Ajdovski gradec, 2018

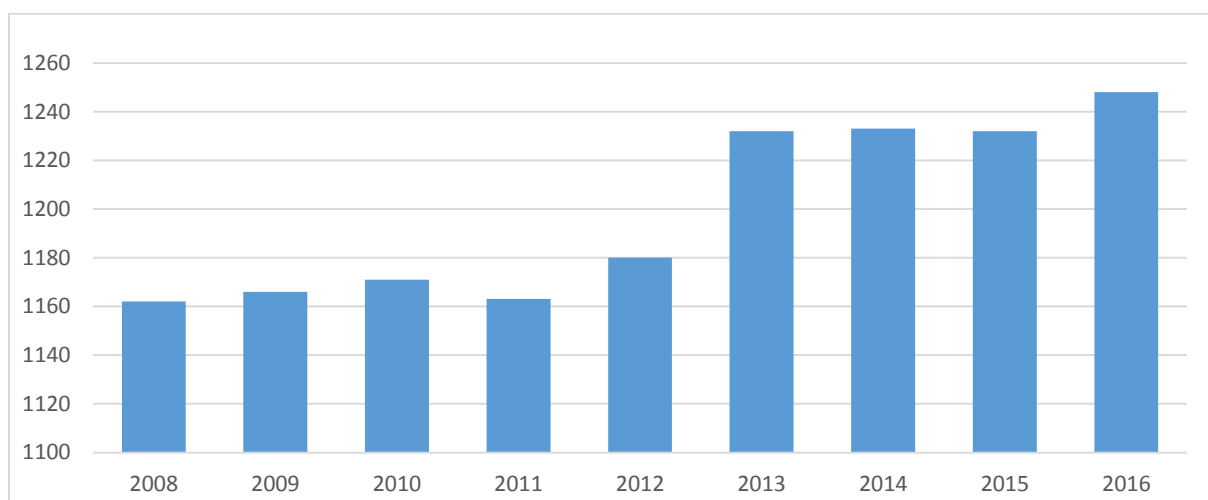
V luči prometne dostopnosti, na podlagi katere lahko Sevnico uvrstimo med slabše dostopne destinacije, trenutnega položaja vseeno ne gre gledati pesimistično. Mnogim tujim turistom razdalje v Sloveniji ne predstavljajo resnega zalogaja in so se pripravljene za izbrano, vrhunsko doživetje odpraviti še bistveno dlje. Velja celo nasprotno: sodobni trendi zelene trajnostne usmerjenosti favorizirajo odmaknjene/odročne destinacije, pri čemer je odsotnost večjih prometnih poti samoumevna oz. celo zaželena. Seveda pa ob tem ne smemo pozabiti na urejenost prometnic, po katerih potujemo.

2. 2. 1 Mesto ...

Na občinski ravni je precej izrazita tudi dihotomija med mestom in podeželjem. Sevnica kot poselitveno središče skupaj z Dolenjim Boštanjem in bližnjimi naselji združuje dobro tretjino prebivalstva in hkrati predstavlja lokalno zaposlitveno ter razvojno središče. Uradno je mesto postala sicer šele po 2. svetovni vojni (1952) in po njej doživela tudi nagel gospodarski razvoj. Zgodovina kraja je sicer precej dolga, pestra in bogata, prometna pot ob Savi je bila poznana že tisočletja, ob prihodu železnice sredi 19. stoletja (1862) pa je industrija vse bolj pridobivala na pomenu. Sprva je razvoj na podlagi koriščenja naravnih virov zajel vas Krmelj, kjer so že v začetku 19. stoletja odkrili nahajališče rjavega premoga, v več krajih na območju današnje občine pa so takrat kopali tudi cinkovo rudo. Sicer pa je prva industrija v Sevnici temeljila na izkoriščanju gozdnega bogastva. Kopitarna je z letnico 1886 najstarejše (in še delujoče) sevniško podjetje. S parno žago in tovarno Jugo-tanin je bila Sevnica pred 2. svetovno vojno industrijsko najpomembnejši kraj današnjega Posavja. Po vojni je znan razcvet industrije na čelu s podjetji Stilles, Lisca, Jutranjka (Sevnica je bila središče konfekcijske industrije z več kot 2000 zaposlenimi v tej branži⁴), ki se jim pozneje pridruži Inplet. Po osamosvojitvi in izgubi jugoslovanskega trga je sevniška industrija preživljala težke čase, danes pa, tudi po gospodarski krizi oz. recesiji pred desetletjem, stoji na dobrih temeljih, je razvejena in pretežno izvozno usmerjena.

Z vidika sodobnih turističnih trendov je pomembna obrtniška dejavnost, ki v Sevnici nedvomno ima svoj domicil in dolgoletno tradicijo. Obrtniki, rokodelci, gostilničarji, trgovci, mesarji, peki, mlinarji in žagarji so se že pred več kot stoletjem združevali v zadrugah, kasneje v društvih in združenjih, danes pa so mnogi člani Območne obrtno-podjetniške zbornice Sevnica. Število podjetij je, zlasti po zadnji gospodarski krizi, zraslo, kar pa je v veliki meri zaslug novodobnih odnosov med gospodarskimi subjekti.

Grafikon 4: Rast števila podjetij v občini Sevnica

⁴ Nekateri podatki o razvoju sevniške industrije so povzeti po prispevku Nosilci gospodarskega razvoja avtorja Oskarja Zorana Zeliča, objavljenega v monografiji z naslovom Občina Sevnica, ki je izšla leta 2015.

Vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije, 2018

Sevnica je danes razvito občinsko središče z vsemi pomembnimi vejami gospodarske dejavnosti, razvito trgovino in območji, conami, ki ponujajo nadaljnje priložnosti za razvoj. Žal je v urbanističnem in krajinskem smislu, z razvojem gospodarskih dejavnosti v samem središču, tudi precej izgubilo. Zelo kompleksno je upravljanje položaja dvo-, morda celo trojdrne zasnove (Stara Sevnica, Nova Sevnica in Boštanj), ki je vzpostavljena linijsko in jo povezuje zgolj ena prometna žila, ločujeta pa dve naravni barieri – gričevje med starim in novim delom mesta ter Sava – ter že omenjena, za turistične oči zelo neugledna industrijska cona sredi nje.

V tem kontekstu bi bilo vredno opozoriti na nekatere ugotovitve delavnic in stroke, ki danes preučuje industrijski turizem. Vzpostavitev pozitivnega in aktivnega odnosa velikih podjetij do (z vidika krajinske podob) zelo občutljive turistične dejavnosti, bi lahko pomenilo velik korak naprej v razvoju, predvsem v okviru možnosti, ki jih nudi bogata industrijska (in tudi obrtniška) tradicija/dediščina predvsem ali tudi kot predmet turističnega zanimanja oz. turistično privlačnega območja.

Občutek o zavedanju pomena in vloge raznoraznih oblik obrtništva in podjetništva v turistični sferi, predvsem priložnosti, ki jo ta panoga ponuja, je po naši oceni, ustvarjeni na podlagi terenskega dela in druženja z deležniki, relativno šibak, zato so na tem področju dobrodošle spodbude in pozitivni zgledi, ki jih ponujajo nekateri posamezniki v okolju, nekatere pa smo skušali na delavnicah odkriti tudi sami.

Slika 5: Pogled na novi del mesta Sevnice in Boštanj⁵

Vir: Visit Sevnica, 2018

⁵ Pogled na novi del mesta z velikim industrijskim območjem v sredini razkriva urbanistični in krajinarski izziv, ki je morda lažje rešljiv z upoštevanjem in poznavanjem sodobnih turističnih pristopov.

2. 2. 2 ... in podeželje

Če izvzamemo (so)mestno območje, ki ga tvorita Sevnica in Dolenji Boštanj, je pretežni del sevniške občine izrazito podeželski. Poselitev je razpršena, redka (preračun pokaže, da ob izločitvi mestnega območja na sevniškem podeželju živi le nekaj več kot 40 ljudi/km²), vzpeti – gričevnat in hribovit – svet je posejan s številnimi (okoli 100) naselji in zaselki, na najbolj odmaknjenih območjih tudi samotnimi kmetijami. V rabi tal prevladuje gozd, sledijo travniki in pašniki (približno četrtina površine oz. tri četrtine površin v uporabi), njive in vrtovi (ca. 5 %) in trajni nasadi (ca. 4 % površine). Podeželje je pretežno kmetijsko, čemur pritrjujejo tudi navedeni podatki. Po popisu kmetijskih gospodarstev iz leta 2010 je bilo v občini 1399 kmetij, ki so skupaj zaposlovale 1702 prebivalca, redile 6606 glav velike živine in obdelovale 7146 ha kmetijskih zemljišč v uporabi. Do danes je število kmetij po zagotovitlu predstavnice kmetijsko-gozdarskega zavoda precej upadlo (na okoli 1100, od tega je pravih kmetij približno 120), še vedno pa ima kmetijstvo nadpovprečno velik pomen v gospodarski strukturi občine. Kmetije so v povprečju manjše od slovenskih (dobrih 5 ha), kmetje se pretežno ukvarjajo z živinorejo (pridelava mleka in mesa), nemalokrat v kombinaciji s poljedelstvom, redki pa so specializirani pridelovalci poljščin. Večina območja občine sodi zaradi že omenjenega razgibanega površja med območja z omejenimi dejavniki oz. oteženimi razmerami za kmetovanje; zgolj tretjina kmetij je tržno usmerjenih. Pomembno vlogo na področju kmetijske dejavnosti zavzemajo vinogradnik in sadjarji; medtem ko je pri vinu pridelava izredno razpršena in dobrih 300 ha vinogradov obdeluje več kot 1000 vinogradnikov, pridelavo sadja obvladuje en večji ponudnik in nekateri manjši.

Slika 6: Značilna podoba sevniškega podeželja

Vir: Visit Sevnica, 2018

Ob navedenih gospodarskih kazalcih je vredno spomniti na priložnosti, ki danes ponuja ena najhitreje rastočih in obsežnih gospodarski panog v svetu – turizem. Podatki turistične rasti za Slovenijo so v zadnjih letih izjemno zgovorni in lahko predstavljajo ključen motiv za vsaj delno preusmeritev teženj gospodarskega razvoja tudi v to panogo. Poleg že omenjenih prvin relativno dobro ohranjenega okolja ob razpršeni poseljenosti podeželja, predstavlja kmetijska dejavnost, že s svojo skrbjo za ohranjanje videza kulturne pokrajine, verjetno eno od največji priložnosti za dopolnjevanje s turistično dejavnostjo, bodisi povezano z gastronomsko ponudbo, aktivnostmi ali doživetji na podeželju.

2.3 Infrastrukturalna opremljenost občine

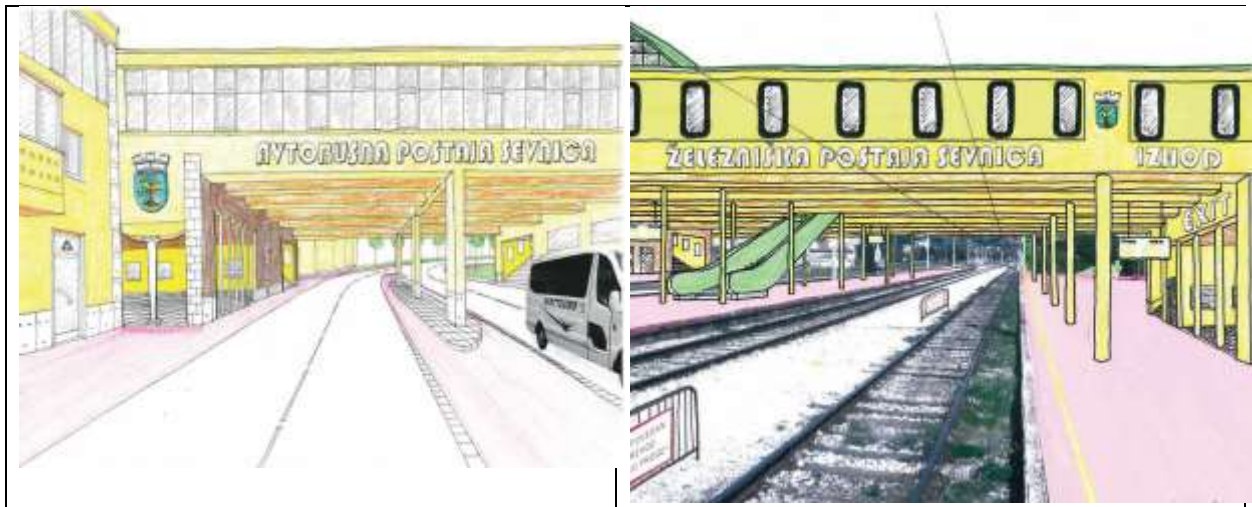
Kakor na osnovne geografske poteze tudi na infrastrukturno podporo občine gledamo skozi oči turizma – znotraj sekundarne ponudbe je poleg turistične infrastrukture in superstrukture pomembna osnovna infrastruktura.

Prometna infrastruktura, ocenjena tudi na podlagi ankete za občane, zahteva postopno nadgradnjo. Če smo pri prometni legi oz. položaju Sevnice definirali relativno odmaknjenost, je študija Celostne prometne strategije občine, sprejeta v letu 2017, ugotovila številne pomanjkljivosti in priložnosti za izboljšave na infrastrukturi.

Zaradi že omenjenih geografskih dejavnikov (predvsem razgiban relief in razpršena poseljenost) ima občina nadpovprečno gosto cestno omrežje (3 km/km²), kar pomeni velike stroške z upravljanjem in vzdrževanjem. Cestna infrastruktura se postopoma izboljšuje in nadgrajuje, je skoraj v celoti asfaltirana, a je na mnogih relacijah še vedno v slabem stanju. Z vidika turizma bi bilo smiselno izbrati prioritete posege na lokacijah, kjer potuje/se vozi največ obiskovalcev. Brez dvoma pa je, kot predvideva že Celostna prometna strategija, potrebno več pozornosti nameniti spodbujanju trajnostne mobilnosti, izboljšati oz. vzpostaviti alternativne oblike prevoza in izboljšati možnosti za gibanje šibkejših udeležencev, kar se povsem sklada s turistično usmeritvijo na področje kolesarjenja in pohodništva.

Med ukrepe trajnostne mobilnosti uvrščamo tudi kombiniranje prevoznih sredstev (multimodalnost), pri čemer v Sevnici gotovo najbolj pogrešamo urejeno središče za javni potniški promet. Dobro bi bilo delovati v smeri vzpostavitve osrednje točke/prometnega vozlišča v navezavi na železniško postajo, kjer imamo možnost tudi parkirati, zamenjati prevozna sredstva in se od tam odpraviti naprej z bolj trajnostno obliko prevoza. Nasploh izrazita prevlada avtomobilov v mestnem središču pusti slab vtis, izgled neorganiziranosti prostora, kar bi bilo nujno zaježiti. Še več, zdi se da neukrepanje v smeri umirjanja prometa v središču mesta izredno krni/zavira razvoj dejavnosti (primer kmečke tržnice) in prostora nasploh. Potencial za ustvarjanje mirnih con (vsaj občasnih) je velik.

Slika 7: Idejne zasnove prometnega vozlišča iz CPS

Vir: Celostna prometna strategija občine Sevnica, 2017

Že omenjeno kolesarjenje, kot ena izmed najbolj prepoznanih potencialnih oblik gibanja turistov po občini, potrebuje resno nadgradnjo infrastrukture, tako v obliki površin, ki so namenjene izključno oz. prednostno kolesarjenju, kot tudi v obliki usmerjevalne/informacijske infrastrukture (ki sicer sodi že v poglavje o turistični infrastrukturi). Izjemen potencial, ki se že izraža v povečani prisotnosti kolesarjev, kaže predvsem obsavski prostor (utrjeni nasipi), brez dvoma pa je potrebno dolinsko infrastrukturo navezati tudi na vzpeti svet sevniškega podeželja.

Za pešce je potrebno poskrbeti predvsem v mestnem prostoru: prehodi, mirne/peš cone in predvsem odstranitev ovir za gibalno ovirane (kamor sodijo tudi otroški vozički). Iz mestnega območja je nujna navezava na poti in rekreacijska območja bodisi ob Savi bodisi v vzpeti svet podeželja. Urejenost planinske infrastrukture, za katero skrbi Planinsko društvo Lisca Sevnica, je lahko velik vzor.

Menimo, da so ukrepi, predvideni s Celostno prometno strategijo občine Sevnica, dobro izbrani in usmerjeni, zato naj bo ta dokument vodilo razvoja prometne infrastrukture (predvsem v mestu, na katerega se tudi sicer najbolj navezuje). Z vidika turizma pa je pomembno, da podobne trajnostne prakse usmerimo tudi na podeželje; predvsem z ureditvijo namenskih poti za kolesarjenje in pohodništvo, ki bodo dostopne, dobro opremljene in označene ter varne.

Med osnovno infrastrukturo uvrščamo poleg prometne tudi druge elemente. Med pomembnejše sodi komunalna infrastruktura z omrežjem pitne vode. Iz enakih geografskih vzrokov kot pri prometni infrastrukturi predstavlja tudi komunalna infrastruktura velik izziv za upravljanje. Splošno je urejenost dobra, še vedno je na podeželskih območjih občine nekaj območij, kjer ureditve niso optimalne. Z vidika turizma je potrebno zavedanje, da povečan obisk na določenih lokacijah pomeni povečano obremenitev tovrstne infrastrukture, v občutljivem podeželskem (predvsem kraškem) okolju pa je izrednega pomena tudi pravilno

načrtovanje oz. ustrezno omejevanje kapacitet. Nenazadnje velja omeniti tudi vseprisotno osveščanje, ki je koristno/nujno najmanj iz dveh pomembnih razlogov:

- kakovost komunalnih storitev in predvsem oskrba s pitno vodo je v Sloveniji na izjemno visokem nivoju v primerjavi s tujino, kar je potrebno spoštovati in ohranjati;
- turisti/obiskovalci se (glede na raziskave) navadno na potovanjih obnašajo manj trajnostno kot doma, zato je pomembno na vsakem koraku ozaveščati in opominjati.

Nedvomna kakovost pitne vode je odlična priložnost za promocijo, hkrati pa je potrebno tudi njeno varovanje in zavedanje njenega pomena.

Z vidika obiskovalca je zelo pomembna (javna) dostopnost komunalnih dobrin: pitna voda in sanitarije. Tozadevno bi bil smiseln razmislek o vzpostavitvi dostopne tovrstne infrastrukture v središču mesta in na izpostavljenih točkah obiska. Prav tako je pomembno zavedanje o pomenu čistoče in urejenosti tovrstnih objektov, tako javnih kot pri zasebnih ponudnikih. Pri mnogih med njimi je, preverjeno, na tem področju velik manko.

Trgovinska ponudba je v Sevnici pestra – mesto ne zaostaja za slovenskim povprečjem in je kot tako sledilo tipičnemu razvoju s prihodom vseh večjih trgovskih ponudnikov na privlačne lokacije. Z vidika osnovnih potreb turista je pestra izbira dobrodošla. Tudi podeželje je s tovrstnimi storitvami relativno dobro opremljeno. Posebno omembo zasluži trgovinska veriga pod okriljem Kmečke zadruge Sevnice z osrednjo trgovino Market Izidor, ki v dobršni meri trži proizvode okoliških kmetij. Krogotok lokalnih pridelkov in izdelkov ima več vrst pozitivnih učinkov na skupnost in okolje: omogoča (boljše) preživetje/zaslužek lokalnim pridelovalcem in predelovalcem, preko njihovih aktivnosti ohranja izgled kulturne pokrajine, dviguje podobo območja v očeh lokalnih prebivalcev in navzven, povezuje ponudnike, vzpostavlja lokalno dobaviteljsko verigo, s pomočjo standardov dviguje kakovost produktov itn.

Območje občine ima urejeno tudi osnovno oskrbo z ostalimi storitvenimi dejavnostmi, ki jih obiskovalci potrebujejo (zdravstveni dom, lekarna). Bariero, ki je bila ugotovljena na terenu, predstavlja jezik – znanje najpomembnejših tujih jezikov je, predvsem pri starejši generaciji, relativno slabo. Za dvig kakovosti ponudbe je to v bodoče tudi ena izmed nezanemarljivih postavk.

Slika 8: Prost dostop do brezžičnega omrežja

Vir: Google slike, 2018

Sodobni turist se pri svojem odločanju v mnogih primerih zanaša na spletne rešitve, katere mora podpirati ustrezno omrežje za prenos mobilnih podatkov. Na območju naselij je v občini Sevnica pokritost z ustrezno zmogljivostjo mobilnega omrežja dobra, po zaslugi težko dostopnega terena pa je v najbolj odmaknjenih predelih podeželskega dela občine tovrstna infrastruktura še neprilagojena. Podobno velja za točke z brezplačno možnostjo povezave do spleta (wi-fi). Ta je javno dostopen na ozkih območjih mesta Sevnica (Glavni trg, pri Občini, tržnica, železniška postaja, zdravstveni dom), na Lisci, v Krmelju in Šentjanžu; v primeru zadnjih navedenih lokacij izven mesta so lokacije slabo označene, delovanje omrežja pa je (zelo) slabo. Brezplačen dostop do brezžičnega interneta je na voljo tudi pri nekaterih zasebnih ponudnikih (predvsem gostinskih), ni pa samoumeven pri večjih turističnih subjektih. Na tem področju je možnost izboljšav (ponudbe omrežja in njegove označenosti, privlačnosti točk) velika.

Osnovna infrastruktura je vzpostavljena, a priložnosti za njeno nadgradnjo in kvalitetno izboljšavo je veliko. Ob tem velja opozoriti še na več vidikov njene dostopnosti; dostopnost v smislu njene vzpostavljenosti ni edina. Vedno večji delež svetovnega prebivalstva (in turistov) se danes sooča z različnimi oblikami nezmožnosti oz. zapostavljenosti. Dostopni turizem kot sodobni termin v turistični stroki združuje številne dobre prakse za ljudi, ki jim je oteženo gibanje (starejši, starši z dojenčki, invalidi ipd.), imajo omejitve čutil (težave vidom, sluhom), kognitivne omejitve, različne prehranske navade (diete, intolerance na določene snovi ali živila), so iz socialno šibkejših okolij ipd. Zanje so pomembni številni detajli, za kar pa potrebujemo dobro poznavanje njihovih potreb. Kot segment na turističnem trgu predstavljajo izjemen potencial in zato veliko priložnost. Redko potujejo sami, navadno s spremljevalcem, z družino, v skupini. Zaradi slabe prilagojenosti infrastrukture in osebja na številnih destinacijah se večinoma vračajo na preverjena mesta, so lojalni gostje. In nenazadnje prilagojenost njim pomeni tudi prilagojenost domačinom, med katerimi je dobršen odstotek takšnih, ki potrebujejo posebno obravnavo – na primer vedno večji delež starejših, ki bo z leti še naraščal. Morda ena od priložnosti za usmeritev turističnih praks?

Slika 9: Dostopni turizem – priložnost za občino Sevnica?

Vir: Italia.it

2. 4 Zgodovinski razvoj območja in začetki turizma

Zanesljivi dokazi o poselitvi širšega sevniškega območja segajo v čas mlajše kamene dobe približno sedem tisočletij nazaj. Skozi prazgodovinske in zgodovinske ostanke ter vire lahko bogato zgodovino in dediščino neprekinjeno sledimo vse do današnjih dni – od kamenodobnih lovcev in nabiralcev, oblikovalcev različnih kovin v bakreni, bronasti in železni dobi, Keltov, ki so jih nasledili Rimljani, le-te pa so po nemirnem času preseljevanja ljudstev v zgodnjem srednjem veku nadomestila slovanska plemena. V 11. stoletju, ko so s sevniškim območjem upravljali različni nemški vladarji, zasledimo prvo pisno omembo, sredi 13. stoletja pa se prvič omenja grad, z začetkom 14. stoletja tudi trško naselje Lichtenwald(e). Ime izhaja iz obdobja, ko se je precej gozdnato sevniško območje postopoma kolonizirali, ob tem pa krčilo svetel, listnati gozd, o čemer priča tudi današnji sevniški grb.

V stoletjih, ko se je srednji vek prevešal v novega, si je sevniško posest z gradom skozi roke podajalo mnogo plemiških rodbin. V burnem 16. stoletju je poleg kmečkih uporov in turških vpadov največji pečat pustilo luteranstvo, s Primožem Trubarjem kot vikarjem na Loki pri Zidanem Mostu in kasneje v Laškem. 17. stoletje je zaradi kuge, vsled katere so se ljudje izdatno zatekali k veri, s številnimi novimi ali nadgrajenimi cerkvami pustilo znaten pečat v krajinski podobi, požari pa so vplivali na spremembo gradnje in prve znamenite stavbe v starem jedru mesta. V 18. stoletju je bila po Savi vzpostavljena pomembna prometna povezava – tovorili in trgovali na velikih splavih in ladjah, razbohotila se je sakralna umetnost, na podeželje so prišli prvi hrami in kozolci. O podobi takratnih naselij in zaselkov priča več zapisov popotnikov, vključno z Valvasorjem, ki med drugim ne skoparijo s pohvalami na račun vina in lepih razgledov po pokrajini. 19. stoletje je utrdilo kopenske trgovske poti, premogovništvo z industrijsko revolucijo in prihodom železnice pa napovedalo

razvojni preskok, hitro industrializacijo in naraščanje števila prebivalcev. Sevnica je na prelomu v 20. stoletje in vse do konca vojn veljala za industrijsko najmočnejši kraj Posavja.

Slika 10: Sevniški grb

Vir: Občina Sevnica, 2018

V čas 19. stoletja (če izvzamemo zgodnejša romanja) lahko sledimo prve omembe turizma, letoviščarstva⁶. To je postalo po razvoju železnice precej donosen posel predvsem za gostilničarje v mestu in okoliških vaseh. Sevnica je vabila z lepo gričevnato pokrajino, čistim zrakom, mirom, kopanjem v Savi prijetnim podnebjem – zaradi slednjega so jo imenovali tudi Spodnještajerski Meran. Letno jo je obiskalo med 300 in 400 letoviščarjev, tudi iz Zagreba, Vojvodine, Dunaja in Budimpešte. Kraj se je ponašal z dvovrstnim kostanjevim drevoredom, že leta 1888 pa so tržani ustanovili društvo za olepševanje trga. Mnogi gostinci so na prelomu v 20. stoletje nadgradili svoje objekte s ponudbo sob, celo hotelskih uslug. Sevnica je imela v času zaostrenih odnosov med Slovenci in Nemci v začetku 20. stoletja 2 hotela, restavracijo, 12 gostiln in 4 pokrita kegljišča, od leta 1902 pa tudi prvo planinsko kočvo v Posavju (sicer eno prvih v lasti takratnega Slovenskega planinskega društva), ki je bila zgrajena na pobudo Blaža Jurka. Do medvojnega obdobja so rasli zametki pravega turizma, katerega temelje – dobro ohranjeno naravno in kulturno dediščino, sta intenzivna industrializacija in gospodarski razmah v obdobju Jugoslavije precej osiromašila.

⁶ Obsežnejši zapis o letoviščarstvu in začetkih turizma na Sevniškem je objavljen v sestavku Oskarja Zorana Zeliča v monografiji Občina Sevnica.

Slika 11: Prva Jurkova koča na Lisci

Vir: Kamra.si, 2018

Današnja Sevnica se sicer lahko z veseljem in ponosom spominja čudovitega obdobja razcveta turizma oz. letoviščarstva pred več kot stoletjem, graditi pa mora praktično povsem od začetka, saj je bila tradicija/dediščina turizma prekinjena. Nosilni temelji ostajajo na relativno dobro ohranjeni naravni in kulturni dediščini, gostilničarstvo in letoviško dejavnost pa bo potrebno na novo iznajti. Temeljne točke v prostoru ostajajo Lisca, Sava, novo odkrita rastišča redkih in zaščitene vrste, razgibana vinorodna pokrajina z danes vedno bolj prepoznano zgodbo modre frankinje in nekaterimi vrhunskimi vinarji, odtenki domače kulinarike na čelu s salamo, kvalitetnimi mesninami in voščenko, obujenim in na novo osmišljenim gradom kot osrednjim objektom kulturne dediščine v prostoru, kvaliteto izbrane ponudbe pa zaokrožajo redki izjemni ponudniki z Repovžem na čelu.

Izpostavljena turistična točka: Ajdovski gradec

V povezavi z davno preteklostjo kot pomembno turistično točko predstavljamo arheološko najdišče Ajdovski gradec, ki sodi med najboljše raziskana naselja iz časov preseljevanja ljudstev v 5. in 6. stoletju v tem delu Evrope. Gre za eno večjih starokrščanskih središč na območju Alp in eno bolje raziskanih poznoantičnih višinskih naselbin na Slovenskem.⁷ Odlično raziskana zgodovina objekta in njegova rekonstrukcija predstavljata pomembno podstat, na temelju katere je moč graditi nadaljnji razvoj objekta, predvsem v smeri turizma.

Slika 12: Ajdovski gradec

Vir: Visit Sevnica, 2018

Ajdovski gradec sodi med najboljše označene točke v občini Sevnica – do njega vodijo številni smerokazi, ki jih druga ponudba ne premore. Od parkirišča se je potrebno do najdišča povzpeti približno 15 minut, že na začetku vzpona pa je postavljena informativna tabla mTurist. Za podobo celotnega območja že več kot desetletje skrbi Javni zavod KŠTM, ki je pridobil različna sredstva za obnovitvena dela, promocijo in opremljanje okolice z osnovno infrastrukturo. Za obuditev in prezentacijo objekta na letni ravni izvajajo dneve odprtih vrat Ajdovskega gradca, pred leti tudi različne delavnice in usposabljanja vodnikov za vodene in animirane ogledde. Na podlagi spletne predstavitve vtisov in doživetij je moč dobiti občutek zanimivega dogajanja ob izvedbah vodenih in animiranih ogledov za odrasle in otroke, prav tako ob izvajanju delavnic v sklopu dnevov odprtih vrat. Zadnja leta je ponudba vse bolj skromna, dnevi odprtih vrat so premaknjeni v november, ki ni atraktiven termin, preseneča podatek, pridobljen iz letnih poročil javnega zavoda, da število vodenih ogledov postopno upada, lansko leto jih celo ni bilo.

---

⁷ Zapis o Ajdovskem gradcu je povzet s spletnih strani JZ KŠTM in Arheološkega parka Ajdovski gradec.

Glede na pretekle dobre izkušnje z organiziranimi ogledi in delavnicami bi bilo vredno pripraviti vsaj en večji dogodek letno (v ugodnem terminu), ki bi opominjal na pomemben kulturni spomenik in ga na ta način oživil. Kot kažejo raziskave in primeri dobrih praks, je najpomembneje pridobiti zanimanje lokalne skupnosti, domačinov, ki morajo spoznati dediščino svojega okolja, jo ceniti, spoštovati in nazadnje promovirati. Predlagamo premislek o ponudbi celovitih programov za šolske izlete/ekskurzije, kamor bi poleg ostale sevniške ponudbe vključili tudi Ajdovski gradec. Koča Muze Copatarice, ki stoji na poti do objekta, nudi priložnost za inovativne tržne prakse (ponudba copat, spominkov in drugih prepoznavnosti iz okolja). V luči sodobnih pristopov turistične valorizacije arheoloških spomenikov bi bilo smotrno preveriti prakse destinacij, ki tovrstno ponudbo uspešno tržijo; večini zadostujejo že močne zgodbe, seveda pa ne gre brez raznovrstnih inovativnih pristopov v povezavi z digitalizacijo in virtualnimi upodobitvami. Velika škoda je namreč, da tako dobro raziskan objekt z izjemno zgodovinsko-kulturno vrednostjo, kamor je bilo vloženi veliko sredstev in truda, ni deležen večjega obiska.

3 ANALIZA IN VREDNOTENJE TURISTIČNE PONUDBE

Med ponudbo najprej izpostavljamo primarno – naravno in kulturno dediščino. Izmed elementov oz. vrednot naravne in kulturne dediščine posebej izpostavljamo tiste, ki so najbolj vpete v turizem in jih lahko imenujemo znamenitosti. Poleg njih so izpostavljene tudi nekatere, ki predstavljajo potencial v razvoju. V nadaljevanju je predstavljena sekundarna ponudba – poleg že predstavljenih stanja, zmogljivosti in potenciala pri razvoju osnovne infrastrukture se osredotočamo na turistično infrastrukturo in superstrukturo (storitve).

3.1 Naravna dediščina občine in turizem

Naravne danosti in dediščina so v svetu med ključnimi motivi turističnega obiska. Kot je bilo ugotovljeno že v uvodni poglavjih, je sevniška narava (simbolično uprizorjena že v grbu občine z lipo in škrjancema) raznolika in pestra, čemur botrujejo velika reliefna razgibanost, pestra kamninska sestava, količina in dostopnost vode in številni drugi dejavniki. Večina narave je preoblikovane s strani človekovih aktivnosti, predvsem kmetijstva in poselitve. Delež nedotaknjene narave je na Sevnškem majhen. A tudi ob součinkovanju človeka in narave lahko kulturna pokrajina še vedno ohranja potencial za varovanje narave in njenih vrednot, ob tem pa dviguje turistično privlačnost pokrajine.

Slika 13: Privlačnost kulturne pokrajine na Sevnškem je nesporna

Vir: Visit Sevnica, 2018

Na območju občine Sevnica so naravne danosti vključene v različne varstvene režime: Naturo 2000, zavarovana območja in ekološko pomembna območja; del njih je zabeležen v evidenci naravnih vrednot. Med devetimi območji, ki na podlagi Direktive o habitatih sodijo v

evropsko omrežje Natura 2000, sta največji strnjeni območji Bohor in Kamenški potok. Med naravnimi vrednotami (ki obsegajo vso naravno dediščino in obsegajo poleg redkega, dragocenega ali znamenitega pojava tudi druge vredne pojave, sestavine oz. dele žive ali nežive narave, naravno območje ali njegov del, ekosistem, krajino ali oblikovano naravo) je v občini Sevnica registriranih 51 enot⁸, od tega 15 jam, 20 naravnih vrednot vezanih na vodo in 9 vezanih na rastline. Med njimi je več takšnih, ki so (bolj ali manj turistično) prepoznane in obiskane: skalne pečine na Velikem Kozjem in travniki na Lisci, rastišče Clusijevega svišča na Lovrencu, platane pri gradu v Sevnici, rastišče rumenega sleča pri Boštanju, na Topolovcu in Vrhku, Stranjski potok s slapom Bojanco. Zavarovani območji narave (del narave, ki ga odlikuje izjemna biotska raznovrstnost ali druge izjemne lastnosti) sta na območju občine Sevnica Grad Sevnica z grajskim parkom – spomenik oblikovane narave, in rastišče Clusijevega svišča na Lovrencu – naravni spomenik. Ekološko pomembna območja (habitatni tip, del njega ali večja ekosistemska enota, ki pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti) so predvsem območja ob vodotokih sevniške občine, mednje sodijo številne že omenjene naravne vrednote in pa večji predeli kraškega sveta okoli Hudega Brezja ter življenjski prostori v najvišjih in najbolj odmaknjenih predelih Posavskega hribovja.

Slika 14: Rastišče Clusijevega svišča na Lovrencu je zavarovano kot naravni spomenik

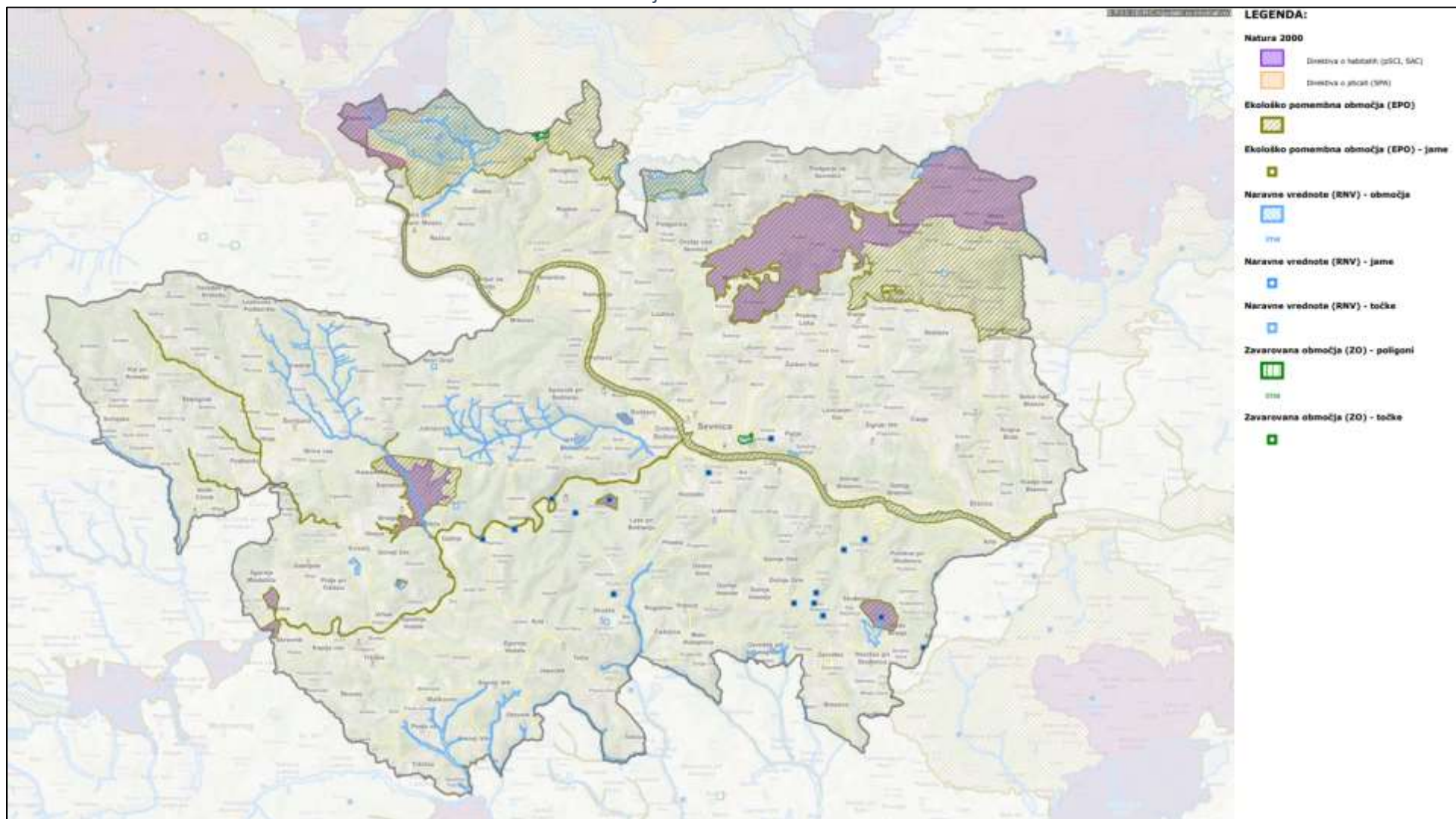
Vir: Visit Sevnica, 2018

---

⁸ Natančen prikaz stanja vseh vrst in elementov naravne dediščine je dostopen s pomočjo poizvedbe v Prostorskem informacijskem sistemu občin (PISO), Naravovarstvenem atlasu (www.naravovarstveni-atlas.si) in ob pomoči evidenc Zavoda za varstvo narave RS. Osnovni izpis je pripravljen tudi v dveh občinskih dokumentih, in sicer:

- Poročilo o stanju okolja za občino Sevnica (Strokovne podlage za občinski program varstva okolja), ki sta ga leta 2015 pripravili družbi Savaprojekt d.d. in Erico d.o.o.;
- Statistika občine Sevnica, ki ga je avgusta 2018 pripravila Tajda Senica.

Slika 15: Karta območij varovane narave v občini Sevnica

Vir: Prostorski informacijski sistem občin, 2018

Med ključne probleme varovanja naravne dediščine sodijo predvsem neupoštevanje varstvenega režima ob gradnji novih objektov, širjenju kmetijske dejavnosti, problematična je slaba ozaveščenost o pomembnosti ohranjanja narave, v zadnjem času pa vse več preglavic povzročajo tujerodne vrste. Turizem pri tem največ prispeva s koncentracijo obiska na občutljivih točkah in neprimernim ravnanjem obiskovalcev. Kot najbolj problematična točka se je v sevniški občini do sedaj izkazal Lovrenc, kjer v aprilu in maju cveti zavarovana vrsta Clusijev svišč (bolj znan kot encijan). Množičen obisk je prinesel številne slabe prakse: poleg uničevanja rastlin zaradi hoje in motoriziranega obiska, piknikov v naravi, množičnih pohodov, trganja in izkopavanja, se je populacija encijanov na njihovem najnižje ležečem rastišču pri nas izjemno zmanjšala. Ukrepali so naravovarstveniki, postavili ograjo in v času cvetenja začeli s fizičnim varovanjem rastišča, za katerega danes skrbi Planinsko društvo Lisca Sevnica, v sodelovanju s Kozjanskim parkom, sevniško občino in Komisijo za varstvo narave pri Planinski zvezi Slovenije.

Ko govorimo o trajnostnem razvoju in nujnem ravnovesju ekonomskega, socialnega in okoljskega stebra, je potrebno zavedanje, da gospodarski napredek zaradi različnih vplivov največkrat pomeni poslabšanje kvalitete narave. Turizem kot del gospodarstva ni izjema. Zato je še posebej pomembno, da je razvoj turizma premišljen, skladen z zmožnostjo naravnega okolja oz. nosilno zmogljivostjo le-tega. Pomembno je, da produkti niso naravnani v množičnost, v primeru povečanega obiska pa je nujno njegovo preudarno upravljanje. Produkti na temelju naravnih danosti so venomer aktualni v smislu ponudbe, zelo dobro pa je, če ob tem vključimo še izobraževalno noto in uspemo sporočiti pomen ohranjanja in varovanja narave. Glede na predvideno smer razvoja sevniškega turizma, ki teži predvsem k aktivnostim v povezavi z naravnimi danostmi, je ključnega pomena trajnostno in okolju prijazno oblikovanje produktov, ki se bodo s strokovnim načrtovanjem izognili potencialnim konfliktnim situacijam v prostoru.

Slika 16: Rumeni sleč (*Rhododendron luteum*) ali pontska azaleja⁹

Vir: Visit Sevnica, 2018

⁹ Rastišče rumenega sleča pri Boštanju je botanična naravna vrednota državnega pomena.

3.2 Kulturna dediščina občine in turizem

Kulturna dediščina je rezultat ustvarjalnosti človeka, njegovih dejavnosti v prostoru in družbenega razvoja. Zaveza posameznika in skupnosti je spoštovanje in varovanje njene zgodovinske, kulturne in civilizacijske sporočilne vrednosti. Delimo jo na nesnovno in snovno, slednjo še na premično in nepremično.

Območje občine Sevnica ima, glede na zgodovino, predstavljeno v enem od prejšnjih poglavij, pestro, bogato in dobro ohranjeno kulturno dediščino. V register nepremične kulturne dediščine je vpisanih 276 enot¹⁰, med temi je več kot polovica profanih stavb, skoraj 70 sakralnih objektov, 34 enot arheološke dediščine, poleg pa tudi enote naselbinske kulturne dediščine, vrtne arhitekture, kulturne krajine itn. Več kot polovica predstavljenih enot ima status kulturnega spomenika lokalnega pomena, nobena med njimi državnega pomena. Najbolj prepoznan element kulturne dediščine na Sevnškem je brez dvoma sevniški grad z Lutrovsko kletjo, grajskim parkom in vinogradom, ki stoji na vzpetini nad starim mestnim jedrom Sevnice, od koder so na omenjeni seznam uvrščeni Trški dvorec, gostilna Vrtovšek, kovačija Staroveški ter cerkvi sv. Miklavža in Florijana. Podeželje priča o bogati zgodovini in kulturni dediščini skozi sakralno in posvetno arhitekturo, arheoloških najdiščih (med njimi je najbolj pomemben Ajdovski gradec), kmečko življenje se kaže skozi kulturno krajino, ki jo krasijo kozolci. Če so nekateri elementi snovne nepremične kulturne dediščine že prepoznani na turističnem zemljevidu, je nesnovna dediščina, kljub svoji izjemni pestrosti in živosti, v kontekstu turizma manj izpostavljena.

Slika 17: Raznoliki kozolci so tipični predstavniki sevniškega podeželja¹¹

¹⁰ Natančni podatki o posameznih enotah nepremične kulturne dediščine, vpisane v register, so na voljo tudi v že omenjenih dokumentih Poročilo o stanju okolja za občino Sevnica (Strokovne podlage za občinski program varstva okolja) in Statistika občine Sevnica.

¹¹ Na fotografiji Jazbečev/Ivčkov toplar v Podvrhu iz leta 1844; foto: Jože Hvala.

Vir: Visit Sevnica, 2018

Celovita pisna dela, ki bi predstavljala sevniško kulturno dediščino, so redka. Vseeno najdemo v zadnjih letih (desetletjih) nekaj publikacij, ki odstirajo malce globlji pogled v posamezne elemente dediščine. Pomemben korak k zavedanju in varovanju dediščine v prostoru je zaščita več pomembnih enot kulturne dediščine v Sevnici in okolici s strani Zavoda za varstvo kulturne dediščine v letu 2013. Pomemben in hkrati pristojen objekt za muzejsko predstavitev sevniške dediščine je Posavski muzej Brežice, v prostoru pa eno ključnih vlog predstavlja Dolinškov kozolec v Šmarčni z zbirko kmečkega orodja in gospodinjstvih pripomočkov tega območja. Rudarsko dediščino v Krmelju obuja tematska pot »Tk pav«, ostale poti odkrivajo predvsem naravno dediščino.

Posebno mesto ima na Sevniškem vinogradniška dediščina. Skozi zgodovino je bilo vino doma na kranjski strani občine, na Štajerskem pa je prevladoval jabolčnik; tradicijo slednjega še danes obuja TD Boštanj, ki vsako leto ocenjuje jabolčnike iz širše okolice. Dolenjski vinorodni okoliš je na prelomu tisočletja zaslovel po zgodbi cvička, šele v zadnjem desetletju pa posamezniki začenjajo orati ledino z visokokakovostnimi sortnimi vini, okoliš je zelo naklonjen tudi peninam. Podobno velja za Bizeljsko-Sremiški vinorodni okoliš, ki se razprostira na levem bregu reke Save. Med sortami se je (po zaslugi peščice posameznikov) močno povzdignila modra frankinja, katere zgodba je s festivalom in vključevanjem v različne projekte dosegla mednarodne razsežnosti.

Enakovredno vlogo vinogradništvu je skozi zgodovino imelo sadjarstvo. Sevniška voščenska (imenovana tudi dolenjka) je avtohtona sorta, ki je pred več kot stoletjem dosegala izjemno prodajo in vrednost na trgu, nedolgo nazaj pa so jo po dolgem zatonu znova začeli obujati. Travniki (visokodebelni) sadovnjaki predstavljajo pomemben element kulturne dediščine in krajine z velikim potencialom za turizem.

Dediščina življenja z rekama Savo in Mirno ter njunimi pritoki ponuja številne zgodbe, ki so danes izziv za oživitve in predstavitve. Splavarstvo, brodarstvo, mlinarstvo, žagarstvo, lovljenje podusti, ki je bilo pretežno ženska dejavnost, kavsarji na Šmarčni, motvozarji na Loki, kolnarji ... Ob njih pa kovači, kolarji, mizarji, sodarji, opekarji, čevljarji, peki, mesarji, vrvarji, pletilci, krojači, tkalci ... so ključno prispevali k razvoju kasnejše sevniške industrije (tekstilna, kovinsko-predelovalna, lesna). Mnoge spretnosti so danes že skoraj pozabljene, turizem pa je priložnost za njihovo ponovno obuditev in spodbudo.

Ob omenjenih poklicih, ki so jih opravljali domačini, se večkrat izpostavljajo imena izrednih posameznikov, ki so bodisi živeli v teh krajih bodisi v njih samo delovali. Zgodovina izlušči precej zanimivih zgodb, ki so lahko, ob ustrezni predstavitvi, danes vir navdiha za ustvarjanje novih turističnih produktov; začeni s Primožem Trubarjem, Ferdinandom Ripšlom, Antonom Umekom Okiškim (v spomin nanj danes deluje Kulturno-umetniško društvo v Boštanju), Blažem Jurkom (na katerega opominja KŠT društvo z Razborja) in drugimi. Za ustrezno prezentacijo zgodovine in dediščine navzven je naprej potrebno njeno podrobno poznavanje

in spoštovanje s strani domačinov, ki so ključni promotorji zgodovine in dediščine svojega območja.

Izjemna dediščina življenja in ustvarjanja prednikov predstavlja veliko odgovornost sedanjih rodov za ohranjanje pristnega spomina, ki se danes skuša manifestirati skozi različne, bolj ali manj avtentične oblike druženja in praznovanja. Različne oblike kulture so skozi stoletja zgradile današnjo podobo prostora in zdi se, da je neizprosni duh časa tudi priložnost za spominjanje in opominjanje. Zaenkrat bogato izročilo ostaja v domeni entuziastov, mnogi med njimi so povezani v društva, ki obujajo spomine na preteklost predvsem preko raznovrstnih druženj/prireditvev. Sevnica bi (tudi) v tem kontekstu potrebovala ustrezno ustanovo, ki bi na strokoven in sodoben način iskala povezave med preteklostjo, sodobnostjo in prihodnjimi oblikami življenja.

Izpostavljena turistična točka: Dolinškov kozolec

Dolinškov kozolec na Šmarčni je edina točka v prostoru, ki povezuje zgoraj našete dediščinske vsebine in jih oživlja skozi prikaz orodja, ki so ga ljudje uporabljali, skozi številne druge razstavne eksponate in odlično pripoved razstavljalca pa dobimo zelo živ pogled v preteklost na sevniškem podeželju.

Dolinškova zbirka orodij in predmetov na kozolcu je pomembna turistična točka; letno jo obiše več kot tisoč gostov. Objekt predstavlja v prostoru tudi stično točko sodelovanja domačinov, ki po svojih močeh prispevajo k izvedbi programa. Poleg klasičnih ogledov prostor gosti tudi prireditve in druženja ob pogostitvi. Ponudba je celovito in široko predstavljena na (sicer ne sodobni) spletni strani, ki ponuja tudi povezave do nekaterih drugih turističnih vsebin v občini.

Slika 18: Dolinškov toplar na Šmarčni z obsežno etnološko zbirko

Vir: Dolinškov kozolec, 2018

Lastnik ima v zvezi s konkretnim prostorom in širšim območjem izdelano vizijo nadgradnje, ki je skladna s trenutnimi trendi v turizmu. Ponudba prenočišč na kozolcu (ali celo več njih na širšem območju), ureditev prostora za kampiranje, povezava z reko Savo, vasmi na štajerski strani, bližnjimi Okroglicami, Lovrencem in Lisco ter aktivnostmi, ki jih ponujajo ... so odlična ideja za pripravo raznolikih integralnih turističnih produktov na različne tematike, kjer se na različne (aktivne) načine poveže naravoslovne in kulturne vsebine prostora.

3.3 Nastanitvene kapacitete

Število nočitvenih kapacitet v občini Sevnica je relativno skromno – glede na statistike, dosegljive na Statističnem uradu RS in v Registru nastanitvenih obratov (AJPES), lahko ob koncu leta 2018 najdemo 241 ležišč (v 84 sobah, hiši in dveh apartmajih) pri 14 registriranih ponudnikih. Kakovost nastanitvenih kapacitet je raznolika, njen razpon sega od * do *** in tako zadovoljuje le del spektra (potencialnih) turistov. Poleg naštetega lahko v občini prenočimo z avtodomom, in sicer pri Gradu Sevnica, kjer je na voljo oskrbovano parkirišče, in na Lisci ter pri Srednji šoli Sevnica, kjer parkirišči nista oskrbovani.

Med pomembnejšimi ponudniki prenočitvenih kapacitet izpostavljamo:

- Hotel Ajdovec, ki je bil po prenovi ponovno odprt v letu 2018 ter ima 25 ležišč v 11 sobah in dveh apartmajih; ponuja izbiro enoposteljne, dvoposteljne in delux sobe;
- Gostilna s prenočišči Repovž z 8 stalnimi ležišči v 5 sobah;
- Gostišče Dolinšek z 8 stalnimi ležišči v 4 sobah;
- Gostišče Močivnik z 9 ležišči v 5 sobah;
- Turistična kmetija Grobelnik z 22 ležišči v 10 sobah;
- Turistična kmetija Celestina z 8 ležišči v 4 sobah;
- Vinski dvor Deu z 18 ležišči v 9 sobah
- Gostišče Felicijan s 15 ležišči v 6 sobah;
- Picerija Javor z 20 ležišči v 8 sobah
- Tončkov dom na Lisci, ki je z 42 ležišči v 16 sobah največji med ponudniki;
- Hostel Trimček na Blanci z 22 ležišči v 5 sobah (odprt v aprilu 2018) in
- Youth hostel v Sevnici z 38 stalnimi ležišči.

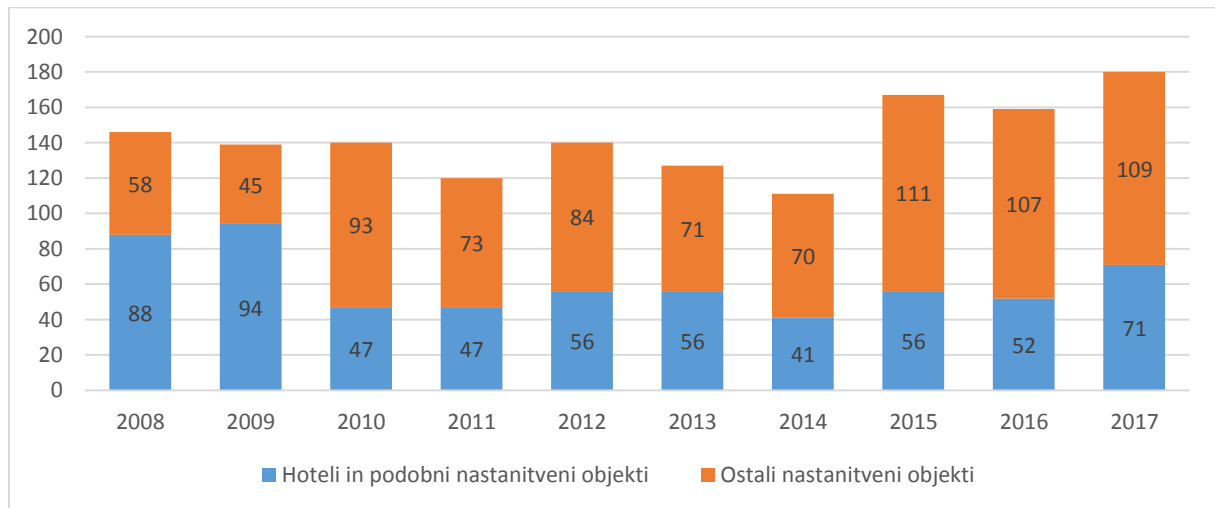
Poleg naštetih sta v registru nastanitvenih obratov še Apartment Ana (3 ležišča v sobi) hiša z imenom »Neokrjnena narava« s 3 ležišči. V registru ni zabeleženo Gostišče Barbara iz Krmelja, ki ga najdemo na uradni spletni strani sevniške ponudbe in oglašuje 24 ležišč. Začasna ležišča (47) so na voljo v Jurkovi koči na Lisci, ki jo upravlja Planinsko društvo Lisca Sevnica. Spletni strani za rezervacijo prenočišč (Booking.com in AirBNB) sicer na sevniškem podežlju pokažeta še nekaj ponudnikov, ki oddajajo v najem manjše kapacitete (vikende, zidanice).

Značilno hotelsko zmogljivost in visoko kakovost nočitvenih kapacitet nudi izključno Hotel Ajdovec. Vinski dvor Deu in Gostišče Dolinšek svoje kapacitete največkrat napolnita ob gostovanju zaključenih družb (npr. poroke) ali poslovnih gostov, v Gostilni Repovž prenočujejo gostje, ki uživajo v vrhunski kulinariki. V primerljiv kvalitetni razred z naštetimi sodijo še prenočišča v Gostiču Močivnik (urejenost, izgled, materiali). Najkvalitetnejši ponudniki prenočitvenih storitev so s ponudbo prisotni na medmrežju, vendar redki ažurirajo strani, še manj pa jih prilagajajo sodobnim trendom; med vsemi naštetimi imata spletno podobo na ustreznem, sodobnim turistom in trendom prilagojenem nivoju zgolj Gostilna Repovž in Hotel Ajdovec.

Urejenost nastanitvenih kapacitet je odraz ponudnikovega odnosa do turizma in gostov, njegovega čutenja in angažmaja. Enako velja pri urejenosti ostalih elementov ponudbe. Trajnostna nota pri opremljanju nastanitvenih kapacitet narekuje sledljivost materialov, njihovo lokalno poreklo, ujemanje z okoljem in v kontekst ponudbe. V Sevnici in njeni okolici najdemo podjetja ali posameznike ter lokalne vire in znanje, s pomočjo katerih bi lahko ponudniki prenočitev opremili svoje kapacitete v skladu s sodobnimi trendi. Žal se večina še vedno odloči za najugodnejšo opcijo (ki pa je nemalokrat na dolgi rok precej dražja).

Grafikon 5: Število nočitvenih kapacitet v občini Sevnica¹²

Vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije, 2018

¹² Po podatkih zbranih na Statističnem uradu RS v letu 2018. Vključeni so ponudniki z najmanj 10 posteljami (kar pomeni, da je precej ponudnikov izvzetih iz obravnave). Vseeno je skozi leta in znotraj posameznih let zaznati precej izrazito nihanje razpoložljivih stalnih kapacitet, ki se občasno prilagajata tudi povpraševanju (ob večjih dogodkih).

3.4 Gostinska ponudba

Gostinske storitve so v turistični ponudbi nepogrešljive in večkrat prvi (ali celo edini) stik obiskovalca na določeni lokaciji oz. destinaciji. Sevniška ponudba je raznolika; pri pregledu stanja ponudbe smo se osredotočili predvsem na ponudnike prehrane. Spletni portal Ajpes.si v Sevnici beleži 25 obratov s prehrano, njim pa moramo dodati še nekatere obrate z nastanitvami. Številne med njimi smo tekom terenskega dela obiskali in ovrednotili ponudbo. Kratke povzetke za vsakega med njimi podajamo v nadaljevanju, prav tako ključne ugotovitve delavnic.

V splošnem lahko ponudbo ocenimo kot povprečno kvalitetno in cenovno nizko profilirano, z nekaj izjemnimi posamezniki in presežki na eni ter nekaj nasprotnimi zgodbami na drugi strani. Veliko ponudnikov temelji na ponudbi malic; pri tem velja izpostaviti nižanje cen za ohranjanje konkurenčnosti na trgu – najcenejši tovrsten obrok med našimi obiski je stal 3,90 EUR. Dogovor o dvigu cen oz. enotnejšem nastopu na trgu je lahko v pomoč pri ohranjanju kvalitete in predvsem dostojnem preživetju. Skrb zbujujoča je ponudba v starem mestnem jedru, kjer smo izvedli delovni obisk pri vseh ponudnikih. Na drugi strani veseli dejstvo, da najuspešnejši in najbolj prepoznavni ponudniki odprto delijo znanje, nasvete in svoje poglede, združujejo in povezujejo deležnike z namenom izboljšanja situacije za vse ponudnike in dodano vrednost za okolje, v katerem prebivajo. Potencial, ki ga ima sevniško podeželje s povezovanjem kmetijstva in gostinstva z nadgradnjo v celoviti turistični ponudbi, je velik – to dokazuje Gostilna Repovž.

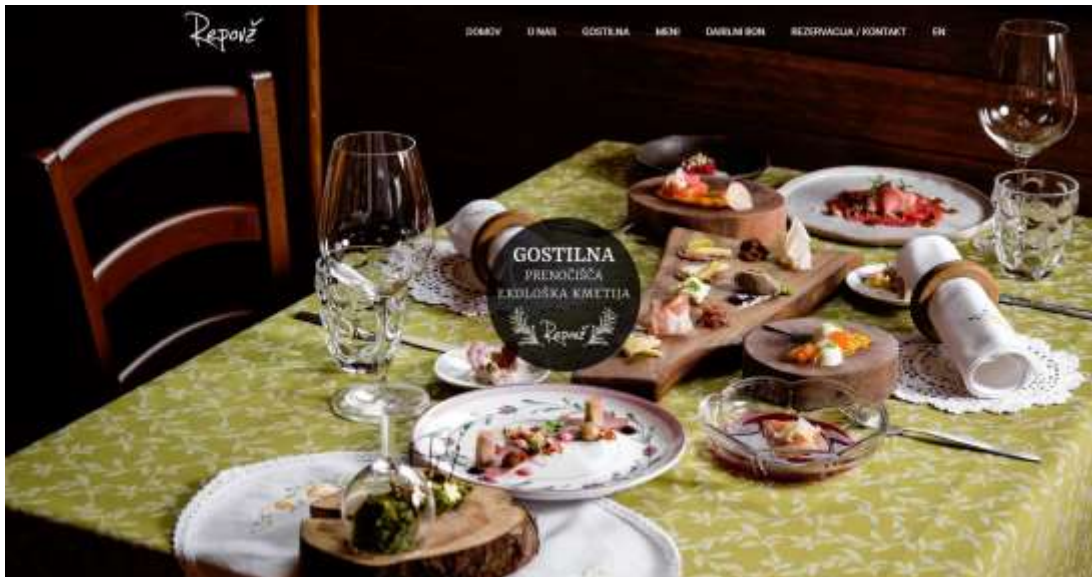
Zavedanje pomena lokalne oskrbne verige s kratko potjo hrane od vrta/njive do krožnika je ključno za dvig kakovosti in prepoznavnosti ponudbe. Na to temo je v zadnjih nekaj letih nastalo več projektov predvsem v sodelovanju Fakultete za logistiko in Fakultete za turizem Univerze v Mariboru z lokalnimi javnimi zavodi in podjetji. Mednje sodijo izoblikovanje sevniškega krožnika, povezava ponudnikov s kolesom, distribucija lokalno pridelane hrane ipd., ki so dosegli dober odmev v prostoru in širši javnosti, hkrati pa spodbudili razmišljanje in delovanje v smeri trajnostnega razvoja okolja (in turizma) ter predvsem dviga kvalitete bivanja.

Pomemben element sevniške gostinske ponudbe so vinske kleti in vinotoči, poleg njih še degustacijski prostori posameznih vinogradnikov in vinarjev. Hrana in vino dandanes nastopata v paru kot izjemna promotorja številnih kulinarčnih regij. Kakovost vin na Sevnškem je v porastu, posamezni vinarji dosegajo prepoznavnost v slovenskem in širšem prostoru, se povezujejo, izmenjujejo znanje in prakse in s tem dvigujejo kakovost vin in prepoznavnost območja. Številne zidanice so nadgrajene in preurejene za namene turističnega bivanja, kar bi ustrezalo definiciji zidaniškega turizma, vendar večine njih ne najdemo v ponudbi na spletu ali v uradnih evidencah, kar je v večini primerov posledica neugodne zakonodaje na tem področju.

V nadaljevanju izpostavljamo ključne ponudnike sevniškega gostinstva, ki bodisi dobro poslujejo, so širše prepoznavni ali pa izkazujejo velik potencial, zasedajo pomembno strateško pozicijo v sklopu turistične ponudbe ipd.

- Na piedestal sevniške ponudbe postavljamo **Gostilno Repovž**. 300-letna tradicija gostilništva se danes odraža v vrhunski kulinariki, temelječi na lokalnih sestavinah in spoštovanju tradicije. Zgodbo dopolnjuje oz. začenja ekološka kmetija, od koder prihaja večina hrane, ki se predstavi na dodelanih krožnikih, prav tako jo lahko kupite v njihovi trgovini. Ostale sestavine prihajajo iz kmetij v bližnji okolici. Večkrat nagrajena gostilna ima izjemno pestro vinsko karto, znaten delež gostov prihaja iz tujine. Pretežni del jasne vizije in trajnostno naravnane filozofije poslovanja je vodja podjetja Grega Repovž nesebično delil tudi z udeleženci srečanj ob pripravi tega dokumenta.

Slika 19: Dovršena spletna podoba Domačije Repovž

Vir: Repovž, 2018

- **Restavracija Ajda** se je odprla hkrati z obnovljenim hotelom Ajdovec spomladi 2018. Del kapacitet (večjo dvorano) so dogradili še jeseni istega leta. Sledijo vzorom sodobnih trendov v kulinariki, s katero bi se radi približali meščanom, prav tako pa nagovorili obiskovalce iz širše okolice. Z vinsko sobo in večjim kongresnim prostorom se v centru mesta odpirajo številne možnosti nadgradnje poslovanja. Nekateri detajli izdajajo začetniški stadij restavracije, ki ima potencial ustvariti prostor za druženja različnih ciljnih skupin gostov, tudi najzahtevnejših.
- **Gostišče Dolinšek** je umeščeno v zelo prijetno okolje, ponuja širši nabor jedi, s katerimi večkrat nagovarja zaključene družbe (poroke, praznovanja, poslovna srečanja), v dodatno ponudbo pa uvršča tudi prostor za delavnice. Pod imenom Martin Gourmet catering tržijo postrežbo na različnih dogodkih, degustacije in

kulinarične večere pa pripravljajo tudi doma. Kakovost gostinske ponudbe jamči znamka Gostilna Slovenije (ne glede na trenutno (ne)dogajanje okoli znamke).

- **Gostilna Janc** sodi med tipične središčne vaške gostilne, kjer danes streže 4. generacija, njihove izjemne prednosti pa so mladost, znanje, zagnanost in srčnost. Specializirani so za postrežbo večjih skupin, imajo podcenjen jedilni list, veliko vinsko klet in kmetijo z vinogradi, ki podpira gostinsko dejavnost. Iz njihovih prednosti izhaja priložnost za bistveno nadgradnjo ponudbe, za kar imajo že izdelanih nekaj idej.
- **Tončkov dom na Lisci**, katerega najemnik je gostinstvo Krašovec, je daleč naokoli najbolj priljubljena izletniška točka. Gostinska ponudba se osredotoča na nekaj preverjenih klasičnih jedi iz planinskih postojank, ki jih dopolnjuje ponudba (ne ravno avtentičnih) pic in velik nabor palačink. Možnosti za nadgradnjo prostora in ponudbe so velike; med zadnjimi pridobitvami na jedilniku je carski praženec (prženjak) s tematsko navezavo na zgodbo lokalnega veljaka Blaža Jurka.
- Ponudba **Vinskega dvora Deu** se prilagaja različnim strukturam gostov, prevladujejo pa najavljene skupine (zaključene družbe, poroke, slavja). Objekt je v zelo dobrem stanju, mogočen, podkleten z vinsko kletjo, hrana kvalitetna in delno lokalno zaznamovana. Odprti so le v toplem delu leta ob nedeljah, sicer pa po dogovoru.
- **Gostilna Kregl** je naslednica stare Kraglove gostilne s tradicionalno recepturo za pripravo bikovih prašnikov in kuhanega govejega jezika. Obe specialiteti sta, žal, v okolju bistveno podcenjeni in širše domala neprepoznani. Čeravno večina ponudbe temelji na malicah, je a la carte postrežba dobra; poleg klasičnega nabora jedi poskrbijo tudi za lokali jedilnik. Med njihovimi storitvami je catering; imajo ideje za nadgradnjo ponudbe.
- V središču starega dela Sevnice ima najdaljšo, več kot 150-letno tradicijo **Gostilna Vrtošek**, ki danes ponuja pester nabor jedi v izdatnih porcijah, znana pa je predvsem po vsakoletni prireditvi – salamijadi, katere prva izvedba sodi v leto 1962 in se nepretrgoma izvaja vse do danes. Gostilna se dostojno predstavlja na spletni strani. Druga najstarejša in še delujoča gostilna je **Gostilna Plausteiner**, ki jo je »utrudilo« pestro dogajanje in menjavanje oblastnikov skozi 20. stoletje, zato je danes v relativno slabem stanju. Ponudba temelji na malicah; znamenitost gostilne so vampi, pripravljeni po starem in nespremenjenem receptu. Najmlajša od sevniških trških gostiln je **Gostilnica Plus**, ki ažurno zapolnjuje svojo spletno podobo, sooča pa se z relativno skromnim obiskom v zgledno/sodobno urejenih prostorih, ki odsevajo nekdanje živahno dogajanje. Današnja ponudba je zelo pestra, a v klasičnih okvirih.
- Najprodornejša gostilna zadnjih let v Sevnici je brez dvoma **Picerija Rondo**, ob prometnem križišču v novem delu mesta. Dobra lokacija, pestra in relativno kvalitetna ponudba (pice, mehiška hrana, testenine) ter prijeten ambient soustvarjajo uspešno poslovanje trenutno najbolj obiskanega prehrabnega obrata v mestu. Ponudbo v zadnjem obdobju postopno posodablajo in spreminjajo ter dodajajo lokalni pridihi v obliki domačih ekoloških testenin. Druga picerija v občini je **Picerija Javor** v Krmelju, ki ima po zadnjih podatkih tudi 20 ležišč v 8 sobah. Poleg pic njihova

ponudba – tako kot ponudba večine aktivnih gostinskih obratov v večjih naseljih ali ob prometnicah – temelji na vsakodnevnih malicah.

Številni gostinski obrati so usmerjeni v zadovoljevanje potreb lokalnega prebivalstva. Nekateri med njimi so usmerjeni v sodobno, hitreje pripravljeno hrano, drugi skušajo ohranjati pridih tradicije in stare recepture. Večini skrb/trud za lokalno dobavno verigo ni med prioritetnimi.

- **Gostišče Barbara** je osrednji gostinski obrat v Krmelju in se dopolnjuje s Prehrano pri Marjani. Ponudba temelji na malicah in kosilih, ob koncih tedna gostijo zaključene družbe. Na vzorno dodelani spletni strani predstavljajo možnosti rekreacije v njihovi bližnji okolici in nudijo tudi prenočišča (24; ki jih ne najdemo v zgoraj omenjenem registru).
- **Gostišče Majcen Ulčnik** ima več desetletno tradicijo in privablja predvsem zaključene družbe, naslanja se na lokalne pridelke, ponudbo domačih jedi pa dopolnjuje z moderno kuhinjo. Nudijo tudi prenočišča (ki sicer niso zabeležena v uradnem registru).
- **Gostilna Jelen Malus** svojo ponudbo gradi na gostinskem objektu v Tržišču v povezavi z zidanico na Malkovcu. Zanašajo se na tradicijo in domačnost ter lokalne pridelke.
- **Gostilna ob Ribniku** na Zavrnatcu ima poleg rib v ponudbi še kosila in pice, njeni stalni gostje pa so ribiči.
- Sevniška občina poleg naštetih ponudnikov gostinskih storitev premore še **več manjših obratov** (Hambi 2 go, Pepi ham), **okrepčevalnic** (Mica, Ars, Orehovo, Trimček), **kavarne** Kruhek in Julija (prva tudi pekarna, druga slaščičarna) ter Graščakova hči na odlični lokaciji na sevnškem gradu in Desetka v centru Sevnice.

Odmaknjene na sevniško razgibano podeželje so se posamezne kmetije že pred več desetletji lotile gostinske in turistične dejavnosti in se danes skoraj povsem nepovezane borijo za preživetje in delež na zahtevnem turističnem trgu. Večini manjka rdeča nit v povezavi z resno, aktivno promocijo, predvsem pa jasneje izpostavljena zgodba ozadja kmetije, ki je v lokalnem okolju bolj ali manj samoumevna, nikakor pa ne zanemarljiva kot element izpostavitve na trgu.

- **Gostišče Močivnik**, nekdanja turistična kmetija, poleg že omenjenih ličnih sob ponuja pester nabor jedi, ki večinoma izhajajo iz podeželskega okolja kmetije in so sezonsko obarvane. Med njimi najdemo tudi posavsko posebnost puhlo, ki jo obogatijo z različnimi dodatki, med drugim s pregreto smetano, ki je dandanes redkost v gostinski ponudbi. Prostori so namenjeni velikemu številu obiskovalcev, kmetija pa v svoji okolici nudi tudi številne aktivnosti v naravi.
- Po ponudbi še najbolj sorodna Močivnikovim je **Turistična kmetija Klenovšek – Grobelnik**, ki ima dobro definiran poslovni model. Lastnica je prepričljiva pri prodaji in uspešno trži svojo znamko in pridelke, katerih kvaliteta sicer ne dosega najvišje ravni. Kmetijo obiskujejo različne skupine gostov, s prenovljeno spletno stranjo – ki

sicer ni urejena po sodobnih kriterijih, je pa na razpolago v kar osmih jezikih – bo domet lahko še večji.

- **Turistični center Okroglice** (kmetija Kranjc – Pavlič), ki ga najdemo tudi pod imenom Azaleja (rezervirana domena azaleja.si, ki kljub modernem dizajnu ne ponuja prave vsebine), na idilični lokaciji trži nevsakdanjo ponudbo: njihova specifika, ki gotovo predstavlja zanimivo priložnost za nadgradnjo, je vključevanje gosta v aktivnosti na način, da si sam nabere/ulovi in nato pripravi hrano. Ob temeljiti nadgradnji ima produkt (in z njim kmetija) velik potencial.
- **Izletniška kmetija Zupan** v Podgorju ima (podobno kot pred njo omenjena kmetija Kranjc – Pavlič) potencial za razvoj kakovostnejših produktov povezanih z aktivnostmi v naravi. Stoji ob planinski poti, v bližini novo nastajajočega plezališča, na območju izjemnih terenov za gorsko kolesarjenje. Znana je po domačih postrvih, ob predhodnem naročilu pa pripravijo tudi širši nabor jedi.
- **Turistična kmetija Celestina** ponuja pristna doživetja na kmetiji, goste (skupine) pa vabijo na podlagi predhodne najave. K degustacijam in pogostitvam ponujajo domače vino s 130-letno tradicijo.

Pri gostinski ponudbi izpostavljam pomembno kulinarčno prireditev s konceptom t. i. odprte kuhinje, ki se v Sevnici zadnja leta izvaja pod imenom Sevn'ška kuhinja na trgu. Omogoča »soočnje« deležnikov s področja gostinstva in predstavlja izziv predstavitve njihove ponudbe na drugačen način. Dogodek ima pomemben povezovalni element, hkrati pa omogoča tudi izmenjavo izkušenj med gostinci ter njihovo druženje z vinarji, ki prav tako sodelujejo s svojimi produkti. Ob tem je izjemno pomemben tudi element ozaveščanja in izobraževanja obiskovalcev ter njihova seznanitev s ponudbo domačega okolja. Poleg že uveljavljenih prireditev (Festival modre frankinje in Sevn'ška salamiada), ki sta vsebinsko specifični, je druženje gostincev in obiskovalcev na odprti kuhinji pomemben doprinos v mozaik sevnškega dogajanja, hkrati pa prispeva tudi k oživitvi dogajanja v starem delu mesta.

Zelo dobro je bil na Sevnškem sprejet projekt z imenom » Na lovu za sevnškim krožnikom«, ki je na pobudo akademske sfere združil sevnške gostince in pridelovalce hrane v prizadevanjih za izpostavitve ključnih sestavin, ki sodijo na krožnike lokalnih gostiln. Skozi več druženj, srečanj in delavnic je bil razvit koncept krožnika za različne vrste ponudbe in različne priložnosti, od prigrizka ob pijači do vrhunskega 7-hodnega menija, temelječ na lokalnih, kakovostnih sestavinah, ki so ključne za njegovo ustrezno prezentacijo.

3.5 Pregled sevniške vinske scene

H gostinski ponudbi uvrščamo tudi vse obrate, ki so povezani z vinom. Tako v okviru **Bizeljsko-Sremiške vinske ceste** na levem kot v povezavi **Gorenjedolenjske vinske ceste** na desnem bregu reke Save najdemo ponudnike kakovostnih in vrhunskih vin. Velika večina vinske produkcije je še vedno v sivem povprečju, društva vinogradnikov pa so marsikdaj ključen deležnik znotraj branže in na trgu, kar včasih zavira razvoj v smeri visoke kakovosti in visoke dodane vrednosti. Nekaj posameznikov izstopa iz povprečja in svoje vino tržijo v širšem slovenskem in celo evropskem prostoru, svojo ponudbo pa ustvarjajo tudi s prodajo doma.

Med vinarji z veliko kletjo in prostorom za gostinsko dejavnost (raznovrstna postrežba za različne priložnosti in catering) izpostavljamo **Vinsko klet Mastnak**, ki ustvarja vrhunske penine iz grozdja okoliških leg. Posestvo Krakovo je objekt, ki je zgrajen skladno s sodobnimi trendi in se lahko prilagaja željam/potrebam gostov, klet ima dobro opremo, spletna predstavitev je solidna, a s številnimi možnostmi nadgradnje. Med mirnimi vini sta izpostavljeni modra frankinja in cviček PTP, med penečimi pa širše prepoznani znamki Valvasor in Valentina. Lokacija objekta je specifična (dolinska lega) in z različnih vidikov lahko tudi zanimiva (izhodišče poti na Lisco).

Nekaj manjšo kapaciteto od prve in odmaknjeno, zanimivo lokacijo ima vinotoč **Hiša vina Kamenško**. Odročnost in težka dostopnost sta v več pogledih pozitivna dejavnika, ob obisku smo bili presenečeni nad nekaterimi inovativnimi detajli. Gre za dobro povezanost bogate vinske zbirke večkrat nagrajenih vin z željo po ustvarjanju kulinarčnih presežkov in ambientom, ki se lahko z nekaj dela prilagodi zelo različnim ciljnim skupinam. Verjetno iz tega izhajata tako največja priložnost kot nevarnost, saj je vsem težko ustreči. Potencial na Kamenškem je velik; nadgradnja različnih segmentov ponudbe je odvisna predvsem od usmeritve v prihodnosti.

Med vinotoče in vinske kleti, ki v svoji ponudbi enakomerno združujejo hrano in vino iz svojih vinogradov, sodijo že predstavljene **Gostilna Janc, Vinski dvor Deu, Gostilna/Zidanica Malus**. Pri vseh naštetih in ostalih, manjših ponudnikih, je potencial na vinskem delu ponudbe vsaj tako velik kot na prehranskem delu.

Najiminitnejša zgodba s področja vinarstva, kar zadeva usmerjenost v visoko kakovost, se po naši presoji skriva za imenom **Domaine Slapšak**. Številni elementi ponudbe (urejenost kleti in okolice posesti, spletna stran ipd.) ne dajejo videza odličnost, morda nakazujejo na začetek vzpona. Smatramo, da je to posledica izjemnega povpraševanja izven meja regije. Ko se bo ponudba izoblikovala in dopolnila s turističnimi vsebinami (kar na različne načine že nakazujejo), upamo pričakovati veliko. Pri Slapšaku je ključno izpostaviti znanje, ki je največkrat odločilna ločnica med veliko in povprečno zgodbo in je v turistični ponudbi občine Sevnica trenutno še na relativno nizkem nivoju. Prav zaradi velikega vložka znanja, ki se kaže

skozi besede njihovih ambasadorjev, in visoke tehnologije, ki usmerja proces prešanja, je Domaine Slapšak že konkretno prisotna na vinskem zemljevidu, predvsem v Belgiji in Franciji.

Na kranjski strani izpostavljamo še dve vinski zgodbi v vzponu, sicer na skrajnem robu sevniške občine. Tako **Vino Kozinc** kot **Huba Martinčič** zaenkrat dvigujeta prepoznavnost zgolj s trženjem vrhunskih vin in penin. Prvi celo brez konkretne spletne podobe, kar dokazuje njeno drugorazrednost v specifičnih situacijah, vseeno pa bo ta v primeru večje izpostavljenosti obisku kmalu postala nujna.

Na štajerski strani je poleg Mastnaka v sevniškem delu Bizeljsko-sremiškega okoliša zelo cenjen pridelovalec Janko **Kobal**, katerega modro frankinjo postavljamo ob bok najboljših vin te sorte. Prefinjena in preudarna, na širokem znanju temelječa pridelava je tudi v tem primeru ključ do visoke kakovosti in s tem visoke dodane vrednosti ter širše prepoznavnosti. Sicer skromne površine vinogradov Kobalu trenutno zadoščajo, že kmalu pa lahko pričakujemo širitev kapacitet in (upamo) tudi razvoj v smeri vinskega turizma. Tudi v njegovem primeru spletna podoba (še) ne igra vidne vloge.

Kvantiteta rodi kvaliteto bi lahko trdili na primeru sevniške vinarske scene. Prepričani smo, da je trenutno prav enogastronomija največji potencial sevniške turistične ponudbe. Potrebni bo še nekaj let »zorenja« in preizkušanja produktov, predvsem pa dvig kulture povezovanja in sodelovanja, ki je med vinarji sicer dobra, večkrat pa šepa v odnosu do ostalih deležnikov v prostoru, ki morajo s svojimi koraki slediti in podpirati razvoj visoke kakovosti vseh segmentov ponudbe.

Za dolenjski okoliš je nujno izpostaviti še naklonjenost podnebja, prsti in leg za pridelavo penin, saj grozdje dozori do primernih sladkostnih stopenj in z dobrim razmerjem kislin, hkrati pa je večinoma tudi ugodno za staranje. Na to opozarjajo priznani vinski strokovnjaki, med njimi Francois Botton iz kleti/posesti Slapšak. Pridelovanje penin tako že približno desetletje predstavlja trend, ki dviguje kakovost in prepoznavnost okoliša. Prav tako predstavlja priložnost za preusmeritev pridelave in dvig ponudbe iz sivega povprečja. Dolgoročno je visoka kakovost več pridelovalcev zelo pomembna za turistični razvoj območja. Na tem mestu zato velja še enkrat poudariti znanje – ključno orodje na poti dvigovanja kakovosti in s tem prepoznavnosti.

3. 6 Pregled ponudbe kmetij

Vloga kmetijske dejavnosti je v občini Sevnica velika; na območju občine je preko tisoč kmetijskih gospodarstev, med njimi okoli 120 čistih kmetij, skupaj dajejo delo približno desetini občanov Sevnice. Čeravno je visok delež zaposlenih v kmetijskih dejavnostih navadno obratno sorazmeren z visoko stopnjo razvitostjo območja, je interpretacija tega kazalnika mnogo kompleksnejša. V trendu sodobnih sprememb načina življenja, odmika urbane družbe od podeželja in izgube znanj ter interesa za obdelovanje zemlje, je ključno ozaveščanje, da so kmetijska področja, predvsem tista, ki so usmerjena v trajnostne, ekološke prakse, nujna za preživetje, za visoko kakovost bivanja, za ohranjanje kulturne pokrajine preko ohranjanja poselitve in kmetijskih praks. Sevnica ima tozadevno veliko prednost, saj ima poleg visokega deleža kmetijstva v strukturi gospodarskih dejavnosti tudi relativno dobro ohranjeno podeželje in številne kmetije z mladimi prevzemniki, zagnanimi in kreativnimi posamezniki, ki že (ali pa bodo v bodoče) ključno sooblikujejo in dvigujejo kvaliteto življenja na podeželju in v občini nasploh.

V obdobju zadnjih nekaj let se izrazito povečuje ozaveščenost o pomenu kvalitetne, lokalno pridelane hrane in kratke poti od pridelovalca do potrošnika. Občina Sevnica je na tem področju izvedla že več projektnih aktivnosti v sodelovanju z lokalnim gospodarstvom in fakultetami Univerze v Mariboru, ki so pripomogli k dvigu stopnje zavedanja, v isto smer pa so težile tudi delavnice v sklopu priprave turistične strategije, ki so vključevale in nagovarjale kmetovalce in tiste, ki kmetije kombinirajo z različnimi storitvenimi dejavnostmi. Izvedene aktivnosti dajejo pozitiven zgled in rezultate v smeri povezovanja in sodelovanja ponudnikov. Ob tem je potrebno poudariti, da občina Sevnica zagotavlja relativno visoko oskrbno javnih zavodov (predvsem šol) z lokalno pridelano hrano, kar je ob projektih osveščanja, ki jih izvajajo na primarni stopnji izobraževanja, zelo pomembno z vzgojno-izobraževalnega vidika. Pozitivna podoba kmetijstva kot dejavnosti, ki sooblikuje prostor, je nujna za njen nadaljnji razvoj – predvsem v smeri zagotavljanja samooskrbe, lokalne dobaviteljske verige in okoljsko vzdržnega, celovitega ter uravnoveženega razvoja območja.

3. 6. 1 Predstavitev izbranih kmetij

V nadaljevanju so predstavljene kmetije, ki tvorijo jedro sevniške ponudbe, tržijo svoje pridelke in izdelke ter so prepoznane znotraj sevniškega prostora, nekatere pa tudi širše.

Med večje kmetije neposredno v zaledju Sevnice sodi **Kmetija Jazbec** iz Drožanj. Na 55 hektarjih površine večino predstavlja gozd, sicer pa so usmerjeni v živinorejo (goveji pitanci), ob tem pa na poljih pridelujejo pretežno žito, ki je poleg hrane za živali namenjeno tudi mlevskim izdelkom. Iz njih nastajajo kruh, potice, testenine, ki jih prodajajo po različnih kanalih, veliko na dvorišču. Sevniški jajcemat zalagajo z domačimi jajci. Kmetija je močno vpeta v okolje; Majda Jazbec je predsednica Društva kmetič Sevnica, za postrežbo poskrbijo na raznih dogodkih (catering za 150 ljudi), doma pa sprejmejo do 35 gostov. Prehod na

mlado generacijo je uspel, želja je dokvalifikacija v izletniško kmetijo, načrti so velikopotezni, predvsem v smeri kvantitete.

Kmetiji Kranjc in Oblak sta višinski živinorejski kmetiji na hribovitem (jugo)zahodnem robu občine. Usmerjeni sta v pridelavo mleka in njegovo predelavo v različne mlečne izdelke (jogurt, skuta, kajmak, različne smetane). Oskrbujeta območje, ki je precej širše od občinskih meja; njuno mleko in mlečne izdelke lahko najdemo v trgovinah, na mlekomatih, v javnih institucijah. Obe bosta v bodoče soočeni s prehodom na mlajše generacije.

Kmetija Zakrajšek je spoj dveh kmetij na različnih lokacijah. V Šentjurju na Polju je ključna vzreja govedi (limuzini), ob tem pa žita (ajda, ječmen, kuzuza ...) iz obsežnih polj uporabljajo za moko in mlevske izdelke. Večino svojih izdelkov prodajo doma, manj na tržnicah. Svoje pridelke znajo pripraviti tudi v odlično degustacijo, kamor bi v bodoče gotovo lahko namenili več pozornosti. Drugi del kmetije je **ekološki** – v Zabukovju se ukvarjajo z rejo škotskega goveda. Na kmetiji je delo že prevzela mlada generacija, ki ima vizijo nadaljnega razvoja.

Specifična med sevnikiškimi kmetijami je **Kmetija Gnidica** – usmerjena v vzrejo prašičev pasme mangulica, iz katerih izdelujejo vrhunske suhomesnate izdelke. Ob tem v krušni peči dvakrat tedensko po domačih receptih pripravijo velike količine kruha, potic, keksov, prosjač, testenin in mlincev za razvoz na tržnice (tudi BTC Ljubljana, Kamnik). Kmetija ima dodelane tehnološke rešitve, dobro opremo, je zgledno urejena. Iz njihove celostne podobe je razvidna jasna usmerjenost, visoka poslovnost, kar je ključno za uspeh na trgu. V bodoče načrtujejo nadgradnjo svojih poslopij in prostorov; tudi v smeri sodobnega degustacijskega prostora, kar je po naši presoji prava smer. So eden redkih subjektov na Sevnikiškem z izdelano spletno podobo in vzpostavljeno spletno trgovino, kamor pa zaenkrat (še) ne usmerjajo veliko pozornosti. Vsekakor priložnost za bodočnost.

Slika 20: Znamka kmetije Gnidica

*Domače diši
drugače ...*

Vir: Kmetija Gnidica, 2018

Med kmetijami, ki se ukvarjajo s pridelavo in predelavo mesa ter mesnih izdelkov, izpostavljam **Kmetijo Matko** s Studenca, ki je s svojo ponudbo prisotna v trgovinah in na sevniški tržnici. Na področju zelenjadarstva prihaja iz istih krajev kot njena predhodnica **Kmetija Blatnik** – njena specifika so šparglji, ki s 30-letno tradicijo veljajo za prve v tem delu Slovenije. S Studenca prihaja tudi v pridelavo zelenjave in sadja usmerjena **Kmetija Mlakar**, ki na ekološki način prideluje sibirsko borovnico. **Kmetija Šmit** iz Žurkovega dola se z aktivnim mladim prevzemnikom vse bolj usmerja k predelavi mleka. Poleg starih sort domačega sadja in pridelave zelenjave, je ideja za prihodnost vzpostavitev sirarne. **Kmetija Jazbec** iz Budne vasi pa ima na področju predelave mlečnih izdelkov v raznovrstne jogurte, sire in druge izdelke že bogate izkušnje in številne nagrade za kakovost.

V nadaljevanju posebej izpostavljam kmetije, ki so usmerjene v ekološko pridelavo. Posebne pozornosti so deležne zaradi izjemnega pomena, ki ga ima ekološko kmetijstvo za kakovost življenja in življenjskega prostora. Žal so zaradi sprege kmetijske politike na evropski in globalni ravni v minulih desetletjih močno zapostavljene, se pa s spremembo načina bivanja (v smislu vse večjega zavedanja pomena zdravega načina prehranjevanja) postopno povečuje njihova prisotnost v prostoru. Sevniško podeželje ima nekaj odličnih ekoloških zgodb.

Znova na prvo mesto postavljamo **Domačijo Repovž**, ki, kot že omenjeno, pod eno streho združuje ekološko kmetijo in gostilno, v kateri svoje pridelke pripravijo v vrhunsko kulinarčno doživetje. Pred dvema desetletjema so bili med prvimi, ki so se usmerili v certificirano ekološko pridelavo in orali ledino na tem področju. Poleg pridelkov, ki končajo na njihovih krožnikih, na kmetiji izdelajo tudi nekaj končnih produktov (sok, marmelada, moke, kis), ki jih lahko kupite v njihovi domači prodajalni ali v trgovinah po državi. Poleg kmetijskega vidika je pomembno izpostaviti tudi njihovo trajnostno usmerjeno ravnanje na drugih področjih dela, med drugim pri skrbi za mlade kadre, ki lahko s prakso v njihovih vrstah pridobijo izjemno dragocene izkušnje ter tako prenašajo filozofijo visoke kakovosti tudi naprej.

V kraju Gabrijele srečamo tri trajnostno usmerjene zgodbe, vezane na kmetijstvo. Najdaljšo tradicijo ima **Kmetija Zabukovec**, ki se je pred desetletjem usmerila na ekološko vzrejo goveda, kasneje pa še ostalih živali, prav tako za namene samooskrbe in trženja pridelujejo druge pridelke; poleg mesnin tržijo predvsem mlevske izdelke, jabolčni kis itn. Z raznovrstnostjo želijo celovito zaokrožiti procese na kmetiji. **Ovčarska kmetija Urban** je pred nekaj leti začela zgodbo s pridelavo ovčjega sira različnih starosti (od mladih sirov do 2-letnega zorenja), ob tem pa pridelujejo tudi jogurt in albuminsko skuto. Jasna vizija in visoka izhodiščna tržna pozicija so ključne za uspešen začetek, ki jim je za nekatere izdelke že prinesel najvišja priznanja kakovosti. Uradno niso certificirani v ekološki shemi; v več parametrih jo celo presegajo. V bodoče nameravajo širiti svoje kapacitete, predvsem pa dodajati vrednost skozi različne prakse obiskov in degustacij na kmetiji. Ponudbo Gabriel zaokrožajo **ekološke testenine Gabaroni** (makaroni iz Gabrijele), ki nadgrajujejo večletno prizadevanje in usmerjanje energije v **biodinamično kmetovanje** pri Vidmarjevih. Izkušnje

preteklih poslovnih uspehov so znali preliti v trženje nove zgodbe, saj zelo jasno in učinkovito sporočajo svojo filozofijo in tako tržijo produkt, ki je že na voljo v različnih trgovinah po Sloveniji. Kot izjemno pomembno izpostavljamo njihov angažma na področju širjenja znanja in praks v prostoru, kar počno v obliki delavnic z različnimi gosti, ki se tako ali drugače ukvarjajo s sonaravnimi (tudi biodinamičnimi praksami).

Slika 21: Ekološke testenine Gabaroni

Vir: Gabaroni, 2018

Med odličnimi ekološkimi praksami predstavljamo še **ekološko čebelarstvo Mihe in Sare Metelko**, ki svoje produkte, na prvem mestu matični mleček, trži pod znamko **Medeni studenec**. Odlična zgodba mladih in zagnanih čebelarjev, ki bo piko na i dobila z dovršeno spletno podobo. Za prenos trajnostnih praks, predvsem v gradbeništvu pa tudi kmetijstvu, skrbi **Kmetija Veles**, ki združuje podobno/trajnostno misleče na različnih delavnicah. Z ekološko pridelavo se ukvarjajo še nekatere manjše kmetije na sevniškem podeželju: **Jazbec** iz Podvrha (zelišča), **Strnad** iz Drožanj, **Beci** z Loke pri Zidanem Mostu (ekološka jajca) in **Čečko** s Šmarčne (zelenjava, sadje in orehi).

Skupni imenovalac predstavljenih/izpostavljenih kmetij je njihova prisotnost oziroma prepoznavnost na tržišču in v prostoru. Pri večini njih lahko v ospredje postavimo inovativnost; slednja se pri ekoloških kmetijah kaže predvsem skozi zavedanje o pomenu trajnostnega kmetovanja/načina pridelave. Večina izpostavljenih kmetij je v (zelo) dobri kondiciji, z mladimi prevzemniki na čelu, agilnostjo na tržišču in pri uvajanju novih praks. Takšno stanje ima za sevniško občino veliko vrednost, hkrati pa predstavlja tudi odgovornost vseh deležnikov, da spodbujajo/omogočajo nadaljnji razvoj in razširitev dobrih praks v prostoru. Del tega so skušale napraviti izvedene delavnice v sklopu priprave strategije; z druženjem, povezovanjem in sodelovanjem bi bilo vredno nadaljevati.

Delavnice so opozorile še na en pomemben razlikovalni element med kmetijami – to je znanje oziroma izobrazba. Ta je pomembna z več vidikov: prvenstveno za kakovostno kmetovanje in izvajanje vseh postopkov v procesu pridelave in predelave, nadalje pa tudi za pregled nad dogajanjem, trendi na tržišču in možnostmi, ki jih danes ponujajo s kmetijstvom povezane dejavnosti. V tem kontekstu želimo opozoriti na pozitiven trend razvoja turizma v povezavi s kmetijstvom, ki se kaže na nekaterih območjih v Sloveniji, predvsem pa v sosednjih državah (Avstriji, Italiji). Inovativnost na kmetijah je ob pomoči manjših spodbud

pripeljala do velike prepoznavnosti odročnih in nekoč manj razvitih območij, ki so tako postala predmet zanimanja gostov. S tem procesom na odmaknjeno podeželje počasi vrača življenje – in to s standardi najvišje kakovosti. Pri preusmeritvi trendov je imelo največjo vlogo prav znanje.

Omenjene zgodbe o uspehu podeželskih območij so lahko navdih za spremembe tudi v občini Sevnica in širše. Pomemben element omenjenega uspeha je povezovanje in vključevanje v celovito zgodbo destinacije na vseh nivojih. Gre za dolgotrajen proces. Prednost sevniške občine je v ponudnikih, ki so svoje zgodbe že razvili do izjemno visokega nivoja, prav tako v idejah mladih podjetnikov/prevzemnikov kmetij, ki želijo v prihodnje nadgraditi svojo ponudbo, odpreti kmetijo za obiske, ogleda, delavnice, na katerih je omogočen pretok znanja, informacij, dobrih praks, predvsem pa vzorov za mlajše generacije, ki bodo čez desetletja prevzele vlogo kreatorjev tega prostora. S tega vidika je usmerjanje na področje učnih kmetij zelo pomemben segment nadaljnjega razvoja.

Opažena pomanjkljivost pri kmetijah (in prav tako pri gostinskih obratih) v sevniški občini je prav tako povezana z znanjem. Slednjega primanjkuje predvsem v pristopu do marketinškega spleta oziroma trženjskih aktivnosti. Zelo pomembni so jasno sporočanje zgodbe, osebna izpostavljenost in odnos do dediščine/tradicije, prav tako urejena podoba – tako objektov kot udeleženi v stiku z javnostmi. Spletna prisotnost je dandanes skoraj nujna; a ne kakršna koli. Mnogokrat je bolje ne biti viden kot pa imeti slabo spletno podobo. Mnogim so sodobni mediji komuniciranja precej tuji, glede na starostno strukturo in ob spremenjeni organiziranosti pa bi bilo to moč bistveno izboljšati oziroma nadgraditi.

Slika 22: Kmetijstvo – priložnost za razvoj v smeri turizma?

Vir: Visit Sevnica, 2018

3. 6. 2 Kmečka tržnica Sevnica

Pomemben prodajni kanal domačih pridelovalcev predstavlja pred približno desetletjem oživljena kmečka tržnica v središču mesta, s katero upravlja Javni zavod KŠTM Sevnica. Njena vloga je poleg trženja pridelkov in izdelkov okoliških kmetij tudi v krepitvi zavesti domačinov, da kupujejo produkte iz lokalnega okolja ter tako podpirajo lokalno ekonomijo. Tržnica se odvija vsako sredo, petek in soboto med 8. in 12. uro, redno pa na njej sodeluje približno 18 ponudnikov. S preureditvijo leta 2014 so bili vzpostavljeni novi tržni prostori, še vedno pa obstaja veliko priložnosti za izboljšave in nadgradnjo na področju celovite ureditve tržnega prostora, ki je zdaj precej zakrit in neopazen, kljub temu, da leži ob glavni prometni žili skozi mesto. Urejanje prostora sodi v sklop že omenjenih večjih prostorskih sprememb oz. reorganizacije, ki smo jo omenili v poglavju o osnovni infrastrukturi mesta. Gre za velikopotezne spremembe, ki jih lahko uvajamo postopno, nedvomno pa prinašajo v prostor novo energijo.

3. 6. 3 Kmečka zadruga Sevnica

Pomembo podpora življenju in razvoju kmetijske dejavnosti na Sevniškem predstavlja Kmečka zadruga Sevnica, ki kmetom pomaga z odkupom in pri prodaji pridelkov in izdelkov (trgovinska dejavnost predstavlja največji delež v prihodkih). Hkrati skrbi za ohranjanje visoke kakovosti vseh produktov in zavedanje o pomenu zdrave lokalne pridelave in trajnostne oskrbe s hrano. Njena vloga in kvaliteta tržnih proizvodov sta prepoznani v širšem, domala nacionalnem okolju.

Slika 23: Logotip Kmečke zadruge Sevnica

Vir: Spletna stran Kmečke zadruge Sevnica, 2018

Močna in prepoznana zadruga ima konkretno vizijo razvoja in cilja na tržišče v prestolnici, kjer je odkup njenih izdelkov že sedaj precejšen. Hkrati želi še naprej zagotavljati osnovne storitve v lokalnem okolju, kjer ni zanemarljiv njen doprinos v različnih projektih, ki so bili izvedeni v sodelovanju lokalnega gospodarstva, civilnih združenj, javnih služb in akademske sfere fakultet Univerze v Mariboru.

3. 7 Aktivnosti in doživetja

Občina Sevnica ima s svojo razgibano, pestro podeželsko pokrajino dober potencial za razvoj številnih aktivnosti in doživetij. Nekatera med njimi že lahko najdemo v turistični ponudbi. Nanje se bomo osredotočili v pregledu in oceni stanja, ob tem pa izpostavili še ključne točke turističnega obiska, ki so z nekaterimi aktivnostmi in doživetji neločljivo povezane.

3. 7. 1 Planinstvo in pohodništvo

Planinstvo in pohodništvo imata v Sevnici izjemno tradicijo, saj organizacija dejavnosti sega v začetke 20. stoletja, ko je bila na Lisci najprej postavljena Jurkova koča (1902), tri leta kasneje pa je bila v Sevnici ustanovljena Posavska podružnica Slovenskega planinskega društva. Naslednik takratne podružnice je današnje Planinsko društvo Lisca Sevnica (danes eno močnejših društev v občini in regiji z okoli 400 člani in 17 odseki; predsednik Rok Petančič), ki skrbi za organizirano dejavnost in infrastrukturo, povezano z njo. Prav urejena infrastruktura je ključni pogoj za kvalitetno izvajanje dejavnosti. Na Sevniškem je tradicija označevanja in urejanja poti stara več kot sto let. Danes je mreža planinskih in pohodniških poti dobro razvejana, poti so v dobrem stanju, urejena so parkirišča in počivališča ob poteh, kar je zelo redek primer v slovenskem merilu.

Slika 24: Primer odlične planinske infrastrukture na sevniških poteh

Vir: Visit Sevnica, 2018

Ključno privlačnost pohodnikov in planincev predstavljajo vrhovi Posavskega hribovja z Lisco na čelu. Veliko Kozje, Lovrenc, Lisco, Ješivec in Skalico povezuje Zasavska planinska pot. Sicer pa na vsakega izmed omenjenih vrhov vodi še več označenih (in neoznačenih) poti, največ na

osrednjo izletniško točko – Lisco. Med njimi velja izpostaviti zanimivost: zahtevno planinsko pot na Lisco iz vasi Cirje, ki na enem odseku doseže težavnost D/E, zato je na njej potrebna varnostna oprema za tovrstne vzpone. Pot je zanimiva popestritev ponudbe na Lisci in privablja mnoge izzivov željne rekreativce.

V občini je vzpostavljenih tudi več pešpoti. Nekatere med njimi so redno vzdrževane in skupaj z informacijsko infrastrukturo predstavljajo zanimive učne oziroma tematske poti; omenili smo že rudarsko pot Tk pav, gozdno učno pot na Loki in naravoslovno pot Azaleja v Boštanju. Še več poti je izrazito lokalnega značaja, so le delno urejene in zato neprimerne za splošno turistično ponudbo (na spletni ugasli spletni strani Turistične agencije (TA) Doživljaj je bilo predstavljenih kar 22 tovrstnih poti). Predstavljajo pomemben potencial za razvoj, saj so osnove že vzpostavljene; problem predstavlja njihovo skrbništvo in urejenost lastniških razmerij, zaradi katerih se težave navadno pojavijo ob večjem obisku.

Planinsko društvo skrbi tudi za nekaj svojih poti, ki se vijejo po nižjih vzpetinah na kranjski strani občine, vse skupaj pa v obhodnico/krožno pot povezuje Sevniška planinska pot (pot Lojzeta Motoreta). Zelo pomembno je gradivo, ki se navezuje na vzpostavljeno rekreacijsko infrastrukturo – vodniki in zemljevidi. Izleti v sevniško okolico avtorja Vinka Šeška iz leta 2002 predstavljajo osnovne opise in so pomemben doprinos k nadaljnjem razvoju oziroma življenju poti.

Slika 25: Naravne danosti za pohodništvo so v občini zelo dobre

Vir: Visit Sevnica, 2018

Mesto Sevnica s svojo središčno lego in navezavo na raznoliko prometno infrastrukturo predstavlja logično izhodišče za raznovrstne dejavnosti v okolici, med drugim tudi za pohodništvo. Pomembna je predvsem navezava na železnico, s katero že vse od njene vzpostavitve v kraj prihajajo turisti; nekdanji letoviščarji, danes pa predvsem pohodniki in redki kolesarji. Tovrstno povezavo bi veljalo v prostoru še bolj izpostaviti in sodobneje urediti/opremiti (kar v svojem delu načrtuje že Celostna prometna strategija občine Sevnica). Prav tako je v prihodnosti potrebno nagovoriti nove generacije in skušati z novimi pristopi,

bodisi atrakcijami, opremo ali drugimi zanimivostmi, privabljati ljudi h gibanju v naravi. Plezalna pot na Lisco je bila odlična poteza; katera ideja se bo udejanjila naslednja?

V zaključku ugotavljamo, da je pohodniška/planinska infrastruktura na območju občine Sevnica živa, večinoma privlačna, dobro opremljena in označena. Z večanjem vloge rekreacije v vsakdanjem življenju se tudi v naravi vzpostavljajo novi odnosi med uporabniki prostora, s čimer se soočajo tudi na sevniških poteh. V zadnjem obdobju je vse več souporabe poti: pohodniki in planinci se na poteh srečujejo s kolesarji, konjeniki, žal celo z različnimi motoriziranimi sredstvi, ki v neokrnjeno naravo ne sodijo (štirikolesniki, cross motorji, motorne sani ...). V izjemnih primerih prihaja do konfliktov in uničevanja infrastrukture. Gre za problematiko, ki jo bo ob vse večji rabi poti potrebno resneje obravnavati in nagovoriti.

Vešana na pohodništvo in planinstvo je tudi mlada prireditev z naslovom Sevniški planinski maraton, ki od leta 2015 ob koncu avgusta vsako leto privablja pohodnike, planince in tudi tekače. Prireditev organizira Planinsko društvo Lisca Sevnica z udeležbo okoli 50 prostovoljcev. Je tekmovalnega in rekreativnega značaja, s ponudbo krožnih poti različnih dolžin in težavnosti, primernih tako za družine z otroki kot izkušene tekače, maratonce. Pristop k organizaciji obeta razvoj in razmah prireditve na dolgi rok. Organizatorji za 5. izvedbo že pripravljajo novosti. Glede na precejšnjo popularnost tovrstne rekreacije bi bilo z vidika konkurenčnosti dobro udeležiti se podobnih prireditev in prenesti dobre prakse na domač teren. Verjamemo, da bo vztrajanje in nenehno nadgrajevanje prireditve postopno prineslo večji obisk; zelo pomembno je pri tem sodelovanje ostalih deležnikov/ponudnikov, predvsem tistih ob progi, pa tudi vseh ostalih, ki morajo prireditev spoznati za svojo in po najboljših močeh prispevati k dvigu njene kakovosti.

Slika 26: Sevniški planinski maraton bo izveden tudi v letu 2019

Vir: Sevniški planinski maraton, 2018

Pomembno povezovalno vlogo na regijskem nivoju lahko na področju pohodništva pripišemo Posavskemu festivalu pohodništva, ki živi v spomladanskih in jesenskih mesecih v obliki serije organiziranih pohodov v organizaciji najrazličnejših društev po celotni regiji. Pohodi se odvijajo pod krovno znamko Slovenija hodi; jesenski so brez izjeme kulinarčno obarvani, saj

je to čas dozorevanja vina in bogate letine pridelkov. Za krovno organiziranje skrbijo javni zavodi za turizem na območju vključenih občin regije Posavje. Kar štiri od desetih prireditev se odvijajo pod okriljem sevniških društev na območju občine Sevnica.

Čeravno je obisk na pohodih pretežno s strani lokalnih prebivalcev, je potencial nekaterih prireditev s seznama precej velik; že sedaj namreč nekateri tradicionalni pohodi privabljajo večje število ljudi iz različnih koncev Slovenije in celo tujine, zato so pomembni promotorji turizma v občini/regiji.

Izpostavljena turistična točka: Lisca

Lisca je s svojimi skoraj tisoč metri nadmorske višine in odličnim razgledom ena od osrednjih točk sevniške turistične ponudbe, ki letno privablja zelo veliko raznolikih obiskovalcev, predvsem pohodnikov, planincev, kolesarjev, ljubiteljev narave in športov na prostem, pa tudi izletnikov, ki jo dosežejo z avtomobilom. Predstavlja simbol, s katerim se identificirajo Sevničani, katerim predstavlja najpomembnejši poligon rekreacije in sprostitve. Je klasična »hišna gora«, kot jo poznajo vsa mesta v bližini vzpetin; zanjo velja tudi širša priljubljenost, zato jo upravičeno imenujejo »izletniški biser Posavja«, kar je bila tudi iztočnica za zasnovo znamke.

Slika 27: Lisca – izletniški biser Posavja

Vir: Visit Sevnica, 2018

Idilično naravo in razgled na vrhu nadgrajuje paleta možnih aktivnosti in zgledno urejene dostopne poti za večino oblik gibanja, ki so plod truda in prizadevanj lokalnih društev. Ključni del ponudbe predstavlja infrastruktura na samem vrhu na čelu s Tončkovim domom in Jurkovo kočjo; prva deluje kot gostinski objekt v najemu Gostinstva Krašovec (podrobno obravnavan v poglavju o gostinski ponudbi) in ima odlično strateško pozicijo, z drugo upravlja sevniško planinsko društvo. Čeravno objekti niso v optimalnem stanju, so prizadevanja za obnovo in nadgradnjo velika – Lisca velja tudi po besedah vodilnih na Občini in JZ KŠTM za

osrednji projekt na področju turistične ponudbe. Vlaganja v infrastrukturo so opazna na urejenih igriščih, rastlinski čistilni napravi in prenovljeni učilnici v kleti Tončkovega doma, ki je bila odprta poleti 2018. Ideja o nadgradnji objekta v smeri Centra šolskih in obšolskih dejavnosti je zrela in dovršena ter ostaja v rokah državne politike. Brez dvoma bi to pomenilo pomemben korak v napredu in prizadevanjih za razvoj tega prostora.

Vizija o razvoju Lisce kot ene osrednjih točk sevniške turistične ponudbe se krepi tudi skozi različne projekte – največji med njimi, Trajnostni razvoj Lisce za zdravo Posavje, je v teku. Sofinanciran je iz sredstev Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja, v partnerstvo pa so vključene številne organizacije in institucije z območja občine Sevnica. Njegov namen in cilji so izredno pomembni za lokalno in širše okolje, saj poleg prepoznavnosti gradijo socialni kapital okolja, izobražujejo o priložnostih sonaravnega razvoja in ustvarjajo pogoje za nadaljnji razvoj lokalnih potencialov. V sklopu projekta bodo izvedene številne ureditve površin na Lisci, nadgrajene poti, nakupljena oprema za učne namene, postavljeni objekti za učenje in delo v naravi. K pomembnim usmeritvam je prispeval tudi letošnji raziskovalni tabor dijakov in študentov, ki so podali svoje, ambiciozno in vizionarsko videnje razvoja prostora.

Prizadevanja za ohranitev izletniškega bisera Posavja in nadgradnjo njegove ponudbe so pomembna tudi oziroma predvsem v kontekstu turizma. Prenovljena infrastruktura bo priložnost za tvorbo novih, kakovostnejših produktov. Lisca ponuja širok nabor možnosti razvoja, pri čemer pa je, zavoljo občutljivega naravnega okolja, najbolj pomembna njegova skladnost, sonaravnost, z občutkom za vse deležnike v prostoru in ob njihovi vključenosti.

3. 7. 2 Kolesarjenje

Sevnica z okolico ima dober potencial tudi za razvoj kolesarskega turizma – v njegovih različnih oblikah. Naravne danosti omogočajo razgibano izkušnjo tako na cestnih kot makadamskih in gozdnih poteh; na Sevniškem lahko na dobrih terenih preizkusite vsako vrsto kolesa. Infrastruktura se postopoma razvija; stanje cest sicer ni optimalno, najdejo pa se manj prometne in dobro urejene ceste, ki potrebujejo le močnejši povezovalni element. Pomembno infrastrukturo za kolesarjenje predstavljajo novo nastali objekti ob hidroakumulacijah reke Save. Tereni za gorsko turno in gorsko kolesarjenje so v razvoju. Precej močna sekcija »spustašev« (ljubiteljev down hill vožnje) ureja svoje površine na Brunku (sicer v občini Radeče).

Ravno tako kot za pohodništvo je središčna lega edinega mestnega naselja z dobro železniško povezavo zelo pomembna in dobrodošla. Ob vseh železniških postajah lahko najdemo neposredno navezavo na kolesarske površine ob Savi. Problematični odseki so deli poti, ki vodijo od Save v notranjost, na grebene vzpetin, kjer je izkušnja vožnje znova boljša. Osrednja kolesarska pot v Sevnici nosi ime Sevniški cokelj in na 22 kilometrih dolžine obvozi akumulacijo boštanjske elektrarne in se vmes poda mimo ključnih znamenitosti mesta. Razvita je bila v okviru čezmejnega projekta IPA – Ride and Bike, poleg nje pa še pet kolesarskih tur: Grajske legende, Puntarska sled, Po sledih kavsarjev, Potep po dolenskih

gričih in Sevniška klobasa. So različni zahtevnosti in dolžin, njihovi podrobni opisi pa so na voljo na spletni strani projekta.

Nosilec razvoja kolesarske dejavnosti v občini je zelo aktivno Kolesarsko društvo Sevnica (predsednik Robert Kosaber), ki združuje privrženca različnih oblik kolesarjenja. Poleg skrbi za urejanje novih poti organizirajo več kolesarskih prireditev; najbolj prepoznavna je Skok na Lisco, poleg nje pa še Sevniški maraton, 24 ur Lisce, Od zore do mraka in druge. Na pobudo kolesarjev je bil v Sevnici urejen tudi poligon za izvajanje gorsko-kolesarske vožnje – t. i. pumptrack. K prepoznavnosti območja in kolesarskih možnosti je pomembno doprinesel turistično-kolesarski vodnik Borisa Papca iz leta 2008. Izjemno pomembna je za razvoj dejavnosti močna vključenost podjetja Kolesar-ski lastnika Matjaža Travnja, ki v mnogih pogledih podpira delovanje (kolesarske) skupnosti, hkrati pa omogoča preizkus in nakup najsodobnejše opreme, ob tem pa tudi njen servis. Trgovina, ki posluje v Sevnici in Krškem, ponuja še mnogo ostalih rekvizitov za šport in prosti čas. Med njihovimi storitvami najdemo zadnja leta najem električnih koles, ki brez dvoma (tako kažejo trendi v razvitih kolesarskih destinacijah) predstavljajo prihodnost v kolesarskem svetu in lažjo možnost širši skupini ljudi za odkrivanje destinacije, poleg koles pa tudi vodenje z izobraženim gorsko- oziroma turnokolesarskim vodnikom. Dejavnost in družbena odgovornost podjetja se kaže v obliki podpore dogodkov širše skupnosti in projektov za razvoj turizma, prav tako skozi vključevanje v povezovalne procese na destinaciji. Pomembno bi bilo, da se nadalje razvijajo tudi njihove velikopotezne ideje o nadgradnji ponudbe in da temu sledijo ostali deležniki na področju turizma.

Slika 28: Odlična kulisa na štartu ene izmed kolesarskih prireditev

Vir: Visit Sevnica, 2018

Med izzivi razvoja kolesarske dejavnosti naštevamo več točk:

- Legalizacija in ureditev vseh vrst poti, pri čemer se zapleta tako na površinah za daljinske povezave ob reki Savi kot v hribovitih predelih. V sklop ureditev sodijo tudi osnovne informacije, smerokazi na terenu, ureditev izhodišč in ciljnih točk. Dobra infrastruktura je namreč ključni motiv kolesarskih turistov pri izbiri destinacije. Ob urejanju je potrebno skladno reševati morebitne točke konfliktov z ostalimi uporabniki prostora (predvsem pohodniki/planinci); prednost pri razvoju infrastrukture imajo seveda strogo namenske steze.
- Za urejeno kolesarsko mrežo je potrebno povezovanje in sodelovanje deležnikov ob kolesarskih povezavah (gostinski obrati, prenočišča). Zaenkrat na destinaciji še ni objekta, ki bi bil zmožen gostiti kolesarske goste in jim ponuditi kvalitetno doživetje. Tončkov dom na Lisci se sicer lahko pohvali s pridobljenim znakom Kolesarčka, a nivo storitev ne dosega standardov, ki jih imajo zahtevni kolesarski gostje. S povezovanjem ponudbe je poskušal študentski inovativni projekt z naslovom Spoznavanje sevniške kulture in kulinarike s kolesom. Med ugotovitvami je bil izpostavljen tudi izziv premagovanja strmin, ki so posledica razgibanega reliefa, kar potrjuje potrebo v smer razvoja ponudbe e-koles.

Slika 29: Kolesarjenje ob Savi je priložnost za povezovanje regije

Vir: Visit Sevnica, 2018

- Že obstoječo ponudbo je potrebno predstaviti enotno, zbrano na enem mestu, z vsemi potrebnimi digitalnimi rešitvami, ki jih uporabljajo sodobni kolesarski turisti. Za to potrebujemo obilo znanja in poznavanje kolesarske scene. Delavnice v sklopu priprave strategije so del teh izzivov konkretno nagovorile in predstavile nekatere dobre prakse z destinacij, kjer je kolesarski turizem razvit oziroma v vzponu.
- Potrebno bo pridobiti oziroma razširiti znanje o potrebah kolesarskih gostov – najlažje z aktivno udeležbo v kolesarskem turizmu, saj le tako prepoznamo številne detajle, ki so bistvo kakovostne ponudbe. Z znanjem in prilagoditvami bo moral slediti širši

prostor, osveščenost domačinov ob morebitnem pojavu večjega števila kolesarjev – od odnosa na cesti do privezovanja psov, ki so na Sevniškem še vedno ena največjih groženj kolesarjem.

V zaključku je nujno poudariti, da se temelji dobro vzpostavljajo, pri čemer gredo zasluge aktivnim posameznikom in društvu ter močni podpori zasebne iniciative (Kolesar-ski), potrebno pa bo še aktivnejše sodelovanje z lokalnimi oblastmi in ostalimi deležniki v prostoru.

3. 7. 3 Ribolov

Ribiška družina Sevnica ima okoli 200 članov, znotraj družine pa tudi sekciji za muharjenje in ribolov s plovcem. Ima sedež v Ribiškem domu ob ribniku Loke na Zavratcu, kjer je tudi Gostiče pri ribniku. Gospodari oziroma upravlja s 16 različnimi revirji: potokoma Hinja in Bistrica, reko Mirno na več lokacijah, reko Savo ter ribniki Bruna vas, Gustav Krmelj in Krmelj, Loke, Mirna, Sevnica, Štrit in Prelesje. Vse podrobnosti o družini, specifikah ribolova in nakupa ribiških kart so dostopne na spletni strani ribisekarte.si. Družina svoje spletne predstavitev nima.

Slika 30: Ribolov predstavlja enega večjih potencialov v turizmu Sevnice

Vir: Visit Sevnica, 2018

Glede na prireditve, ki so jih sevniški (in radeški) ribiči gostili v zadnjih nekaj letih, je moč zaključiti, da ribolov predstavlja izjemno pomemben segment turizma na Sevniškem. Ribiških prvenstev (predvsem na reki Savi) se udeležuje več sto ribičev, ki na območju občine bivajo več dni. Predstavljajo torej pomembne goste, ki so se jim nekateri ponudniki (v prvi vrsti Turistični kmetiji Močivnik in Grobelnik) že uspeli (vsaj delno) prilagoditi. Glede na skromno spletno prisotnost in tudi slabo spletno podobo znotraj krovne destinacijske spletne strani, smatramo, da je nujno vzpostaviti boljšo komunikacijo in prepoznati potrebe in potenciale za

konkretnejši razvoj ribiškega turizma, ki se je v zadnjih letih v Sevnici izkazal za pomembnega.

Izpostavljena turistična točka: Sava

Reka Sava in prostor ob njej sta, kot številni drugi prostori na območju občine, še vedno relativno neizkoriščena za namene turistične rabe, dočim je raba prostora za namene rekreacije zaživela hitro in samoiniciativno kmalu po novi ureditvi brežin obeh večjih hidroakumulacij. Izziv številnih mestnih območij ob vodi je vzpostavitev povezave med rečnim in mestnim prostorom, kar je za visokimi protipoplavnimi nasipi včasih težko predstavlljivo. A večino nabrežja reke je dokaj ugodno dostopna. Svoj prostor so si tako že poiskali tekači, kolesarji (slednji z urejeno potjo Sevniškega coklja) in ribiči – predvsem na brežinah zgornje, boštanjske zaježitve, kjer potekajo tudi večja ribiška tekmovanja. Kljub delu nabrežij, ki predstavlja uradno kolesarsko povezavo, večina brežin/nasipov ob Savi s tega vidika še ni optimalno izkoriščena. Vzpostavitev/Legalizacija daljinskih poti, ki bi povezale občino in regijo je ena od prioritet razvoja obrečnega prostora.

Slika 31: Prostorska povezava Save in Sevnice predstavlja velik izziv

Vir: Visit Sevnica, 2018

Obsežni vodni akumulaciji, ki sta bistveno spremenili podobo prostora v dolini reke Save, imata urejen plovni režim, ki določa območja in način plovbe, vstopne točke in ostale posebnosti v vodnem prostoru, vključno s prepovedmi. Bistveno bolj zapletena je zakonodaja, ki ureja komercialne/tržne aktivnosti na tovrstnih objektih in je morebitnim investitorjem v projekte aktivnosti in doživetij na vodi s svojimi restrikcijami izrazito nenaklonjena. Posamezniki so nam v sklopu priprave dokumenta zaupali načrte za razvoj rekreacijskih

dejavnosti na vodi, ki bodo na dolgi rok gotovo uresničljivi. Do izvedbe pa je potreben konkreten razmislek o celostni zasnovi prostora med mestom in reko, ki je v precejšnji meri omejen (železnica) ali degradiran zaradi industrije v središču mesta in predstavlja, ob trenutnih izhodiščih/danostih, velik izziv prostorskim načrtovalcem.

Dober zgled in hkrati priložnosti ponuja že delno urejen nekdanji sevniški drevored – predel med Savo in starim mestnim jedrom, kjer so danes urejena sprehajališča in naprave za vadbo na prostem, ki so dobro obiskani. Prostor zaznamuje tudi t. i. geopunkturni/litopunkturni krog, ustvarjen s pomočjo akademskega kiparja in geomanta Marka Pogačnika. Ezoterične zgodbe so danes ena temeljnih turističnih privlačnosti; morda bi veljalo postavljeno instalacijo bolje spoznati in širše predstaviti.

3.7.4 Ostale aktivnosti

Med prepoznane in potencialno turistično zanimive aktivnosti poleg že predstavljenih uvrščamo še nekatere aktivnosti v naravi.

Tradicionalno potovanje – s konjem, ki je skorajda že potonilo v pozabo, se vrača na sevniško podeželje v obliki turistične ponudbe. Slednja trenutno temelji na društveni aktivnosti Društva rejcev in ljubiteljev konj Šentjanž in Društva konjerejcev in konjenikov Sevnica. V okviru že omenjenega projekta IPA – Ride and Bike so ustvarili tri poti: Ajdovsko jahalno pot, Galop črnega vranca in Krekovo jahalno pot. Vse tri so dobro predstavljene na spletni strani projekta; imajo nazoren opis in zemljevid, ostaja pa vprašanje, kako je z vodenjem in najemom konj za turo. Ponudba na društveni ravni dolgoročno težko uspe ustreči vsem potrebam gostov, ki bi se odločili za jahanje, v kolikor bi le-to postalo turistični produkt na trgu.

Slika 32: Konjenišтво predstavlja priložnost za nišni produkt na podeželju

Vir: Visit Sevnica, 2018

Pomembno je tudi zavedanje, da se poti za konje težko uporabljajo še s strani drugih deležnikov. Gre za več problematičnih elementov: povečana erozija poti, srečevanje z ostalimi uporabniki, iztrebki živali itn. Načrtovanje tovrstnega produkta mora zatorej, tako kot velja za vse ostale produkte, potekati v dogovoru z ostalimi deležniki v prostoru (rekreativci, lastniki zemljišč itn.).

Jadrarno padalstvo ima svoj več desetletni domicil na Lisci, kot osrednji in edini vzletni točki v širši regiji. Padalstvo in zmajarstvo sta v sevniški občini prisotna od srede 80-ih let 20. stoletja. Danes z Lisce ob ugodnih razmerah poletijo številni rekreativni padalci, na vzletišču je moč srečati šole jadrarnega padalstva društev iz vzhodnega dela Slovenije, boljši padalci se z Lisce odpravijo na daljše prelete, možen pa je tudi komercialni polet v tandemu. Doskočišče padalcev je urejeno/dogovorjeno na travniku med Kompoljem in Šmarčno.

Padalci so na Lisci svojevrstna atrakcija, saj lahko njihovo letenje opazujemo z neposredne bližine med obedovanjem na terasi Tončkovega doma. Lokalno društvo radeški Kondor organizira več druženj padalcev, njihova osrednja prireditev pa je avgustovska Para Lisca.

Slika 33: Vzletišče za jadrarne padalce z Lisce

Vir: Visit Sevnica, 2018

Športno plezanje je na Sevniškem v povojih, saj so posavski plezalci (člani Posavskega alpinističnega kluba) šele pred nekaj leti začeli z opremljanjem Kolinčeve pečine, skalne tvorbe nad Podgorjem. Trenutno je urejenih približno 15 smeri, potencial je še za dvakrat toliko, plezališče pa uradno še ni odprto zaradi pridobivanja dovoljenj naravovarstvenikov in lokalne skupnosti. Vpliv plezalcev kot turistov je v tem primeru zelo lokalen – največ si od sodelovanja s plezalno skupnostjo lahko obetajo na Izletniški kmetiji Zupan, kjer je trenutno dogovorjeno parkirišče. Plezališče zaradi svojih danosti ne bo predstavljalo objekta množičnega obiska.

V Sevnici obstaja tudi ponudba urbanih aktivnosti, predvsem rekreativnih: v poletnem času je urejen bazen pri Športnem domu v Sevnici, na isti lokaciji so mogoči športi v dvorani in na odprtih športnih površinah, 24 ur na dan je dostopen fitnes, v središču mesta se lahko odločimo za bowling, ženski del populacije pa za obisk Studia Vitaja (fitnes in skupinske vadbe). Pridobitev, ki obeta boljše čase za sevniški nogomet, atletiko in druge športe je izgradnja stadiona v središču mesta – dela že potekajo.

3. 8 Pomembnejše prireditve

V občini Sevnica se letno odvije več sto prireditev v organizaciji različnih društev. Med njimi smo že izpostavili pomembne športne prireditve – Sevniški planinski maraton, Sevniški kolesarski maraton, kolesarski Skok na Lisco in Gorski tek na Lisco; vse imajo določene datume in večletno tradicijo. Večja glasbena dogodka sta Vejšde žur in Kitariada – slednja kljub dolgoletni tradiciji še nima stalnega datuma. Bogato izročilo kulturne dediščine društva oživljajo preko številnih dogodkov, koncertov, nastopov (prepoznavno je zborovsko petje). Pomemben prispevek za sevniško kulinarčno sceno ima Sevn'ska kuhinja na trgu. Med najbolj obiskane pa sodijo Martinovanje na Studencu, Košnja na Lisci, Sevniška salamiada in Festival modre frankinje. Vse našteje bi naj v svojem bistvu imele tudi kulturno-dediščinski pomen; Salamiada in Martinovanje sta prerasli v pretežno družabna/zabavna dogodka, Košnja in Festival pa ohranila osnovno sporočilnost s poudarjeno skrbjo za dediščino in njeno promocijo v sedanjem času. Slednji smo obiskali v času nastajanja strateškega dokumenta.

3. 8. 1 Festival modre frankinje

Festival modre frankinje je šele z lanskim letom postal tradicionalen (torej po 7. ponovitvi). Sloni na izjemno pomembni dediščini sorte vinske trte oziroma vina, ki je dokazano avtohtono na našem ozemlju, razširjeno pa tudi na Balkanu in v večini srednjeevropskih držav. Gre za ključno sortno vino vinorodne dežele Posavje in je zaradi drugačnih teženj v regionalni vinski politiki do nedavnega izgubljala na pomenu. S postopnim ozaveščanjem in izpostavljanjem njenih kvalitete se je pred dobrim desetletjem začela vzpenjati – v sevniškem grajskem vinogradu so takrat posadili 500 trt. Z vzpostavitvijo festivalskega dogajanja, ki je vse od začetka leta 2011 umeščeno na sevniški grad, se je postopno začel projekt, ki je danes postal prepoznaven na državni ravni in tudi izven naših meja.

Slika 34: Najbolj odmevna in pomembna sevniška prireditve

Vir: Modra frankinja, 2018

Projekt festivala in obfestivalnih dogodkov ima za cilj povečati obseg, razširjenost in kakovost vina modre frankinje in povečanje znanja ter kakovosti negovanja tega vina, povečanje prepoznavnosti vina modre frankinje, vzpostavitev lokalne oskrbne verige (predvsem na relaciji pridelovalec – gostinec) in povečanje prepoznavnosti samega festivala. Pred osrednjim dogodkom, na katerem sodelujejo in se predstavljajo številni vinarji iz širšega okolja, strokovna komisija oceni prijavljene vzorce glede na različne kategorije in razglasi najboljše med njimi.

Prireditvev, ki poteka vsako leto 2. četrtek v juniju, je zelo dober kulturni, gastronomski in družabni dogodek, ki predstavlja odličen nabor vin in posamezne ponudnike hrane. Obisk skozi leta izrazito narašča in prerašča zmoglosti pokritega prizorišča. Veliko konceptov je prinesenih iz velikih in visokokakovostnih sorodnih prireditvev, kar pomaga graditi kakovost celotne zgodbe. Skozi leta se je izkazal izjemen potencial prireditve, ki pa ima še prostor za napredek. V primeru povečanja števila obiskovalcev bo potrebno razmišljati v smeri povečanja prireditvenega prostora in boljše organizacije prometa na dostopnih poteh. Prav tako velja razmisliti o zmanjšanih degustacijskih količinah – prilagoditvi kuponov. Organizatorji, ki jim velja za vztrajnost in doseženo le čestitati, se gotovo zavedajo celotnega spektra SWOT. Le želimo si lahko, da bi nadaljevali z visokim tempom ter še izraziteje vključili trajnostne in zelene prakse v samo izvedbo dogodka.

3. 8. 2 Sevniška salamiada

Prireditvev z eno najdaljših tradicij na Sevnškem je salamiada, katere začetki segajo v leto 1962. Gre tudi za prvo tovrstno prireditvev na Slovenskem. Do danes je ohranila svoje izročilo in se z nekaj spremembami vseskozi in neprekinjeno ohranila v Gostilni Vrtovšek. Nad njeno organizacijo bdi Društvo salamarjev Sevnica. Prireditvev vsako leto poteka na dan mučenikov – 10. marca, vstop na prizorišče pa je dovoljen zgolj moškim. Cilj salamiade je izbor najboljše salame, ob tem pa gre seveda za velik družabni dogodek, ki se je iz gostilne razširil na pokrite površine na trgu v starem delu Sevnice.

Društvo salamarjev Sevnica ima ažurno in pregledno spletno stran, kjer so predstavljeni vsi pomembni podatki o zgodovini in sedanjem poteku prireditvev, pa tudi splošne zadeve o društvu, ki ima izjemno široko podporo donatorjev v okolju in več prijateljskih društev v Sloveniji in tujini (Hrvaška, Srbija, Madžarska, Avstrija, Slovaška). Vabljev je zapis Rudija Mlinariča, ki se spominja začetkov: »Začela sva s tedanjim gostilničarjem in prijateljem Perom Vrtovškom, ženskam navkljub, ki so praznovala dva dni prej svoj 8. marec, češ, zakaj tudi moški ne bi imeli svojega dne. Predse sva položila svoje salame in ugotavljala, čigava je lepša in boljša.« Spletna stran premore tudi predstavitev pravil tekmovanja in ocenjevanja, rezultate zadnjega leta in zmagovalce od vsega začetka. Zadnjih nekaj let ob tradicionalni salamiadi potekata tudi tekmovanji mednarodna salamiada prijateljev, kjer tekmujejo gostje iz tujine, in salamiada rejcev svinj iz domače občine.

V zadnjih dveh letih se je tradicionalni salamiadi pridružila še ločena prireditev – ženska salamiada, ki poteka sočasno na sevniškem gradu. Poleg ocene najboljših salam ženskih pridelovalk je dogodek tudi modno obarvan. Mnenja o ženski prireditvi na isti dan so v sevniški javnosti precej deljena.

Slika 35: Ocenjevanje salam na Sevniški salamiadi

Vir: Visit Sevnica, 2018

Salamiada je pomemben priljubljen dogodek v Sevnici, ki skozi leta venomer raste – prireditev je postala množična, obisk je ocenjen na okoli 1000. Lansko leto je samo na ocenjevanje prispelo preko 140 vzorcev salam. Glede na močno tradicijo in tržno uspešnost prireditve je moč zaključiti, da bo Sevniška salamiada na bolj ali manj nespremenjen način potekala tudi v bodoče. Pomemben je premik v smeri tekmovanja registriranih rejcev, katerih salamo je možno tudi kupiti. Obiskovalci Sevnice/turisti pa lahko kupijo izdelek z imenom Sevniška salama, ki ga izdeluje Kmečka zadruga Sevnica pod znamko Grajske mesnine. Izdelana je po receptu Društva sevniških salamarjev, v katerem so določene količine sestavin, te pa imajo lokalno poreklo.

3. 8. 3 Košnja na Lisci

Košnja na Lisci je tradicionalna prireditev, kjer kosci pokosijo travnike s kosami – na način, kot so to počeli pred motorizirano opremo. Hkrati ge za travnike, ki so zaradi svojih specifik prepoznani kot naravna vrednota. Prireditev organizira Kulturno, športno in turistično društvo Blaž Jurko Razbor pod Lisco s pomočjo prijateljev iz okoliških krajev in ob podpori Občine Sevnica, KŠTM Sevnica in Turistične zveze Slovenija. Poleg etnološkega dela, ki predstavlja košnjo in spravilo sena po starem, seveda z vozom - lojtrnikom, grabljicam, kosci in pesmijo, malice iz domačih prekajenih mesnih dobrot, ocvirkove puhle in ajdove potice, je v program prireditve uvrščena tudi tržnica izdelkov domače obrti in lokalno pridelane hrane.

Prireditve je v splošnem všečna in zelo pomembna z etnološkega vidika. Prilagaja se prostoru, ki je težko obvladljiv, zato ni mogoče dobiti občutka organiziranosti, informacije pa se preko ozvočenja rade izgubijo v vsesplošnem vrvežu. Obisk prireditve je velik; v tem kontekstu je diskutabilna prometna ureditev. Če je na eni strani opaziti velik trud organizatorjev prireditve za ohranjanje dediščine, so le lučaj stran problematične netrajnostne – predvsem gostinske – prakse na tržnici, ki so sicer dobičkonosne, a ne sodijo v omenjeno celostno podobo prireditve. Obstajajo še številni detajli, ki bi lahko prireditve dvignili na višji nivo, a vprašanje je, če je to v interesu obiskovalcev in organizatorjev – kar absolutno ne pomeni njihove kritike.

3. 8. 4 Pod črto prireditvev

Prireditve so pomemben segment dogajanja in obiska v Sevnici. Večina njih je sicer deležnih predvsem lokalne pozornosti, nekatere pa sežejo preko meja občine. Vse med njimi izpolnjujejo svoj primarni namen in cilje – obiskovalci so, glede na odzive sodeč, z njimi zadovoljni, k čemur pripomore tudi njihova izrazito družabna nota. Poleg druženja predstavljajo tudi pomemben element povezovanja, sodelovanja in nekatere med njimi tudi ozaveščanja ter izobraževanja.

Za uspešno izvedbo vsake izmed prireditvev je potrebnega veliko truda, entuziazma in prizadevanja organizatorjev. Ti se hkrati zavedajo tudi pomanjkljivosti izvedbe in možnosti nadgradenj svojih prireditvev. Skupna priložnost Sevnice je lahko v smeri poudarjenega razvoja izbranih (najpomembnejših) prireditvev, ki imajo širši domet. Poenotenje nekaterih ključnih standardov, ki se nanašajo predvsem na trajnostne prakse, bi omogočilo dodaten dvig kakovosti prireditvev.

Izpostavljena turistična točka: Grad Sevnica s starim mestnim jedrom

Sevniški grad je najpomembnejši simbol mesta in občine; objekt, po katerem je Sevnica znana tudi v širšem prostoru in prva asociacija v povezavi s sevniškim turizmom in kulturno dediščino. Objekt je skozi zgodovino pogosto menjaval lastnike in doživel arhitekturno nadgradnjo. Danes je v solidni kondiciji, z zaključenimi restavratorskimi deli v prvem nadstropju, ki so doprinesla k lepši podobi, in številnimi prireditvami in dogodki, ki mu vdihujejo življenje. Slednjih je bilo v lanskem letu kar 166. Dogajanje in obisk se skokovito povečujeta (lani ga je obiskalo preko 10.000 ljudi, od tega pribl. 6.500 na vodenih ogledih). Specifika, ki daje gradu posebno toplino in bogastvo, so žive uprizoritve oziroma animirani ogledi, za katere skrbita društvi Sevniški graščaki in Trg. Z gledališkimi vložki in vodenjem po gradu poskrbijo za enkratno doživetje. Število animiranih ogledov in otrok je lansko leto sicer upadlo; na tem mestu je potrebno spomniti na problematiko ponudbe, ki jo ustvarjajo društva – sloni namreč na pretežno prostovoljnem delu, ki nikakor ni samoumevno. Na gradu se je lani poročilo 57 parov. Izvedli so program Sevniškega grajskega poletja s številnimi prireditvami, svoje dejavnosti je izvajalo Grajsko lutkovno gledališče. Grad vabi z občasnimi in stalnimi razstavnimi zbirkami, koncerti, likovnimi druženji.

Slika 36: Grad Sevnica z izjemnim grajskim parkom

Vir: Visit Sevnica, 2018

Na gradu je urejena vinoteka (kakovosten nabor lokalnih vin s poudarkom na modri frankinji), v predverju je vzpostavljena prenovljena turistično-informacijska točka, grajsko ponudbo pomembno dopolnjuje kavarna Graščakova hči. Slednja predstavlja pomembno obogatitev ponudbe gradu in mesta, saj je postala pomembna točka druženja in preživljanja prostega časa, v svoj program pa je uvrstila več predavanj, koncertov, delavnic, predstavitev, festival piv itn. Na ta način je odločilno doprinesla k dinamiki dogajanja. Najemnica in

upravniki imajo več zanimivih idej o nadgradnji tržno privlačne ponudbe; menimo, da je nadaljnji razvoj kulinarične ponudbe na gradu dobrodošel.

Nenehno in kvalitetno delo na gradu in ob njem je vidno v podobi grajskega parka, za katerega skrbi upravnik gradu. Na pobočju pod gradom že desetletje leži grajski vinograd s približno 500 trtami – 327 med njimi jih že ima svojega botra, številne nanje še čakajo. Botri so bili, kot vsako leto, udeleženi pri grajski rezi in trgatvi, ki ju je spremljal bogat program. Posodobitev in ureditev sta bili deležni vrtnarjeva/grajska vila in Lutrovska klet; v prvi je na novo urejen promocijsko-degustacijski prostor Klet modre frankinje, prav tako je možno prespati v urejenem apartmaju. Pod gradom je bilo pred dobrim letom dni urejeno postajališče za avtodome – edino zares primerno avtodomom v Sevnici.

Sevniški grad je eden izmed gradov v povezavi Gradovi Posavja, ki skušajo dvigniti prepoznavnost pomembnejših gradov v regiji. V okviru projekta so bili pripravljene različni promocijski materiali, oblikovan turistični produkt, izvedena strokovna ekskurzija z ogledom dobrih praks. Dobri nameni so pripeljali tudi do težav pri usklajevanju ponudbe, ki se v trženjskem smislu še ni uveljavila.

Predstavljene aktivnosti, ki so bile večinoma povzete iz letnega poročila KŠTM in ovrednotene na podlagi več obiskov gradu, pričajo o izjemni aktivnosti in prizadevnosti upraviteljev in drugih deležnikov za zagotavljanje življenja na gradu in njegove privlačnosti. Kljub temu obstaja še mnogo izzivov. Med ključnimi je odpiralni čas in zagotavljanje usposobljenega kadra za vodenje – predvsem naključnih obiskovalcev, ki se morajo večkrat zadovoljiti zgolj z obiskom kavarne. Grajska spletna stran ni na nivoju sodobnih standardov komunikacije na medmrežju. Sanacija ometa na dvoriščnih stenah bi pripomogla k mnogo boljši zunanji podobi. Obnovo in osmišljanje potrebujejo pešpoti na grad, dolgoročno je upravičen razmislek o upravljanju prometa, prav tako o urejanju dostopnosti na grad gibalno oviranim (in starejšim).

Zadnje omenjena projekta navajata na izziv povezave gradu in mesta, predvsem starega jedra, ki je v relativno slabem stanju. Tekom priprave strategije smo bili seznanjeni z več idejami in predlogi za ureditev. Na podlagi pogovorov z odločevalci je jasno, da se problematika resno naslavlja, vendar je zaradi svoje kompleksnosti izredno zahtevna. JZ KŠTM se trudi v starem mestnem jedru izvajati določene prireditve, razmislek je šel tudi v smeri selitve osrednje turistične pisarne, kar ni nujno dobra rešitev. Za spremembe mrtvega dela mesta bodo potrebni koreniti ukrepi, vztrajnost in volja. Gre za sklop odločitev prostorske politike, ki mora s postopnimi potezami začeti uresničevati zastavljeno vizijo in korakoma vračati življenje v mesto. Grajsko pobočje z mogočnim gradom na vrhu in starim trškim naseljem pod njim predstavlja izjemen izziv, podoben reševanju povezave mesta z reko in mnogo težji od, na primer, ureditve mirne cone v jedru novega dela mesta. Potencial za razvoj turističnih vsebin na relaciji grad – staro mestno jedro ni vprašljiv. Ob koncu predstavitve gradu pa velja vseeno poudariti: tako živega gradu si lahko mnoga mesta le želijo.

4 PREGLED TURISTIČNEGA POVPRŠEVANJA

Število turističnih potovanj skozi zgodovino praktično vseskozi narašča, najhitreje pa v zadnjih desetletjih. Od konca 2. svetovne vojne do današnjih dni se je število opravljenih potovanj oz. mednarodnih prihodov glede na podatke Svetovne turistične organizacije (UNWTO) povečalo več desetkrat (iz približno 25 mio na približno 1,4 mrd). Gospodarske krize in varnostne grožnje le delno zamajajo trend rasti, večinoma pa le preusmerijo turistične tokove na druge destinacije.

Slovenija beleži v zadnjih nekaj letih veliko (lani celo dvomestno) rast prihodov in nočitev. Omenjena kazalca sta ena od temeljnih pokazateljev dogajanja v turizmu, še zdaleč pa ne edina in najboljša. Splošni problem v turizmu (ne samo slovenskem) je nezmožnost natančnega spremljanja turista in beleženja njegovega obnašanja med potovanji; večinoma te podatke organizacije dobijo s posploševanjem na podlagi pogovorov, anket, intervjujev, predvidevanj itn. Med bistvenimi podatki je vsekakor potrošnja turista, ki pa je tudi zgolj ocena – problem Slovenije je, da potrošnja turistov in zaslužek iz turizma rastejo (bistveno) manj kot število gostov, kar je neželen (in netrajosten) pojav. Vseeno razvoj slovenskega turizma domača in mednarodna javnost ocenjujeta pozitivno, država je deležna velike pozornosti predvsem zaradi usmeritve v zelene prakse; ocenjujemo, da je napredek v zadnjih letih viden. Da je Slovenija postala privlačna predvsem za tuje goste, gre vzroke iskati tudi izven meja naše države. Predvsem gre našemu turizmu na roko varnostna situacija v regiji, ki je našo (in sosednje) države postavila v položaj najbolj varnih na turističnem zemljevidu. Poleg tega je v svetu močno prisoten trend trajnostnega obnašanja, na katerega stavi promocija naše države. In nenazadnje: pomen digitalnih vsebin in digitalne dostopnosti je dandanes izjemen, čemur se je v določeni meri prilagodila tudi slovenska turistična scena.

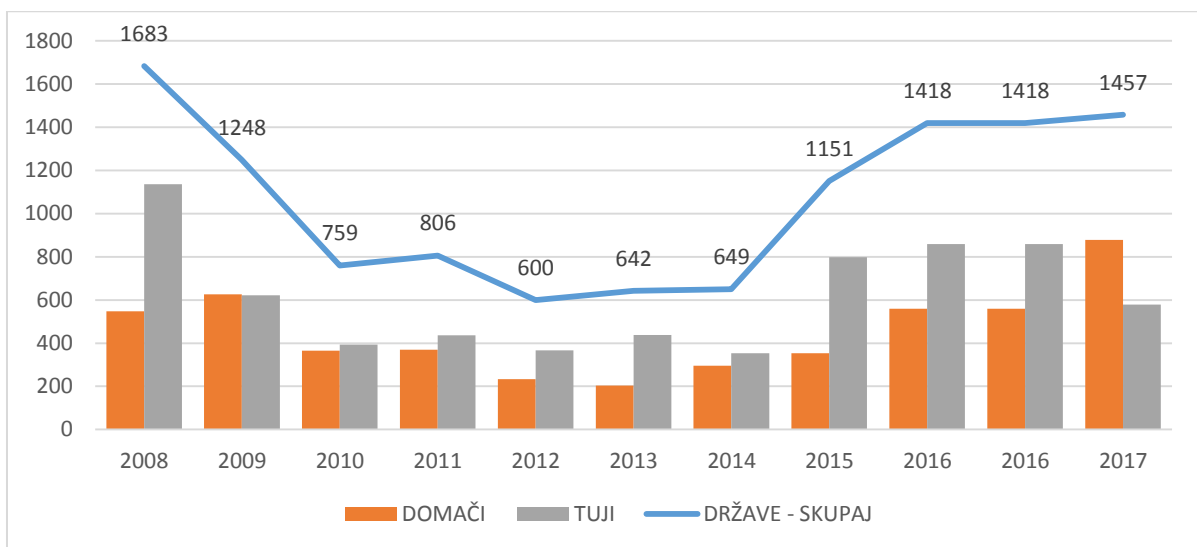
V kontekstu predstavljenih trendov je pozicija Sevnice ugodna, izhodišče pa nizko. Trenutne številke sevniškega turizma so glede na potencialne občine skoraj zanemarljive in kot takšne niti ne smejo biti ključno merilo razvoja in uspeha. Razvojne prednosti, ki jih Sevnica lahko izkoristi, pa sovpadajo z že omenjenimi. Sevnica ima zeleno in urejeno kulturno pokrajino s ponudbo, ki se vzpenja v kvaliteti. V letu 2017 je bila občina razglašena za eno najvarnejših v Sloveniji. In ključno: v prostoru so prisotni raznovrstni deležniki, prepoznana pa je tudi vložena energija dosedanjega dela, ki počasi začenja kazati rezultate v smeri nadgradnje in povezovanja ponudbe.

Pri pregledu številskih vrednosti na grafikonih je potrebno izrecno poudariti, da zaradi relativno skromnega obiska in neizdelane metode merjenja podatki niso povsem relevantni. Do določene mere vsekakor prikažejo realno stanje, precej bistvenih podrobnosti pa se skriva onkraj številskih vrednosti.

4.1 Prihodi in prenočitve

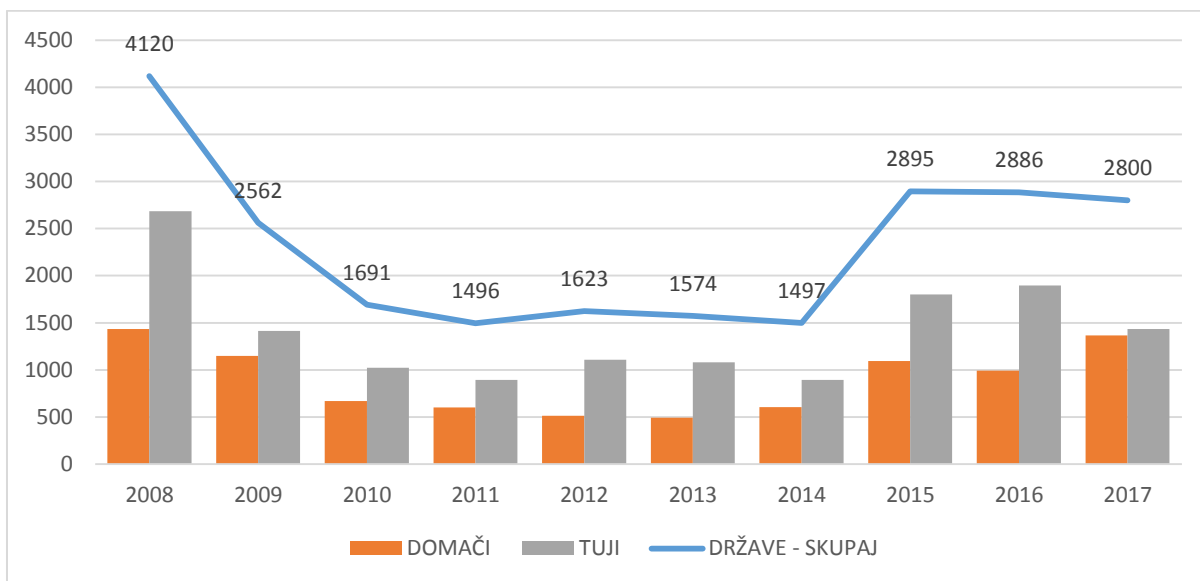
Če se osredotočimo na število prihodov in prenočitev turistov v občini, je na prvo oko hitro zaznati vpliv gospodarske/finančne krize, ki je po letu 2008 močno zamajala turizem. Opaziti je postopno rast vrednosti v zadnjih letih, predvsem med prihodi domačih turistov; ti so v letu 2017 močno prehiteli tujce, ujeli pa so jih tudi pri prenočitvah. Zanimivo je, da vpliv ameriške prve dame Melanie Trump, ki prihaja iz Sevnice, ni imel večjega vpliva na rast števil v turizmu. Sevnica torej ni uspela pritegniti v svoje kraje potencialnih turistov, ki bi si poleg ogleda rojstnega mesta Trumpove želeli v Sevnici ustvariti prenočitev. Na tem mestu je potrebno pripomniti, da statistika zabeleži prihod/nočitev šele ob prijavi v objektu, kjer gost prebiva. Glede na poslovanje in poročanje posameznih ponudnikov lahko sklepamo, da je Sevnica pretežno enodnevna destinacija – veliko gostov se ustavi prehodno, mnogim pa je občina enodnevni cilj ob preživljanju počitnic v katerih od bližnjih term (Laško, Šmarješke toplice, Terme Čatež, Podčetrtek itn.). To nenazadnje potrjuje obisk ključnih točk sevniške ponudbe, na primer sevniškega gradu, kjer beležijo število prodanih vstopnic; teh je bilo v letu 2017 več kot 10.000. Ponudba, ki bi vabila k prenočevanju, še ni dovolj dodelana in prepoznana. Drug pomemben faktor pri tolmačenju vrednosti so neregistrirani prihodi in nočitve, ki jih je po ocenah predstavnikov, ki se ukvarjajo s turizmom v občini, precej.

Grafikon 6: Prihodi turistov v občino Sevnica

Vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije, 2018

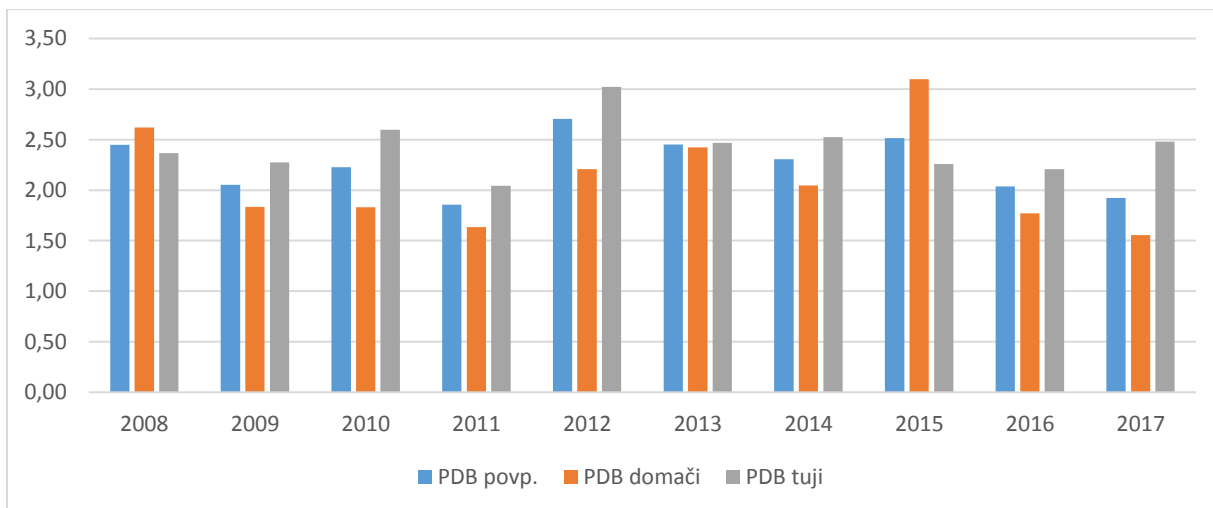
Grafikon 7: Nočitve turistov v občini Sevnica

Vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije, 2018

Povprečna doba bivanja je kazalnik, ki pokaže, koliko dolgo ostane gost (ki se prijavi v Sevnici) na destinaciji. Izjemno nihanje je predvsem posledica zelo velikih razlik v prihodih in prenočitvah, vrednosti pa so razpete na intervalu od 1,5 do 3 dni, povprečna vrednost med 1,8 in 2,7 dneva. Na podlagi predstavljenih podatkov so kakršni koli pomembni zaključki zelo otežkočeni oziroma onemogočeni.

Grafikon 8: Povprečna doba bivanja turistov v občini Sevnica (v dnevih)

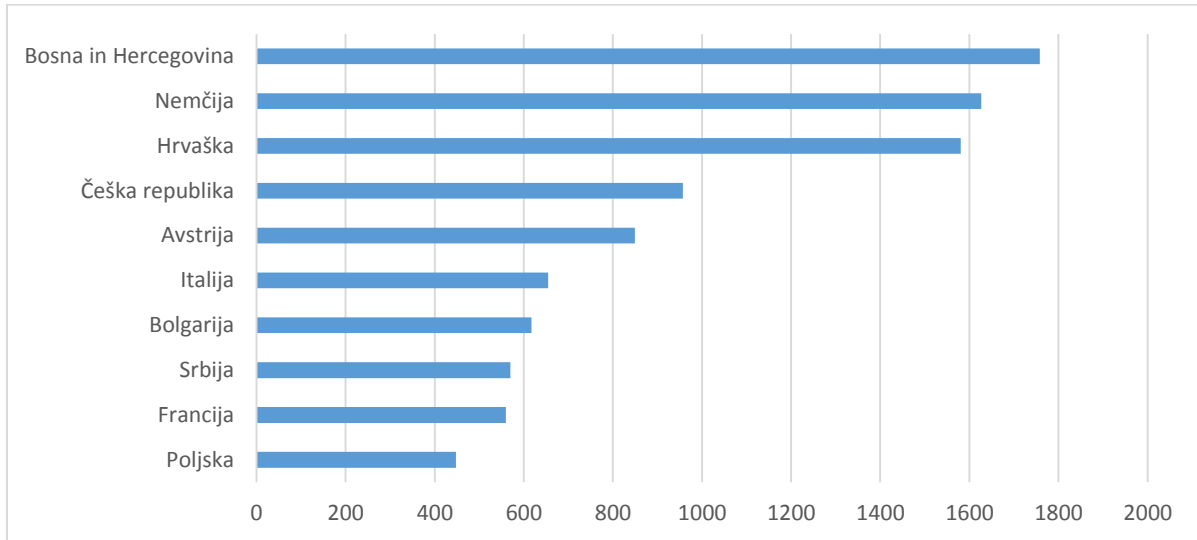

Vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije, 2018

Vsota tujih prenočitev v občini pa nam razkriva drugo podobo, saj je v letih od 2008 do 2016 v Sevnici od tujih gostov prespalo največ državljanov Bosne in Hercegovine, sledijo Nemčija, Hrvaška, Češka itn. Podatek izkazuje, da gre zelo verjetno v veliki meri za delavce migrante, ki so, predvsem do začetka resne krize v gradbeništvu (2009) predstavljali največji delež v

statistiki turizma. V zadnjih letih je njihovo število drastično upadlo. Drugi večji segment turistov v občini predstavljajo poslovni partnerji vodilnih sevnških podjetij, ki so bodisi v lasti tujih lastnikov ali izrazito izvozno usmerjena oziroma povezana s partnerji na tujih trgih.

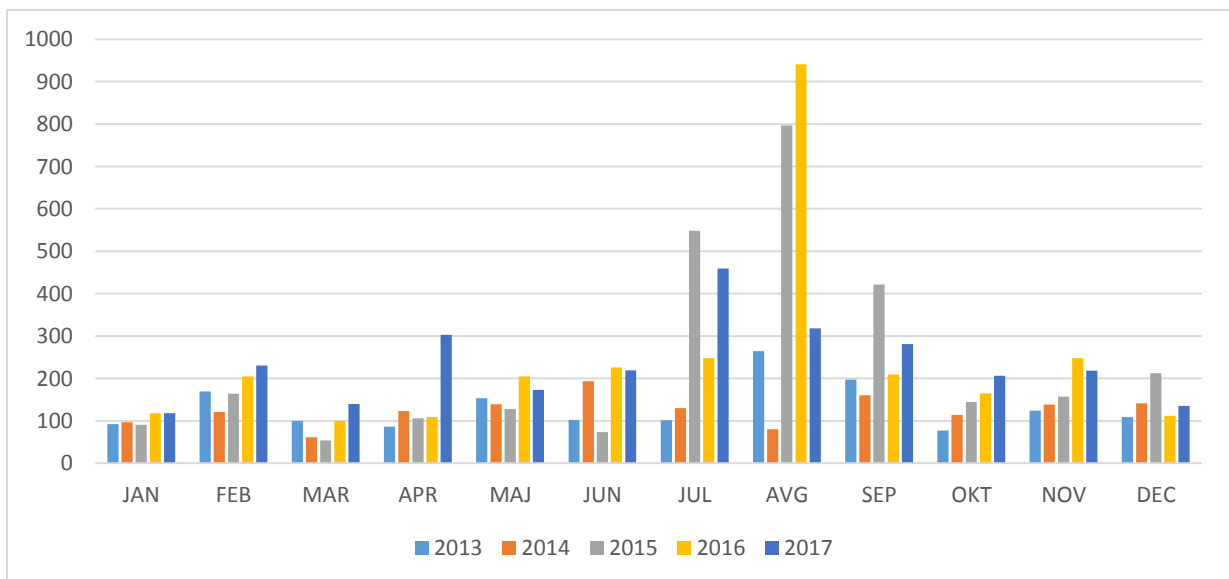
Grafikon 9: Vsota tujih prenočitev v občini Sevnica v obdobju 2008–2016

Vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije, 2018

Podatki mesečnih vrednosti prenočitev pa nakazujejo na sezonskost; obisk je najvišji v poletnih mesecih (na prvem mestu avgust, za njim julij) in ob tem delno demantirajo zgornje ugotovitve oz. nakazujejo potrebno po bistveno bolj natančnem spremljanju, ki ga je na državnem nivoju prinesla ustanovitev portala eTturizem v letu 2018.

Grafikon 10: Sezonskost nočitev turistov v občini Sevnica

Vir podatkov: Statistični urad Republike Slovenije, 2018

Glede na mesečne vrednosti lahko upravičeno sklepamo, da gre v Sevnici v določeni meri tudi za turiste, ki v času dopustov oziroma počitnic v poletni sezoni obišejo Sevnico. Ob tem je potrebno omeniti še specifično ponudbo občine, vezano na reko Savo – ribištvo. Ribiška prvenstva, ki se v poletni sezoni odvijajo na toku Save med Radečami in Sevnico, gotovo prinesejo rezultate tudi v številu prihodov oziroma prenočitev.

Zares presenetljivo je za zunanjega opazovalca število nočitev, ki v zadnjih treh letih stagnira oziroma blago upada, kar je povsem v nasprotju s pričakovanji ob izjemno povečani medijski prepoznavnosti Sevnice in nekaterih pozitivnih premikov na področju ponudbe. Tudi ostali podatki so vredni podrobnejše diskusije, vsekakor pa si lahko največ obetamo od boljše metodologije spremljanja in izboljšanja stanja zaradi močno prisotne sive ekonomije.

4.2 Enodnevni obiskovalci

Enodnevni obiski destinacije so, kot že ugotovljeno, bistveno bolj pogosti, njihovo število pa je moč le grobo oceniti, in sicer na podlagi seštevka obiska pri najpomembnejših ponudnikih, turistično prepoznavnih točkah in prireditvah.

Najpomembnejši točki dnevnega obiska v občini Sevnica sta Grad Sevnica in Lisca, gotovo pa jima lahko ob bok postavimo tudi najpomembnejšega gostinskega ponudnika – Gostilno Repovž v Šentjanžu. Če je na gradu moč beležiti obisk preko prodanih vstopnic, bi lahko obiskanost Lisce, ključne izletniške točke občine in širše, moč le grobo ocenili. Obiskanost gradu iz leta v leto narašča, kar je nekako skladno z rastjo in širitvijo ponudbe. Ob več kot 10.000 prodanih vstopnicah je potrebno omeniti gotovo še vsaj enkrat toliko obiskovalcev (verjetno pa še več), ki si grad ogledajo iz neposredne bližine, se ustavijo na turistično-informacijski točki ob vhodu ali v grajski kavarni, se sprehodijo po grajskem parku, obišejo kakšno izmed številnih prireditev ... Lisco vsak dan obiše na desetine pohodnikov, kolesarjev in drugih obiskovalcev, ob vikendih z lepim vremenom se število povzpne na nekaj 100, ob najbolj množičnih prireditvah preko 1000. V primeru Lisce gre za prostor, ki predstavlja stično točko mnogih aktivnosti v naravi in je zategadelj vreden posebne pozornosti in, zaradi občutljivosti okolja, skrbnega načrtovanja nadaljnjega razvoja.

Podatki Turistično-informacijske pisarne v Sevnici so v letu 2017¹³ v njihovih prostorih zabeležili več kot 4.000 obiskovalcev, približno četrtnina njih si je ponudbo Sevnice in njene okolice ogledala v obliki vodenih izletov. Največ zanimanja je bilo za grad in staro mestno jedro, redkeje so se obiskovalci podali k podeželskim ponudnikom. Z boljšo prilagodljivostjo ponudbe so s Turistično agencijo Doživljaj uspeli realizirati tudi več vodenih izletov (56 v letu 2017) kot v letih poprej. Opažajo tudi, da si veliko gostov Sevnico ogleda v lastni režiji; tudi vodene/organizirane avtobusne skupine se zanašajo na lastne vodnike in ne vzpostavljajo stika z lokalno turistično pisarno.

---

¹³ Podatki TIP Sevnica so povzeti po Letnem poročilu Javnega zavoda KŠTM za leto 2017.

Pomembno k obisku prispevajo tudi številne prireditve v občini. Med najbolj množične sodijo: obeleževanje 1. maja na Lisci, Martinovanje na Studencu, Festival modre frankinje, Sevniška salamijada, Košnja na Lisci, dodamo pa lahko še koncertne dogodke (Sevniška kitarijada, Vejžde žur ipd.). Večina naštetih dogodkov dosega do 1.000 obiskovalcev, posamezni pa tudi več.

Slika 37: Sevniški grad je ena od osrednjih točk turistične ponudbe in obiska občine

Vir: Visit Sevnica, 2018

5 ORGANIZIRANOST IN TRŽENJE TURIZMA

Slovenski turizem je organiziran znotraj treh stebrov: javnega, zasebnega in civilnega. V večini slovenskih občin sta organizacijski pristop in delitev vlog/funkcij med stebri podobna. Razvojne aktivnosti na področju turizma navadno v celoti slonijo na zaposlenih v javni sferi, posel pa se (večinoma) ustvarja pri zasebnikih. Gre za enega ključnih in težje premostljivih razkorakov, s katerim se v naši državi soočamo na več področjih delovanja in ne samo v turizmu. Sevniška organiziranost ne odstopa od klasične sheme – z eno specifikom: incoming turistično agencijo pod okriljem javnega zavoda. Podrobni opis organiziranosti je predstavljen v uvodnih poglavjih strateškega dela dokumenta, v analitičnem delu pa bomo obravnavali trženje ponudbe in spletno podobo.

5.1 Pregled organiziranosti po sektorjih

Turizem sodi med gospodarske dejavnosti, za katere je na Občini Sevnica odgovoren Oddelek za gospodarske dejavnosti z vodjo in še štirimi zaposlenimi. Njihova ključna naloga je zagotavljanje pogojev za razvoj gospodarstva/turizma, načrtovanje razvoja, priprava predpisov in spremljanje ustreznih razpisov na tem področju. S strani Občine Sevnica je bil leta 2005 ustanovljen Javni zavod za kulturo, šport, turizem in mladino (JZ KŠTM; začetek poslovanja v 2006) in na teh področjih opravlja dejavnost javne službe. V 12 letih delovanja se je JZ KŠTM posvečal razvoju in spodbujanju dejavnosti znotraj področja delovanja z namenom večje prepoznavnosti občine. Zavod upravlja s 16 objekti v lasti ustanoviteljice. Poleg opravljanja nepridobitnih dejavnosti Zavod opravlja tudi pridobitno: organizira poroke, kamp na Lisci, vrši prodajo vin iz vinoteke, spominkov, pogostitev ipd. Število vseh nalog zavoda je izjemno obsežno, naloge pa zelo raznolike. Pomemben segment delovanja Zavoda je organizacija prireditev, skrb za pripravljenost ter prijavo na ustrezne razpise in projekte – na tem področju so, glede na kadrovske zasedbo in številne obveznosti, nadpovprečno aktivni. V letu 2017 je Zavod zaposloval 12 oseb – skladno s predstavljeno organizacijsko strukturo. Upodobitev slednje je podana za primerjavo s predlagano reorganizacijo dela na področju turizma, ki je predstavljena v strateškem delu dokumenta.

Vsi zaposleni v JZ KŠTM imajo premakljiv delovni čas s predpostavko deljenega delovnika in obveznostjo za nujne primere 24 ur na dan. Poleg zaposlenih so bile v letu 2017 preko javnih del v delo zavoda vključene 4 osebe, 6 oseb je bilo vključenih v vodenje in dežuranje na gradu Sevnica na podlagi študentskih pogodb. Pod okriljem Zavoda posluje Turistična agencija Doživljaj Posavje, ki predstavlja turistično informacijsko pisarno za območje občine Sevnica in se ukvarja s posredovanjem turističnih aranžmajev, ki vključujejo turistične ponudnike regije Posavje in širše. Znotraj Agencije se vrši tudi prodaja spominkov.

Slika 38: Organizacijska struktura JZ KŠTM

Vir: KŠTM Sevnica, 2018

Zasebni sektor/podjetniki s področja gostinstva in turizma se združujejo znotraj Območne obrtno-podjetniške zbornice, ki zanje izvaja svetovanje, izobraževanja in informiranje ter zastopa njihove ključne interese. Kmetje svoje interese zastopajo in varujejo znotraj sevniške izpostave Kmetijsko-gozdarske zbornice Slovenije.

Civilno prebivalstvo je v Sevnici včlanjeno v približno 180 različnih društev, 11 od tega jih sega na področje turistične dejavnosti. To so: Društvo Preska, Društvo Trg Sevnica, Zagon Tržišče, Kulturno športno društvo Lukovec, Kulturno-športno društvo Telče, Kulturno, športno in turistično društvo Blaž Jurko Razbor pod Lisco, Turistično društvo Loka pri Zidanem Mostu, Turistično društvo Tržišče, Turistično društvo Šentjanž, Turistično društvo Studenec in Turistično društvo Boštanj. Povezana so v Turistično zvezo občine Sevnica. Vsa društva, vključno z zvezo, sledijo poslanstvu in namenu obstoja in ustanovitve, ki je delo za skupno dobro v smislu olepševanja krajev in okolice ter na podlagi tega pospeševanje/razvoj turizma. Aktivnost v društvih je zelo raznolika, vsi pa se vključujejo v ključni projekt Zveze – ocenjevanje krajevnih središč. Na državni ravni so v sklopu navedenega projekta z imenom »Moja dežela – lepa in gostoljubna« visoka priznanja osvojili že številni kraji iz občine, vključno s Sevnico. Društva organizirajo številne prireditve lokalnega značaja. Njihova aktivnost je za življenje v občini izjemnega pomena. Nekatera med njimi so prisotna tudi na spletu, ažurno za svojo spletno podobo skrbi le TD Šentjanž s sloganom Pušl'c Dolenjske. Na spletu je z osnovnimi informacijami in novicami prisotna tudi Turistična zveza občine Sevnica se, ki se, še bistveno bolj kot društva, sooča predvsem s kadrovsko problematiko – pomanjkanjem aktivnih članov in nosilcev raznovrstnih aktivnosti ter projektov.

5.2 Specifični trženjski prijemi

Med specifike sevniske ponudbe uvrščamo dva prijema za pospeševanje prodaje in enega za podporo informiranju in osveščanju.

- Uporaba storitve **FlexKom/FlexCom**, kjer vam aktivacija posebne kartice ali spletne aplikacije omogoči takojšnje nakupovanje s popustom. Turistična agencija Doživljaj je znotraj te storitve ponujala skromne ugodnosti za programe izletov in ekskurzij, spominke in izdelke ter vstopnice za voden ogled gradu.
- **Nagradna kartica veselja** je bila uvedena leta 2008 z namenim spodbujanja promocije sevnških izletniških zanimivosti. Dodeljena je bila vsakemu obiskovalcu, ki je Sevnico obiskal preko posredovanje TIP Sevnica ali TA Doživljaj, kar je omogočalo tudi spremljanje obiska. Inovativen pristop je bil v začetku dobro sprejet: na kartici, ki jo gost izpolnjen z vtisi in naslovom vrne v informacijsko pisarno (po pošti), so razpisane tri nagrade, za katere poskrbijo lokalni ponudniki in podjetniki. Izbrane so z žrebanjem v veselem decembru.
- **Informativne table mTURIST** predstavljajo mobilni turistični vodnik, ki omogoča pridobivanje informacij o znamenitostih v več jezikih na podlagi telefonskega klica in odzivnika. Na Sevnškem je postavljenih pet tovrstnih tabel, in sicer v Leskovcu nad Šentjanžem, v starem mestnem jedru, na Razborju, na sevnškem gradu in Ajdovskem gradu. Glede na to, da so informacije prisotne poleg tabel še na več medijih, je zanimiva analiza statistike, ki zabeleži vsak ogled, klik in klic ter jezik. Iz nje lahko vidimo, da le redki uporabijo storitev na kraju samem (pri znamenitosti); večina jih vsebino preveri med spletnim brskanjem.

5.3 Trženje turističnih produktov

Sevnica predstavlja in trži turistično ponudbo v okviru destinacijske znamke Visit Sevnica.

Slika 39: Krovna destinacijska znamka občine Sevnica

Vir: Visit Sevnica, 2018

Turist lahko turistično ponudbo sevniške občine preveri prvenstveno preko spleta – uradna stran sevnškega turizma domuje na naslovu www.visit-sevnica.com, v živo pa v Turistično-informacijski pisarni na Trgu svobode 10a v Sevnici. Še do nedavnega je bila aktivna spletna stran www.dozivljaj.si, ki je predstavljala številne podrobnosti sevnškega turizma več let; zaradi zastarele podobe je bila ukinjena z letošnjim letom. Poleg predstavitev Sevnice, njenih znamenitosti, doživetij, ponudnikov gostinskih storitev in prenočitvenih kapacitet, si je na strani moč ogledati aktualne turistične pakete in ponudbo trgovine v TIP Sevnica in na Gradu Sevnica pod zavihkom »spominek iz Sevnice«.

Med aktualno ponudbo najdemo produkte z naslovi: Družinska snidenja, Festival modre frankinje, Gurmanski užitki in Zapolnite si prosti čas, ki ponujajo eno, zadnji pa dve nočitvi. Festival frankinje 2018 ni več aktualen, na vseh ostalih pa so informacije podane na način, da lahko zdržijo povpraševanje. Ob povpraševanju še ni zagotovljene dobaviteljske verige – posrednik se s potencialnimi ponudniki dogovori za izvedbo na podlagi povpraševanja in lahko na ta način tudi prilagodi ponudbo.

Slika 40: Primer letaka s promocijo turistične ponudbe

Obiskovanje: Melitro noči

ZAPOLNITE SI PROSTI ČAS dve nočitvi – aktivnosti na podeželju

INFORMACIJE in NAJAVE:
t +386 7 81 65 462
+386 51 680 287
e dozivljaj@kstm.si
s www.visit-sevnica.com
www.kstm.si

KSTM SEVNICA

DOŽIVLJAJ
DOŽIVLJAJ
INFORMACIJSKA
PISARNA

Cena: 276,00€/3 osebe* (nujna najava)

Cena vključuje: vstopnina in vodenje po gradu Sevnica, voden ogled mesta Sevnica, dve nočitvi z zajtrkom
* otroci do 3 leta brezplačno in do 10 let 50% popust.

Opis:
Preživite aktiven vikend z družino, z odkrivanjem zakladov neokrnjene narave in ponudbo turističnih kmetij.

PROGRAM:

1. dan:
- spoznavanje zanimivosti Sevnice ali bližnje okolice z vodnikom
- nastanitev z zajtrkom

2. dan:
- ogled gradu Sevnica
- čas za športne aktivnosti, možnost izposoje kolesa za raziskovanje okolice
- nastanitev z zajtrkom

3. dan:
- planinski pohod na Lisco ali Lovrenc
- spoznavanje ponudbe turističnih kmetij

Vir: Visit Sevnica, 2018

Drugi štirje paketi/letaki na spletni strani predstavljajo enodnevne programe, imena pa izdajajo vsebino: Mesto in grad Sevnica z degustacijo, Sevnica – modra prva dama, Sevnica na vrh sveta in Sevnica, zakladnica doživetij. V vseh štirih ponudbah je kot prvi v programu naveden ogled šole, ki jo je obiskovala prva dama, torej Melania Trump (rojena Knavs).

V TIP Sevnica si lahko ponudbo ogledate tudi na številnih promocijskih materialih, ki se vsako leto dopolnjujejo in nadgrajujejo, spreminjajo – skladno s ponudbo in neskladno z obliko. Slednja je nasploh šibka točka ponudbe; skozi leta se poleg ponudbe namreč izrazito spreminja podoba – prava forma in format še nista dorečena. Med spominki lahko iz Sevnice odnesemo številne različne predmete in izdelke lokalne obrti, od skodelic, knjig, okvirjev, do salame, vina, soka, majic – kratka, veliko raznolikih stvari, trženih pod znamko Visit Sevnica. Estetsko precej bolj dovršena je znamka First Lady, ki v elegantnih embalažah ponuja predvsem prehranske izdelke iz občine, pa tudi širše. Med vso ponudbo je izrazito najbolj prepričljiva, očitamo ji lahko le poreklo nekaterih izdelkov.

5.4 Pod črto trženja

Glede na to, da večina sodobnih turistov svojo izkušnjo začne z iskanjem podatkov na spletu, je prvi vtis izjemno pomemben. Dobra poteza je bila umik zastarele spletne strani TA Doživljaj in vzpostavitev nove z naslovom Visit Sevnica. Ta ima nekaj slabosti. Osnovni moteči element je igranje glasbe (in videa) ob prihodu na njo. Velika pomanjkljivost so nepopolne informacije, številne napake v besedilih, podvajanja, zavihki s praznimi vsebinami itn. Vsebine je sicer veliko, je solidno strukturirana, vsebinsko pa ne povsem premišljena – manj pomembne informacije bi si želeli skriti, pomembnejše pa konkretnije izpostaviti – na primer tudi ključno promocijsko sporočilo, da je Sevnica zelena destinacija s srebrnim znakom, kar sicer najdemo na prvi strani, a povsem na dnu. Kakorkoli – spletna stran ni zadnji krik mode, a je na dobri poti, da postane solidna osnova trženja sevniske ponudbe. Glede na hitro spreminjanje oblikovalskih trendov, bo verjetno ob nastopu trženjske funkcije potrebna konkretne nadgradnje.

Vse ostale spletne strani, ki jih lahko obiščemo v zvezi s sevniskim turizmom, so slab(š)e, med njimi tudi spletna stran JZ KŠTM, kjer se znova srečamo s promocijskim videom z zvokom, bolj problematična pa je estetska nedovršenost, vsebinska skromnost in številne zastarele informacije. Videti je, da je zavedanje pomena spletne podobe izrazito premajhno. Večina težav s podobo na trgu verjetno izhaja iz nejasne vizije, ponudbe brez osnovne rdeče niti, brez jasne opredelitve in pravilnika znamke ..., kar ima za posledico nenehno spreminjanje oblike in vsebine ter estetsko nedovršenost in rezultira nadalje v slabši prodaji.

Znamka Visit Sevnica je po našem mnenju v celoti potreba premisleka in nadgradnje – tako vsebinske kot oblikovne. Zanimivo je, da se ne pojavlja niti na aktualnih programih/letakih, ki jih trži oziroma predstavlja TA Doživljaj, prav tako se z njo identificirajo redki ponudniki. Za kakovostni napredek in preboj občine na področju trženja turizma je potrebno celovito poenotenje podobe in strateški načrt, katerega osnovna izhodišča in koraki so predstavljeni v strateškem delu dokumenta.

6 ZAKLJUČEK

V analitičnem delu dokumenta Strategija razvoja turizma v občini Sevnica 2019–2024 smo pregledali in ovrednotili stanje na ključnih področjih turistične dejavnosti na območju občine. Izpostavili smo pomen bogate in relativno dobro ohranjene naravne in kulturne dediščine kot temelja za razvoj kakovostne turistične ponudbe, pregledali in ovrednotili stanje splošne in turistične infrastrukture, predstavili ključne elemente ponudbe in povzeli najpomembnejše zaključke na področju povpraševanja. Ob koncu dokumenta smo v kratkem sestavku predstavili organiziranost in delo na področju turizma v občini (podrobnejši pregled je na voljo v strateškem delu dokumenta) ter ovrednotili področje trženja turizma.

Brez dvoma predstavlja turistična dejavnost vse pomembnejši segment gospodarstva na občinski ravni, česar se pristojni in vpleteni zavedajo – na področju turizma je bilo v zadnjih letih narejenih zelo veliko pozitivnih premikov, izpeljanih več projektov, investicij, ureditev, nadgrajenih prireditev. Glede na stanje in situacijo na področju občinskega turizma je odločitev za strateški dokument prišla pravočasno; verjamemo, da bo vsebina ključno pripomogla k nadaljnjemu razvoju. Občina Sevnica namreč ima potencial za razvoj – kot pravilno ugotavlja – predvsem trajnostnega in sonaravno usmerjenega turizma. Ta lahko pomeni veliko priložnost za razcvet obsežnega podeželskega območja s prevladujočo kmetijsko rabo. Skladno z današnjimi trendi je območje zelo primerno za razvoj odličnih (eno)gastronomskih produktov, ki temeljijo na zdravih, doma pridelanih sestavinah. Ob tem pa nudi številne možnosti aktivnega preživljanja prostega časa, ki ga lahko popestrijo zanimiva doživetja.

Prepričani smo, da uspeh – z novimi pristopi dela na področju turizma – ne bo izostal. Potrebno pa bo veliko potrpljenja, pozitivne energije, premoščanja ovir in soočanja z izzivi. Seveda vse ob aktivnem sodelovanju in povezovanju deležnikov in ponudbe na območju občine. Tudi po petletnem strateškem obdobju bo gotovo ostalo še veliko ciljev in idej, zato je strategija z vsebino svojih ukrepov usmerjena v dolgoročni razvoj, ki bo zagotovil dvig kakovosti okolja, v katerem prebivamo. Takšno okolje pa bo privlačno tudi za obiskovalce.

7 VIRI IN LITERATURA

- Ajdovski gradec.* (2018). Pridobljeno iz: <http://www.ajdovski-gradec.com/>, 15. 2. 2018
- Celostna prometna strategija občine Sevnica.* (2017) Pridobljeno iz: https://www.obcina-sevnica.si/uploads/obcina/projekti/prometna_strategija/publikacija_cps_sevnica.pdf, 20. 10. 2018
- Dolinškov kozolec.* (2018). Pridobljeno iz: <http://www.dolinskov-kozolec.si/>, 15. 2. 2018
- Gabaroni.* (2018). Pridobljeno iz: <https://www.gabaroni.si/>, 30. 10. 2018.
- Google slike. (2018). Iskalni kriterij: Wi-fi. Pridobljeno iz: <https://www.google.si/>, 5. 3. 2018
- Gostilna Repovž.* (2018). Pridobljeno iz: <https://gostilna-repovz.si/>, 30. 10. 2018
- Italia.it.* (2018). Pridobljeno iz: <http://www.italia.it/en/>, 5. 11. 2018
- Kam.si.* (2018). Pridobljeno iz: <http://www.kam.si/>, 15. 2. 2018
- Kamra.si. (2018). Pridobljeno iz: <https://www.kamra.si/>, 5. 3. 2018
- Kmečka zadruga Sevnica.* (2018). Pridobljeno iz: <http://www.kz-sevnica.si/>, 30. 10. 2018
- Kmetija Gnidica.* (2018). Pridobljeno iz: <https://kmetija-gnidica.com/>, 30. 10. 2018
- KŠTM Sevnica. (2018). *Letno poročilo KŠTM Sevnica za obdobje od 1. 1. 2017 do 31. 12. 2017.* Pridobljeno iz spletnega portala Ajpes.
- Modra frankinja.* (2018). Pridobljeno iz: <http://www.modra-frankinja.com>, 15. 2. 2018
- Občina Sevnica.* (2018) Pridobljeno iz: <https://www.obcina-sevnica.si/>. feb.–nov. 2018
- Orehovec, M. (2015). Etnološki pogled na sevniško območje. V O. Z. Zelič (ur.), *Občina Sevnica* (str. 205–237). Sevnica, KŠTM.
- Poročilo o stanju okolja za občino Sevnica.* (2015). Pridobljeno iz: https://www.obcina-sevnica.si/uploads/obcina/predpisi/program_varstva_okolja_2015/1_0_porocilo_o_stanju_okolja_obcine_sevnica.pdf, 20. 10. 2018
- Prostorski informacijski sistem občin.* (2018). Pridobljeno iz: <https://www.geoprostor.net/PisoPortal/>, 25. 2. 2018
- Senica, T. (2018). *Statistika občine Sevnica.* Pridobljeno iz: https://www.obcina-sevnica.si/uploads/zanimivosti/statistika/statistika_obcine_sevnica_11.09.2018%20.pdf, 20. 10. 2018
- Sevniški planinski maraton. (2018). Pridobljeno iz: <http://www.planinskimaraton.si/>, 24. 10. 2018

Statistični urad Republike Slovenije. (2018). Pridobljeno iz: <https://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Obcine/Obcine.asp>, 18. 10. 2018

Uran, M., Juvan, E. (2009). Strateški management v turizmu: Oblikovanje strategije turizma in vloga deležnikov. Društvo za akademske in aplikativne raziskave Koper, Koper.

Vintar Mally, K. (2015). Geografske poteze občine Sevnica. V O. Z. Zelič (ur.), *Občina Sevnica* (str. 17–38). Sevnica, KŠTM.

Visit Sevnica. (2018). Pridobljeno iz: <https://www.visit-sevnica.com/si/>, feb.–nov. 2018

Zelič, O. Z. (2015). Nosilci gospodarskega razvoja. V O. Z. Zelič (ur.), *Občina Sevnica* (str. 237–298). Sevnica, KŠTM.

Zelič, O. Z. (2015). Odtisi stoletij od visokega srednjega veka do danes. V O. Z. Zelič (ur.), *Občina Sevnica* (str. 111–204). Sevnica, KŠTM.